

Habitat III ve Kolektif Haklar

FEVZİ ÖZLÜER & CİHAN UZUNÇARŞILI BAYSAL & JOSEPH SCHECHLA

Habitat III ve Kolektif Haklar

Yayına Hazırlayan: Fevzi Özlüer, Cihan Uzunçarşılı Baysal

Çeviri Editörü: Cihan Uzunçarşılı Baysal

Çeviri ve Çeviri Redaksiyon: Cihan Uzunçarşılı Baysal

Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği

Basım Tarihi: Temmuz, 2018, 1. Baskı

Baskı-Cilt: Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mh. Litros Yolu Sk. No: 2 Matbaa Sitesi Sertifika no: 12064

B Blok K: 6 N: 4 NB 7-9-11 E Blok K: 6 N: 4 NE20 Topkapı Bayrampaşa / İstanbul

Tasarım Konsept: Ahmet Öğüt

Tasarım Uygulama: Ceket Medya

Kategori: Hukuk

ISBN: 978-605-81339-3-8

e.ISBN: 978-605-81339-4-5

“Bu kitapçığın içeriğinin sorumluluğu tamamıyla Ekoloji Kolektifi Derneği’ne aittir ve AB’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

 **Ekoloji
Kolektifi**

EKOLOJİ KOLEKTİFİ DERNEĞİ

📍 Farabi Sk. No: 24/16 Çankaya/Ankara

☎ +90 (312) 425 77 64 ✉ iletisim@ekolojikolektifi.org

🌐 ekolojikolektifi.org 🐦 @ekolojikolektif 📘 ekoloji.kolektifi

YAZARLARIN VE ÇEVİRMENLERİN ÖZGEÇMİŞLERİ

Cihan Uzunçarşılı Baysal

Bağımsız araştırmacı. Boğaziçi Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi BA (1980). İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi İnsan Hakları Hukuku MA (2010).

Kentsel politika alanında çeşitli platformlarda yer aldı. Programlar yaptı ve çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmaktadır. Bazı kitapları ve makaleleri:

“Küçük Müttevazı Bir Evde Yaşamayı Hak Etme/mek”; *Bir Varmış Bir Yokmuş-Toplumsal Bellek, Mekan ve Kimlik Üzerine Araştırmalar*. (2017)

Kentin Tozu- Kent Hakkı Üzerine Konuşmalar. (2015)

“Privatizing the Land in Turkey” (HIC-HLRN ile); *The Land and Its People Civil Society Voices Address the Crisis over Natural Resources in the Middle East/North Africa*. (2015)

“Kötücül Siluet”; *AKP Döneminde Kültür ve Politika -Marka Takva Tuğra*. (2015)

“When National Polices Stand Against Human and Housing Rights: Lessons from Istanbul” (Yves Cabannes ile); *Housing in Europe-The Time to Evict the Crisis*. (2012)

Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Politikaları Karşısında Barınma ve Konut Hakkı. (2012)

Kent Hakkı: Erişim Hakkından Değiştirme Hakkına. (2010)

Joseph Schechla

Habitat Uluslararası Koalisyonu'nun Konut ve Toprak Hakları Ağı'nın (HLRN) Kahire merkezli, küresel ve Orta Doğu/Kuzey Afrika programlarını 2000'den bu yana koordine etmektedir. Koalisyon, Vancouver'da (1976) gerçekleştirilen Habitat I'de, Habitat Gündemi'ni destekleyen ve daha da geliştiren sivil bir hareket olarak kuruldu. HIC içindeki HLRN, sivil toplum örgütlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel haklar savunuculuğunda, özellikle de elverişli/yeterli konut, su ve toprak hakları konusunda uzmanlaşma kapasitesini artırır ve özellikle de BM İnsan Hakları Sistemi'yle işbirliği yaparak BM mekanizmalarına ve forumlarına katılım da dâhil olmak üzere, araştırma ve savunuculukta insan hakları yöntemini uygular.

Fevzi Özlüer

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladı. Avukatlık yapıyor. 2006 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent ve Çevre Bilim Anabilim Dalından “Kapitalizmin Yeniden Üretiminde Sivil Toplum Çevreciliği” teziyle yüksek lisans derecesini aldı. Halen aynı bölümde “doktora çalışması”na devam ediyor. Pek çok dergi ve gazetede yazılar yazdı. Raporlar yayımladı. “Dernekler Mevzuatı” (2004) (Emre Baturay Altınok ile birlikte), “Kırda Yoksulluk ve Direniş” (2005) (Sanem Yardımcı, İlgin Özkaya ile birlikte), “Görünmez Elin Ekoloji, Biyogüvenlik ve GDO” (2010) (İlgin Özkaya ile birlikte), “Bolivya Anayasası, Hukuk, Demokrasi, Özerklik” (2012) (İlgin Özkaya, Tolga Şirin, Nazım Sinan Odabaşı ile birlikte), İşyanın ve Umudun Dip Dalgası, Günümüz Türkiye'sinden Politik Ekoloji Tartışmaları (2016) (Sinan Erensü, Ethemcan Turhan, Arif Cem Gündoğan ile birlikte), Doğa ve Kent Hakları İçin Siyasal Stratejiler (2016) (Aykut Çoban ile birlikte) isimli 6 kitabın editörlüğünü ve yazarlığını yaptı. “Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri” (2016) ve Türkiye'de İklim Koruma Davaları ve Hukuki Durum (2017) (Hülya Yıldırım ve Cömert Uygur Erdem ile birlikte) kitapları yayımlandı. Türkiye'de Çevre Düzeni Planlamasında Enerji Politikaları (2016) (Hatice Kurşuncu ile birlikte), Çevre İçin Küresel Antlaşma (2018) (Serde Atalay ile birlikte) isimli elektronik kitapları Ekoloji Kolektifi tarafından yayımlandı.

YAZARLARIN VE ÇEVİRMENLERİN ÖZGEÇMİŞLERİ	3
GİRİŞ: YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN NERESİNDEYİZ?	5
KENTİN KOLEKTİF HAKLARI İÇİN BİR GİRİŞ: GEÇİM ARAÇLARINA ULAŞMA, İYİ YAŞAMA VE KENT HAKKI FEVZİ ÖZLÜER	7
HABİTAT III VE YENİ KENTSEL GÜNDEM: HERKES İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER VE YERLEŞİMLERE İLİŞKİN QUITO DEKLARASYONU (QUITO 17-20 EKİM 2016) CİHAN UZUNÇARŞILI BAYSAL	23
HABİTAT GÜNDEMİ (1976-2016) ÜZERİNDEN KONUTUN KULLANIM HAKKININ GÜVENLİĞİ JOSEPH SCHECHLA	33
YENİ KENTSEL GÜNDEM'DE ESKİ VE YENİ OLANLAR (YKG) JOSEPH SCHECHLA	49
23 ARALIK 2016 TARİHİNDE BM GENEL KURUL TARAFINDAN KABUL EDİLEN KARAR	51
EK: YENİ KENTSEL GÜNDEM	52

GİRİŞ:

YENİ KENTSEL GÜNDEM'İN NERESİNDEYİZ?

Ekolojik haklar merkezi çalışmasına başladığımız 2016 yılında, kırdan ve kentte ekolojiyi kuşatan sorunların salt önleyici politikalarla aşılamayacağı tespitinde bulunmuştuk. İçinden geçtiğimiz sorun yumağı karşısında yeni bir kurucu iradeye ihtiyaç vardı. Bu kurucu iradeye yönelirken kolektif haklar en önemli siyasal zemin olarak görünüyor. Kentsel olana dair sorunlar, hem mekansal hem de siyasal boyutuyla ön plana çıkıyor. Türkiye kentlerinde de ekoloji temelli ihtiyaçlar, çözüm önerileri de giderek daha fazla gündem oluyor. İklim değişikliği, tarımsal sistemlerin çöküşü, hava kirliliği, atık sorunları, sosyal ve siyasal krizlerin mayalandığı zeminlerde yeniden çoğalıyor.

Tam da bu bağlamda ekolojik haklar merkezi, kişilerin yurttaşlaşma çabasına destek olacak amaç ve temennilerle oluşturuldu. Yurttaşların siyasal alana katılım hakları kadar, kolektif hakların farkındalığına varmak ve bu farkındalık temelinde eyleminin yollarını göstermek bu çabanın en önemli uğrağı olarak kabul edildi.

Elinizde tuttuğunuz bu yayın, Ekoloji Kolektifi Derneği tarafından kolektif hakların kentsel politik düzlemde nasıl ve hangi bağlamlarda görünür kılınabileceğine yönelik niyetlerin devamı olarak anlam kazanıyor. Bu yıl gündeme taşımaya çalıştığımız "Çevre İçin Küresel Antlaşma" daha önceki yıllarda gündeme aldığımız ve çevirdiğimiz Paris Anlaşması gibi metinlerle birlikte düşünüldüğünde, Habitat 3 Yeni Kentsel Gündem metni yerel yönetimlere, sivil topluma, merkezi yöneticilere bir takım ödevler ve sorumluluklar yüklüyor. Türkiye'nin de taraf olduğu bu metnin çevirisini ve metin üzerine yaptığımız bir dizi tartışmanın, önümüzdeki kentsel iktisadi, yönetsel ve ekolojik krizlere yönelik ufuk açıcı olacağını umuyoruz. Kolektif haklar bağlamında kentsel sorun alanlarına müdahale etmeye yönelik bir perspektif sunmak istememizin nedeni ise kentsel sorunların programlı, hak temelli ve kurucu alternatif bir siyasallaşma ile aşılabileceğine dair umudumuz. Bu umudumuzu diri tutmak adına da ekolojik hakları bir takım tekil haklar temelinde değil kolektif haklar temelinde kavramsallaştırmaya çalıştık.

Bu doğrultuda kent hakkı ve habitat 3 üzerine hazırladığımız bu yayın, neoliberal kentsel politikanın, kentsel mekanı uçuculaştırdığı uzam içinde kente müdahil olmaya, kenti değiştirmeye ve kentsel alanda kurucu olmaya yönelik politikalar geliştirme niyetlerine umarız bir katkı sunar.

Ekoloji Kolektifi

KENTİN KOLEKTİF HAKLARI İÇİN BİR GİRİŞ: GEÇİM ARAÇLARINA ULAŞMA, İYİ YAŞAMA VE KENT HAKKI

FEVZİ ÖZLÜER

Cinsiyetler, engelliler, çocuklar, işçiler, öğrenciler, köylüler, inanç grupları kadar türler için de kentin başka başka anlamları olabilir; bir toplumsal ilişkiler ağı olarak ise kent en genel anlamda mekânsal ölçeği bağlamında yoğunlaşmış, merkezileşmiş, yaygınlaşan bir üretim, tüketim ve yönetim örgütlenmesidir. Bu ağın içinde farklı çıkar gruplarının üretim ve yönetim sürecinde farklı sorunları olagelmıştır. İnsanların ortak bir şehir hayatı sürdürüklerine, ortak bir yaşam içinde yaşadıklarına dair algı ve inanç giderek dönüşmekte, bu algı kaybolmakta ve daha mikro ilişkiler ağı içinde yaşayan yapılar ortaya çıkmaktadır. Kentleri aynı zamanda içinde biçimlendikleri ulus-devlet, modernleşme pratikleri ve bölgesel politika katmanlarından bağımsız soyut bir ölçek olarak da kurgulamak mümkün değildir.

En genel anlamındaysa, modern kent hayatının getirdiği baskı ortamının etkisiyle, modern sıkıntılardan uzaklaşmak için insanlar, kent hayatı içinde en kestirme yolu tercih etmekte; devletle ya da farklı siyasal, ekonomik, kültürel çıkar gruplarıyla en az sorun yaşayacağı bir sosyal ortamda kendilerini ifade etmeyi arzulamaktadır. Ancak ne olursa olsun tüm bu farklı sosyal çıkar gruplarının devletle temas etmediği herhangi bir anı tasavvur etmek mümkün değildir. Hele ki içinde bulunduğumuz coğrafyanın kentleşme pratikleri, devletleşme pratikleriyle iç içelikler sergilemektedir. Tam da bu bağlamda Devlet, tüm bir kent hayatını yukardan aşağıya doğru organize eden en temel siyasal organ olagelmıştır. Bu organ hem kent mekanını örgütler hem de kent mekanının nasıl örgütleneceğine ilişkin karar alma süreçlerini belirler. Bu nedenle merkezi yönetimin aldığı kararlar, kenti yöneten yerel yöneticiyi ve kentte yaşayanları da kuşatan bir güç olarak hayat bulur. Merkezi yönetimin sınırını çizen şey yerel yönetim değil, yerel yönetimin sınırını belirleyen merkezi güç ilişkileridir. Bu bağlamda kent hayatının nasıl yaşanacağına dair devlet yönetimine dair yaşam siyaseti, aynı zamanda kentin kültürel, sosyal, siyasal dokusunu belirler. Bu bağlamda da ilk elden söylemek gerekir ki kent yöneticisinin öncelikli görevi, büyük bir bürokratik aygıt dönüşmüş ve bir takım kentsel hizmetleri sunmakla görevlendirmiş idari teşkilatı yönetmek ola-

rak algılanmaz. Yöneticiler, bürokratik aygıtı olduğu kadar, yaşayanları da yönetmek isterler. Oysa kentsel yönetim, kentlileri yönetmek değildir. Oysaki durum hiç de böyle değildir. Kent yöneticileri aynı zamanda kentlileri yönetir. Bu nedenle kent diğer yandan kentte yaşayanlarla kent yöneticilerinin bir ilişkisi olarak da görülebilir. Bu nedenle kentte yaşamak aynı zamanda kent yönetimleriyle birlikte yaşamak demektir. Sadece ve hiçbir zaman kent ortak kamusal alanlar, parklar, yollar, kaldırımlar, binalar demek değildir. Kent modern zamanlarda politik bir organizasyondur. Bu organizasyonun bir yanından kent yöneticileri dururken diğer yamacında kentte yaşayanlar durur.

Kentsel örgütlenme

Devlet örgütlenmesi içinde kent yönetimleri; ortak, yerel, müşterek ihtiyaçları karşılamaya yönelik örgütlenmeler olarak tanımlanmıştır. Bu ortak, yerel, müşterek ihtiyaçların neler olacağı, bu ihtiyaçların nasıl bütçelendirileceği, planlanacağı konusuna gelince kent yönetiminin taraflarından biri olan yöneticiler temel karar vericiler olarak belirirler. Yöneticiler, kentlerin biçimlenmesi sürecinde ihtiyaçların ne olduğunu belirleme ve bu ihtiyaçların nasıl giderileceğine karar verme kudretini her daim kentte yaşayanlarla paylaşma konusunda cimri olmuşlardır. Özellikle kentsel mekanın örgütlenmesinin getirdiği maddi ve siyasal olanakların artması, kent mekanı üzerinde söz, karar yetkisinin getirdiği sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal statü, kent yöneticilerinin giderek ve daha fazla kentle ilgili karar alma süreçlerinde kentte yaşayanları uzak tuttukları bir süreci üretmektedir. Bu durum, yöneticilerin niyetlerinden bağımsız olarak, kentsel örgütlenmenin ortaya çıkardığı bir sorundur.

Kentlilerin kendi yaşamlarının nasıl biçimlendiğiyle ilgili sorular sorması, bu sorulara yanıtlar bulması ise bir iş haline gelmiş yönetici gruplar tarafından her daim şüpheyle ve kaygıyla karşılanmıştır. Mevcut süregiden statükonun ve bu anlamıyla kentsel yönetsel düzeni sarsacak en tehlikeli başlık olarak, kentlilerin yaşamlarıyla ilgili sorular sorması ve bu sorulara yanıtlar araması “anı” olarak kodlanır. Kentte yaşamaktan kaynaklanan hakların neler olabileceği, kentlerin nasıl yönetileceği, kentsel olanakların nasıl paylaşılacağı kadar kentin tüm geçim araçlarının nasıl kullanıldığına yönelik sorular sorulması yöneticinin varlığını tehlikeye düşüren durumlar olarak algılanır. Oysaki, sadece bir bürokratik aygıtı yönetmekle görevli kent yöneticileri, bu soruların sorulabilir olmasının olanaklarını artırdığı ölçüde giderek büyüyen bir kentsel yönetimi daha etkin yönetebilir. Ancak, yöneticiler, kent yönetimlerini değil kentte yaşayanları yönetmek istediklerinden bu sorular tehlikeli olarak algılanır. Soru sormak, yöneticilere, kentlileri değil; kent yönetimini yönettiklerini hatırlatacak gerçek bir güçtür. Ancak bu sorunun nasıl sorulduğu, sorulara yanıt alınıp alınmadığı da tam da yönetici ile yöneten arasındaki gerilimin tüm fay hatlarını ortaya çıkarır. Bir belediye yönetiminden, kaç personel çalıştırdığının sorulmasıyla, şehrin şebeke suyunun temiz tutulması için ne kadar bütçe ayrıldığıının ve bunun için nasıl bir planlama yapıldığının sorulması iki farklı sorudur. Birinci soruyu yönetici, “işler güçler nasıl gidiyor” olarak algılar ve size açıkça kaç personel çalıştırdığına yanıt verebilir. İkinci soruyu ise bir denetim biçimi, bir hesap sorma olarak algılayabilir. Bu durumda yönetici, bağlı olduğu tüm hukuk kurallarını unu-

tup birden sinirlenebilir. İster seçimle, isterse de atamayla gelmiş olsun hesap vermek, denetlenmek yöneticinin ruhuna yöneltilmiş bir hançer olarak görülür. Yönetici, tanımlanmış ahabap çavuş ilişki kalıpları zorlandığında, bu soruya yanıt verirken kaygılanır. Neden böyle bir soru sorulduğunu düşünür. Nasıl yanıt verirsem, en az sorun yaşarım diye hesap yapar. Bu sorunun üstüne benden ne isteyebilirler diye düşünür. Çünkü yönetici, bir kez kendini tüm şehrin sahibi olarak görmeye çoktan alışmıştır. Karar alırken olduğu gibi bilgi verirken de hesapsız, kitapsız davranmak ister. Kent rüyalarının bozulmasını, uykularının kaçmasını tercih etmez. Üniversitelilere satılan pasonun dayanağını öğrenmek isteyen öğrenciye ke-tumdur, kaldırımların engellilerin hareketine uygun hale getirilmesi için ayrılan bütçenin tüm belediye bütçesi içindeki payı nedir sorusu karşısında kaşları çatılır, mahallesinin imar planlarını isteyen ev kadınına yanıt vermez ya da planın kopyasını vermek için fahiş paralar ister, mahallede bir türlü bitmeyen metro inşaatının ne zaman biteceğini soran anneye verecek tek bir bilgisi yoktur yöneticinin. Yönetici, kentlileri dilediği gibi yönetmenin kudreti içinde bu bilgilerin verilmesinde hiçbir yarar da görmez. Ne de olsa o kararını bir kez vermiştir, gerektiği zaman ve yeteri kadar hizmet verecektir, bunu da gücü oranında yapacaktır. Çünkü hizmeti veren yönetici olarak görülür. Hizmeti yerel yönetim değil de, yönetici kendi cebinden karşıyormuş edası ve kibriyle hareket eder.

Kentle Yönetmek

Kentsel yaşamın içinde devletin bu kadar etkin olması aynı zamanda kentte yaşayanların kafalarının içinde sordukları soruların daha yüksek sesle dillendirildiği bir çağın içinden geçtiğimiz gerçeğini değiştirmiyor. Yaygın sosyal medya olanakları, giderek daha ağırlaşan kentsel yaşam ve bu yaşamın niteliğinin giderek bozulması soruların ve sorgulamaların artmasına yol açmaktadır. Bu sorular ve sorgulamalar yeni toplumsallaşma olanakları doğurmaktadır. İthal edilen ya da dikilen ağaç sayısıyla övünen yöneticiye, peki neden daha sık hastalanıyoruz ve neden hala bu şehir yeşil değil diyen bir kuşak ortaya çıkmaktadır. Kentin tüm ara sokaklarında dağ gibi yığılan hastane atıklarının nasıl imha edileceğini merak edenler vardır! Mahallesinde yeni oyun parklarının neden yapılmadığı, kaldırımların neden otopark haline geldiği, neden otomobil dışında ulaşım araçlarıyla seyahate olanak tanımayan bir kent yaratıldığı soruları kulaktan kulağa yayılmaktadır. Halen cılız olan semt örgütleri belki de yıllardır bu tür soruları sormuşlardır. Sormaya da devam ediyorlardır. Ancak, önemli olan toplumsal ilişkiler ağı içinde kentin yöneticilerinin kenti tek başlarına yönetebilecekleri algısında yaşanacak bir kırılmayla sorulara doğru yanıtlar almak mümkün hale gelecektir. Bunun için de yöneticinin himmet ve şefkatinden daha fazlasına ihtiyaç vardır.

Bugün kentsel kamu düzeni, kent yöneticilerini ve kentli yurttaşları belirli hukuk kuralları etrafında bir araya getiren dirlik, esenlik, sağlık üretmesi umulan düzendir. Fakat bu düzenin kurulması, korunması ve sürdürülmesinde kentli yurttaşların kurallara sıkı sıkıya bağlı kalması neredeyse temel kaide haline gelmiştir. Yurttaşların tutum ve davranışları sıkı bir denetim altında tutulurken, kamu düzeninin tarafı olan kent yöneticileri bu denetimin dışında bırakılmaktadır. Bu kültür, tam da andığımız üzere, kent yöneticisinin toplumsal iliş-

kiler ağı içinde kendini tanımladığı yerle ve kentte yaşayanların kendi yaşamlarını algılama biçimi arasındaki gerilimden üremektedir. Bu gerilim, kentleri giderek yaşanmaz kılmaktadır. Yöneticilerin estetik algısı, tarihi okuma biçimi, kentin gelişmesine ilişkin beklentileri ve bu beklentiler için ekonomik çıkar gruplarıyla girdiği ilişki ağlarının sonucunda; kentte yaşayan farklı sosyal-sınıfsal gruplar kentsel sorunları anlama, bu sorunlara çözüm bulma hedefinden, çabasından, umudundan ve beklentisinden uzaklaşmakta ve uzaklaştırılmaktadır. Bu nedenle de kent yaşamı, ortak kamusal alanlarda değil özel alanların inşasıyla anlamlandırılmaktadır. Ev içi tüketim alışkanları, gündelik pratikler ve buna özgülenmiş değer yargıları temel kentsel ihtiyaçlar olarak tanımlanmış ve buna uygun kaçış stratejileri biçimlenmiştir. Bu durum, birbirinden yalıtılmış bireylerin toplamından oluşan ve bir arada yaşamayı asla beceremeyeceği ima edilen bir kent topluluğu kümesinden oluştuğu ve tam da bu durum; kenti ancak iyi niyetli, cesur, girişken yöneticilerin çekip çevirebileceği algısını perçinlemektedir. Kent sorunları da bu bağlamda, kentte yaşayanlara teknik, uzmanlık gerektiren, zaman öldüren insani pratiklerin doğmasına yol açan sorunlar olarak görünür. Bir kez, insan, kendi yaşamını nasıl kuracağı sorgulamasından uzaklaştığında; kent yöneticileri hiçbir zaman kaybetmeyecekleri bir tahtın alyanslarını parlatacak kalaycı ustalarını bulabilirler.

Bu çalışmanın amacı öncelikli olarak, kentsel yönetici ve kentte yaşayanlar arasında gerilim alanında bir toplumsal ilişki ağı olarak kenti tarihsel bağlamına oturarak, kentlilerin haklarını kolektif haklar olarak tartışma zeminine taşımaktır. Diğer yandan da Habitat 3 ile birlikte kent hakkının çoğullanan anlamını, içinde yer aldığımız uluslaşma biçimi içinde politik muhtevasına taşıma niyetidir.

Aynı zamanda, bu kolektif hakların talep edilmesi ve kurulması için kent yönetimlerinde, kentte yaşayanlar, nasıl kolektif bir tasarımın parçası olabilecekleri sorusuna yanıt aramaktadır. Kenti yönetmenin bir kolektif tasarıma dönüştürülmesi sürecinde, geçim araçlarından, iyi yaşama pratiklerinden ve kent hakkından kopan yapıların kendi sözüne ulaşmasını sağlayacak hukuki olanakların neler olabileceği üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda da hukuk sadece verili yazılı mevzuat olarak değil, kent yaşamı üzerinde iyi yaşama yüzü dönük toplumsal pratikleri de kapsayan bir siyasal toplumsal kültür yaratma pratiği olarak imlenmektedir.

1. Kent Hakkının Güncel Anlamı

Kentsel yönetimin adaletsizliği üzerine söylenecek tonla sözü ihmal etmeden öncelikli olarak aklımızda tutmamız gereken birkaç husus üzerinde durmakta yarar var: Türkiye'nin modernleşme pratiği içinde yöneticiye veya kent yöneticisine ilişkin bakış açısı dönüşüyor. Yönetici her ne kadar hala bir şehrin iyileştirilmesini, yenilenmesini, dönüştürülmesini kendi başarısı veya gücü olarak görüyorsa da kentte yaşayanlar bu değişim ve dönüşümü bir yöneticinin başarısı olarak değerlendirmiyor. Kent yönetimi, basitçe yönetici ile kentte yaşayanlar arasındaki kurulan bir müzakere, diyalog veya karar alma süreci değildir. Kent yönetimlerinin siyasi, iktisadi, hukuki ve kültürel toplumsal boyutları vardır. Bu boyutların anlamına göre kent yönetimi bir form kazanır. Yönetim, sadece yazılı hukuk kurallarına göre idareci ve yurttaşın hak ve ödevleri değil bunların dışında aynı zamanda yurttaşların haklarının toplumsallaşma biçimleri, bu hakların yasal korumaya kavuşması sürecidir.

Temsil Sistemi ve Yurttaş

Kentte yaşayanların kent yönetimleriyle, temsil sistemi düzeyinde, pragmatik bir ilişki kurdukları da bir diğer gerçektir. Kentli yurttaşların, temsil sistemi içinde, seçmene dönüşmesi sonucunda kentsel yöneticilerle iki temel ilişki biçimi tutturdıklarını söylemek mümkündür. Belediye başkanı, Belediye meclisi veya il genel meclisi üyesi, bir mahalle muhtarıyla kurulan ilişkinin bir himmet kültürü boyutu var. Ben sana oy verdim sen de bana sosyal yardım, iş, aş, ekme ver diyen yurttaşın, piyasa diliyle kazan kazan ilişkisi kurduğu kabul edilebilir.

Kentli yöneticilerle kentli yurttaşların kurdukları ilişkinin bir diğer boyutu da kentsel zenginliği paylaşma, sosyal, ekonomik olanakların üretilmesi ve tüketilmesinde yönetim olanaklarını azami kullanma ilişkisi olduğu vurgulanabilir. Oturduğu sokağın yollarının yapılmasını isteyen apartman yöneticisinden, elindeki bina ya da arsanın imar haklarını arttırmayı deneyen iş takipçisinin heyecanına, kaldırımları otopark olarak işletmek isteyen ve aynı zamanda on taksi plakası işleten girişimcinin telaşesinden, rezidansının önünden otoban geçirtmek isteyen finans spekülâtörüne kadar tüm bu koşuşturma ahbap çavuş ilişkileri etrafında döner durur.

Son yirmi yıl içinde, yöneticinin yaşadığı statü kaybına rağmen, yasal düzenlemeler daha çok güçle donatılmış bir yönetici profili de inşa ettiğinden, tüm bu çıkarlarını kollayan çevrelere karşı yöneticinin iradesi de sağlayacağı ekonomik ve sosyal ayrıcalıklardan ne kadar ve nasıl pay alacağına odaklanır. Gelecek seçim dönemine yatırım yapmak, statüsünü korumak, güç ilişkileri içinde yerini sağlamlaştırmak için karmaşık ilişkiler içine girebilir. Tüm bu ahbap çavuş ilişkilerinin kurallarının nasıl işlediğini öğrenmek şöyle dursun, bu konuda bir soru sormak bile kentli için otosansür müessesesinin kilidini zorlamaz. Bu güç ilişkileri karşısında yurttaşın, en temel refleksi ise sorun odaklı olarak yönetici veya yönetimle ilgilenme ve bunun dışında kent yönetiminden uzak durma biçimden açığa çıkar. Bu dengeler şu ya da bu siyasal eğilimden bağımsız olarak modern kent yaşamının yasaları olarak sanki bir “doğa kanunu”ymuş gibi sunulur: Kural şudur, “Birlileri gider, birileri gelir.” Tabiri caizse, mevcut siyasal sistem, “böyle gelmiş, böyle gider” buyurur. Bu denklem mağduru olan gençler, kadınlar, engelliler, yoksullar, inanç grupları, hayvanlar ve ezcümle tüm canlılar sadece ve sadece himmet kültürü ilişkisinin denklemine taraf olurlarsa, kentin zenginliğinden pay sahibi olacakları onlara açıkça hissettirilir.

Kentsel mekanda yaşayan ve var olan sorunlardan rahatsız olduğu için gelişen toplumsal pratikler ise “ötekileştirme” siyasetinin cenderesine takılır. “Malum rahatsız çevreler” olarak kodlanan bu yapıların yaptığı ise en temelde denetlenebilir bir idare ortaya çıkartmak, karar alma süreçlerinin etkin kılınma yolları üzerine olanaklar geliştirmek, gerektiğinde dava açarak idarenin karar alma süreçlerine katılmak gibi yöntemlerle toplumsal baskı grubu olma işlevini yerine getirmeye çalışmaktır. Ancak mevcut ahbap çavuş hukuku ile hukuk devleti arasında örülen ilişki sonucunda, yönetici kesimler açısından yargısal yolla alınan kararlar uygulanmaz kılınır, yurttaşın bilgi verilmez, nihayetinde ve son kertede kente dair tasarımlar verili çıkar çevrelerinin planlarıyla yürütülür. Tabi bütün bu anlatılanlar, klasik anlamda

temsil sistemine dayalı bir yönetim algısı etrafında ortaya çıkan yabancılaşma biçimleridir. Buna karşın, insanların kentte ve kentle ilgili sorunlarda temsile dayalı siyasal mekanizmalar içinde kendilerini ifade edemediklerinde, yaşamlarıyla ilgilenmedikleri anlamı çıkmaz.

Temsil Krizinden Yeni Kentsel Pratiklere

İyi yaşama arzusunun somutlaşacağı doğrudan pratikler inşa edilmesi konusunda Türkiye toplumu son yıllarda aynı zamanda büyük toplumsal pratikler yaşadı. Öğrendi ve deneyimledi. Bu pratikler göz önünde bulundurulmadan, tek başına kent yönetimlerinin seçime dayalı sisteminin ürettiği kentsel yönetim ilişkilerine bakarak kenti anlayamayacağımız gibi, kentlerde yaşayan insanların ortaya çıkardığı pratiklerin nasıl yeni hak biçimleri ortaya çıkardığını da anlayamayız.

Geleneksel kentsel karar alma süreçlerinin yarattığı yabancılaşma, kentte yaşayanların yeni karar alma süreçleri denenmesini ve bu süreçte ortaya çıkan hakların hukuki güvenceye kavuşturulmasına ilişkin iradenin doğmasının olanaklarını da yaratmaktadır. Son otuz yıllık Türkiye kentleşme pratiğinin yönetsel damarını oluşturan agram paşam monoloğunun, karşılıklı konuşma haline gelmesi için bugüne kadar deneyimlenen yolların, toplumsal kent hafızasının silinmeyecek lahitleri haline geldiğini iddia etmek beyhude bir çaba olmayacaktır. Kentsel zenginliğin yaratılması sürecine eti ve tırnağıyla katılan binler, milyonlar için belki de kent hakkının güncel anlamını, bu hakkın gelişmesinin hafızasında aramak gerekecektir. İstanbul'a İkinci köprü'nün yapılması yıllarından başlayarak, İstanbul'un silüetine jilet atan Gökkafe'e verilen imar haklarına karşı gelişen reflekslere kadar geriye götürülecek bir hafızadan söz etmek mümkündür. Ankara'da Güvenpark'ın otobüs çiftliği haline getirilmesine karşı çabalayan yurttaş hareketlerine kadar genişleyen bir hafızadan söz etmemiz gerekir. İşte kentsel hafızanın izdüşümünü takip ettiğimizde, uzun yıllardır, "duyarlı yurttaşlar" olarak imlenen grubun dışında, kentsel yaşam alanının ortak karar alma mekanizmasında toplumsallaşmaya ilişkin bir tecrübeyi ise yine toplumsal hafızamızın kıyısında bulabiliriz.

Kentlilerin kolektif özneleşmesi, irili ufaklı pek çok kentsel deneyimle birikti. İlk kez büyük şehirlerdeki insanlar, topyekûn, ortak kamusal alanlarını sahiplenecekleri ve bireylerin kendilerinin dışında başkalarının da kullandığı müşterek değerler üzerinden siyaset üretebilecekleri bir zemin arayışı içine girdiler ve buna yönelik bir sosyalleşme pratiği yaşadılar. Bu pratiğin mevcut siyasal karar alma biçimleri açısından karşılığını bulmak pek mümkün değildir. Çünkü gelişen kent hakkı, kente dair tasarımın kolektifleştirilmesi iddiası ve iradesinden besleniyordu.

Bu yönüyle de sadece alınan kararlara katılmak, bu kararların layıkıyla ve hukuka uygun olarak uygulanmasını denetlemekle sınırlandırılmış ve temel işlevi baskı grubu olan bir siyasal katılım kültüründe kırılmayı işaret ediyordu. Yurttaşlar en temelinde bir kentin nasıl tasarlanacağına ilişkin süreçlerin paydaşı olma iradesini ortaya koyuyordu.

Yeşil alanların imara açılması uygulamalarına karşı imar planlarına, koruma kurulu kararlarına karşı dava açmak gibi geleneksel katılım mekanizmaları işletilirken diğer yandan da karar alma sürecinin öznesi olarak kendini dayatan idarenin karşısına "hayır burada biz de varız ve birlikte karar vereceğiz, biz karar vereceğiz" iradesini ortaya konulmaya başlandı.

Bu çatallanmış ve kentsel yabancılaşma sürecinde ortaya çıkan iradenin verili siyasal sistemi tehdit ettiği ve toplumsal, siyasal bir dönüşümü zorladığı ortadadır. Çünkü, kentsel karar alma süreçlerinde yurttaşların paydaş olması demek, yeni bir hukuk sisteminin, demokrasi kültürünün ve bununla birlikte toplumsal üretimin nasıl planlanacağı sürecinin konuşulması anlamına geliyor. Bu anlamıyla gelişen toplumsal talep, bir yandan kendini hukuk düzeyinde ortaya koyuyor, bu alanda devletin yasal korumasını talep ediyor diğer yandan da şimdi ve o an istediğini gerçekleştirmek üzere toplumsal pratikler inşa ediyor.

Özellikle, “park forumları” çağdaş agorayı yeniden tarih sahnesine çağırıyordu. Kentsel sorunların yurttaşların gündemine girdiği, yaşadığı şehrin nasıl olması gerektiği üzerine düşündüğü ve tartıştığı, bu anlamıyla kentsel yaratım süreçlerinin uzmanların belirleyeceği bir ütopya olmaktan kurtulabileceğinin imkânları üzerine tartışıldığı günler yaşadı Türkiye. Bu anlamıyla park forumları doğrudan demokrasi deneyimi olarak gelişme de, kent haklarına ilişkin fikri ve pratik tartışmaların olanaklarının arandığı zeminler olarak biçimlendi. Kente dair üretim araçları park forumlarının elinde yoktu, bir bütçesi yoktu, genelleşmiş bir karar alma mekanizmasının bile doğduğunu söylemek pek mümkün değildi. Ancak bir semt örgütlenmesi için asgari koşulların var olduğunu iddia etmek pek ala mümkündü. Bu anlamıyla forumlar en temelde kente dair sorular sorabildiler. Kentin nasıl bir yer olması gerektiği üzerine binlerce insan karşılıklı olarak fikirlerini paylaştı. Bu dinamik, eninde sonunda, temsile dayalı bir yönetim biçimine dönüşmüş kentlerde bir yandan kentin nasıl kurulabileceği sorununu gündeme getirdi, diğer yandan da kentin kurulması için karar alma biçiminin ne olacağını ve kentin kolektif olarak tasarlanmasının mümkün olup olmadığını konuştular.

Bir ortak park alanında onlarca, yüzlerce, binlerce insan, ortak bir kamusal alana sahip çıkmak adına bir araya gelmeyi başardılar. Yaşadığımız tüm siyasal, sosyal, ekolojik sorunlarımızın temelinde insanların kendi yaşadıkları sorun alanlarına, kendilerinden yola çıkarak, kendileriyle birlikte yaşayan insanların da sorunlarına çözüm bulabilecekleri araçları nasıl geliştirebileceklerine ilişkin bir bakış açısı sundular.

Kentsel temsil krizine karşı gelişen bu sürecin çok ciddi bir arka planı vardır. Bunun büyük şehirlerde ortaya çıkabileceğini öngörmek çok zor bir şey değildi. Türkiye'nin pek çok yerinde özellikle kırsal alanlarda bu tip kırsal alanlara sahip çıkmaya yönelik mücadeleler yıllardır yürütülüyordu. Örneğin Yuvarlakçay'da, beş sene önce orman arazisinde HESler için ağaçların kesilmesine yönelik çalışmalar başlayacağı sırada köylüler çadırlarıyla gelip nöbet tutmaya başladılar. Sadece kendi mülklerine zarar geleceği için değil. Kendileri dışındaki canlı varlıklarla birlikte yaşamının getirdiği sorumluluğu yerine getirmek için bunu yaptılar. Aynı şey Gerze'de oldu, nöbet çadırları kurdular. Bu mücadelenin sonunda da bir kazanım elde ettiler. Bu pratikler gittikçe yaygınlaştı. Perisuyu, Trabzon-Solaklı gibi yerlerde doğrudan eylem biçimleri gelişti. Bu alanların korunması için çabalayan kişiler, “bana sormadan bu girişimi gerçekleştiremezsin” iradesini ortaya koydular. Yuvarlakçay'da gelişen bu direniş sonrasında, HES yapmak isteyen şirket vadiyi terk etti. Gerze halkı kazandı. Ancak bu süreçler hiç de kolay olmadı, onlarca ceza davasında, binlerce kişi yargılandı ve yargılanıyor.

Kimi kez paramiliter gruplar harekete geçirildi. Ancak ortaya çıkan kentsel irade, karar alma sürecinin doğrudan öznesi olarak kendini gördüğünde başarı elde edilebileceğine yönelik bir yönelim konulabileceğini işaret ediyordu.

Bu yönüyle de bu toplumsal iç içe geçişlerin kent hakkı kavramı etrafında somutlaşmaya başladığının da somut işaretleri ortaya çıktı.

2. Kentsel Pratikler ve Kent Hakları

Bilindiği üzere gelişim ve doğuş seyrinden hareketle hakları, temel hak ve özgürlükler (medeni ve siyasi haklar) , sosyal ve ekonomik haklar ve dayanışma hakları olarak üç kategoriye ayırmak mümkündür. Bu haklardan medeni haklar olarak anılan haklar; yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, seyahat hakkı ve kişinin devlet yönetimine katılmasını düzenleyen bilgi edinme, dilekçe hakkı gibi siyasi haklar kişiye sıkı sıkıya bağlı ve devletin mutlak koruması altında olan ve sadece kamu yararı amacıyla kanunla sınırlandırılabilen haklardır. Sosyal ve ekonomik haklar olarak anılan haklar ise kişinin sosyal bir varlık olması dolayısıyla ekonomik ve sosyal hayatının korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesini sağlayan haklar olarak tanımlanır. Adil ve eşit çalışma hakkı, sendika kurma hakkı, eğitim, sağlık, barınma, beslenme, kültürel yaşam katılma hakları sayılabilir. Bu hakların ise, devletin ekonomik ve mali gücüyle orantılı olarak korunacağı Anayasa tarafından kabul edilir.

Üçüncü kuşak haklar olarak anılan dayanışma haklarının kapsamında ise barış, çevre, iyi yaşama, kendini kaderini tayin, gelişme, geçim araçlarına ulaşma, ortak mirasın hakça paylaşılması ve kullanılması ve bu bağlamda kent haklarının girdiği söylenebilir. Bu hakların tarihsel gelişimi ve hukukun korunması altına girmesine göre yapılan bu ayrımın kitabi bir ayrım olduğu yaşadığımız süreçte daha fazla anlaşılmıştır. Bu nedenle yasal düzeyde daha zayıf korumaya sahip olan hakların giderek daha yoğun bir biçimde kullanılması da göstermiştir ki insanın soyut varlığının insanın kendi yaşamını sürdürmesi açısından dahi pratik hiçbir karşılığı bulunmamaktadır. Bir hakkın korunması ve iyileştirilmesi için doğrudan o hakkın bir parçası, bütünleyicisi olmanız gerekir.

Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de hakların gelişimi bu klasik ayrımın son derece yapay olduğu göstermiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında orta çıkan pek çok yeni hak kategorisi temel hak ve özgürlük niteliği taşımasına karşın hukukun korunması altına girmesi ve devlet tarafından tanınması uzun yıllar süren mücadelelerle gerçekleşmiştir. Bu nedenle de hakların bir anda ortaya çıkan ve hemen hukukun korunması altına giren bir yönü olmadığı görülmelidir. Bununla birlikte hakların toplumsal pratiklerle beslenen anlamları, ulusal ve uluslararası süreçlerde başka görünümlere de kavuşabileceği görülmelidir.

Geçim Araçlarına Ulaşmak

Kent odaklı üretim, tüketim ve yaşamdan kaynaklı sorunların kent içinde yarattığı eşitsizlik, adaletsizlik sorunlarının bir yansıması olarak ülkelerin ve hatta kıtaların yaşadığı eşitsiz ve adaletsiz gelişmeye karşı bir tepki olarak Afrika Kıtası’nda açlığı ve yoksulluğa bir tepki olarak ortaya çıkan “gelişme hakkı” kavramının uluslararası belgelerde zamanla

“sürdürülebilir gelişme ya da kalkınma” hakkı olarak biçimlendiğine tarihsel olarak tamıklık ettik. Pek tabii ki gelişme hakkı kavramının tek görünümü bu değildi, pek çok yoksul Latin Amerika ülkesinde, su, maden, enerji gibi doğa varlıklarının, tarihi ve kültürel mirasın sömürüsüne karşı ortaya çıkan hareketler gelişme hakkı kavramını, geçim araçlarına ulaşma hakkı olarak da biçimlendirmişlerdir. Bu hak, Anayasal güvence altına alınabilmiştir. Bu anlamıyla bir hakka esas karakterini veren şey, farklı toplumsal sınıflar tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve hangi çıkar gruplarının haklarını koruyacak biçimde toplumsallaştığıyla ilgilidir. Örneğin su hakkı kavramının Bolivya’da anlamı herkes için nitelikli, ücretsiz, eşit, sağlıklı suyun sağlanması iken, su hakkının Türkiye’de ücretsiz olacağına yönelik bir yasal düzenleme ya da buna ilişkin bir yargı kararı bulmak mümkün değildir.

Bu tarihsel belirlenimle birlikte, geçim araçlarına ulaşmak öncelikli olarak tüm canlılığın temeli olan ortak mirasın korunmasını gerektirir. Bugün yaşayan kuşaklar ve gelecekte yaşayacak insanlar açısından her türlü insani etkinliğin devam edebilmesinin yolu, insanların yeni veya başka tür mekanlar yaratabilmesinin ön koşulu bütün olarak insanın üzerinde eylediği doğanın kendi varlığını sürdürmesine bağlıdır. Bu nedenle de bugün kullanmadığımız bir yaşam olanağı, gelecekte hepimiz için bir toplumsal veya kişisel bir olanak barındırmaktadır. İnsanlar bu nedenle salt doğrudan kullandıkları yaşam araçlarının korunmasını talep etmezler aynı zamanda geçmiş kuşaklardan aktarılan toplumsal emanetlerin ve doğa mirasının korunmasını da isterler. Bu miras, üzerinde sınırsızca tasarrufta bulunabileceğimiz, yok edebileceğimiz ve dilediğimiz gibi kullanabileceğimiz bir miras olarak kabul edilmez.

Bu doğrultuda gelişen bilinç, Hasankeyf’in korunması, Alliano’ nin sular altında kalmasının engellenmesi, Munzur, Kazdağları milli parklarının korunması hareketleri, İğneada biyosfer rezerv alanına termik santral kurulması karşıtı hareketler, Çamlıhemşin’in Fırtına Deresi’nin sit alanı ilan edilmesi için yapılan mücadeleler, Haydarpaşa Garı’nın korunması, Gezi Parkı’nın park olarak kalması, Atatürk Orman Çiftliği’nin korunması, İstanbul Kuzey Ormanları’nın havaalanına açılmamasına ilişkin yürütülen pek çok çabada somutlaştı. Bu çabalarda ortaya çıkan ortak politika, kültürel ve çevresel mirasın kamusal niteliğinde veya kamusal alan niteliğinde somutlaştı. Bu alanların enerji, inşaat, turizme açılmasına yönelik yatırım kararlarına karşı, bu alanların kültürel ve doğal miras olduğuna vurgu yapılarak, yapılması düşünülen dönüşüme karşı çıkıldı. Bu yönüyle, kültürel ve çevresel miras sayılan alanlarla ilgili devletin tek başına karar veremeyeceğinin altı çizildi. Bu vurgu aynı zamanda, kararların alınması sürecine katılım iradesi olarak da değerlendirilebilir. Bu yönüyle ortak miras kavramı, sadece tekil yapıların korunması anlayışını politik olarak aştı ve kültürel ve çevresel varlıkların yaşama alanıyla birlikte korunması gerekliliği ön plana çıktı.

Bu yönüyle kent haklarının temelinde bulunan ortak mirasın korunması yaklaşımı, bir yönüyle toplumun geçim araçlarına ulaşmasına yönelik maddi ve manevi unsurlara ulaşması için bir gerekliliktir. Geçim araçlarına ulaşma hakkı, hakkın doğduğu “gelişme hakkı”ndan bu yana en temelinde insanlığın maddi geçim araçlarının nasıl kullanılacağı sorusuna verilen yanıtı göre farklı anlamlar kazanmıştır. Bu nedenle de neyin geçim aracı olacağına nasıl karar verilecektir? Ya da geçim araçlarının nasıl kullanılacağı, geçim araçlarının nasıl koru-

nacağına dair yaklaşım ne olacaktır? Ortak miras, sadece ve sadece geçim araçları olması nedeniyle mi korunacaktır? Bu sorulara verilecek yanıt, aynı zamanda hakların çerçevesinin ne olacağını da ortaya koymaktadır. Diğer yandan ise bu ortak mirasın korunması, geçim araçlarına ulaşmak için gerekli koşulların neler olacağı dışında, yaşayan kuşaklar için iyi yaşama hakkıyla ve korumanın nasıl tasarlanacağı, politik kararların nasıl alınacağıyla ilgilidir. Yöneticilerin veya siyasal sisteme rengini veren çıkar gruplarının neyi, nasıl ve ne kadar kullanacaklarına karar verme mekanizmalarına dair ortaya çıkan tıkanmanın yarattığı kentsel toplumsal sorunlar bu bağlamlar gözetilerek anlaşılabilir.

İyi Yaşamak

Tüm anayasal metinlerde kutsal sayılan “yaşama hakkı” kavramının, uzun yıllardır dünya tarihinin yaşadığı savaşlar ve dramatik göç, sürgün ve yerinden etme pratikleriyle birlikte düşünüldüğünde, neredeyse “hayatta kalma” hakkına dönüştüğü bir gerçektir. Bu dönüşüme karşı verilen toplumsal mücadeleler, yaşama hakkının sadece bir hayata kalma, nefes alıp verme hakkı olarak anlaşılamayacağını ortaya koymuştur. Yaşama hakkı kavramı bu anlamıyla dönüşerek, “iyi yaşama hakkı” olarak somutlaşmaya başlamıştır. Yaşadığınız şehir, mahalle kömürle çalışan termik santrallerin göbeğindeyse, sokaklarınızda güvenlik sorunu varsa, can ve mal güvenliğiniz dışında psikolojik olarak da yaşadığımız şehir sizi yok edecek bir ortam oluşturuyorsa, bütün bu sorunlardan uzaklaşmak için saatlerce yol yapacağınız bir uzaklıkta şehir yaşamı sürüyorsanız, yediğiniz ekmekten, içtiğiniz sudan, soluduğunuz havadan kaygı duyuyorsanız yaşama hakkımı kullanıyorum diyemezsiniz. İyi yaşama hakkı bu anlamıyla şirketlerin ve idarelerin iyi niyetine bırakılamaz. Bu hak, tüm yaşamı var eden ve tüm siyasal sistemlerin, üretimin ve tüketimin ve yaşam gayesinin beslediği bir alandır. Bu alanın yok edilmesi demek güç kullanma yetkisini elinde tutan devletin meşruiyetinin ortadan kalkmasına yol açar. İdarenin en teme görevi kamu düzenini sağlayarak, yurttaşların can ve mal güvenliğini korumak, bu anlamıyla yaşama haklarını güvence altına almak ve dolayısıyla kamu düzenini sağlamaktır. Türkiye tarihinin son kırk yıllık toplumsal mücadele pratikleri, bir yanıyla hayatta kalma, nefes alıp verme ve canlılığını sürdürme yönüyle diğer yanıyla da maddi ve manevi bütünlüğün korunması anlamıyla yaşama hakkı mücadeleleriyle doludur. Tüm bu mücadelelerin pratikleştiği son dönem kesitine baktığımız zaman, elimizin altında pek çok deneyim bulmak mümkündür.

Kentleşme düzenimiz içinde Türkiye tarihinin en acı deneyimlerinden birisi, 1999 depreminden çok önce, Ümraniye Çöplüğü’nün patlaması sonrasında 39 kişinin ölmesi olayıydı. 1970’li yıllardan beri göç alan ve yerleşim yeri haline gelen Ümraniye Vadisi’nde yaşayanlar yerel yönetimlerce potansiyel oy deposu olarak görülmüştü. Kentsel arazilerin plansızlandırılması ve tüm kentsel hizmetlerin bu plansızlık içinde sunulması uzun yıllara yayılan sorunları arttırdı. Şehrin planlanması yerine, mevcut düzensizliğin sürdürülebilir kılınmasına yönelik politikalar sonrasında Kadıköy ve Üsküdar Belediyeleri’nin de kullandığı çöp alanı büyümüş, yerleşim yerleriyle iç içe geçmişti. Ümraniye’de gecekondular büyürken, 1991 yılında tüm yerel ve merkezi yönetimlerin bilgisi dahilinde olan bilimsel

bir rapor çöp alanının patlayabileceğini söylüyordu. Beklenen kaza 1993 yılında gerçekleşti. Metan gazı sıkışması sonrasında, kayan çöp yığınları altında kalan onlarca insan öldü. Kaza sonrasında iç hukukta uzun yargılamalar netice vermedi. Açılan tazminat davaları sonrasında kayıp yakınları haklarını alamadı. Sorumlular sadece görevi ihmal suçundan yargılandı. Kayıp yakınları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne dava açtı. Dava sonrasında Mahkeme 2004 yılında verdiği kararla Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinde anılan "yaşama hakkı"nı ihlal ettiği gerekçesiyle tazminata mahkûm etti. Mahkeme verdiği kararında, kentsel atıkların depolanmasından doğan riskle ilgili halkı bilgilendirmeyen, bu konuda kamuoyu oluşturmayan, ortaya çıkan riskle ilgili planlama tedbirleri almayan yöneticilerin, yaşama hakkını ihlal ettiğine karar verdi. Tüm bu dava süreci, Mahkeme kararıyla da hukuk haline gelen gelişmeler sonrasında, yaşama hakkının sadece kişinin fiziksel bütünlüğüyle sınırlı bir hak olmadığını ve iyi bir yaşama bağlı pratik olduğu kuralını hukuk kuralı haline getirdi.

Yaşama hakkı kavramının Türkiye hukuk sistemi içinde gelişimi açısından diğer bir önemli toplumsal pratik de, Bergama Altın Madenciliği'ne karşı gelişen mücadeleydi. 1990'lı yıllarla birlikte İzmir Bergama'da siyanürlü altın işletmeciliğinin yaratacağı ekolojik ve sosyal sorunlara karşı toplumsal mücadele gelişti. Bergamalılar, bu işletmenin su, toprak ve havayı bozacağını dile getirdiler. Bunun için yürüttükleri mücadele için yaygın medya araçlarını kullandılar, sivil itaatsizlik eylemleri yaptılar, karar alma süreçlerini etkileyecek biçimde baskı grubu faaliyetleri yürüttüler. Bütün bunlarla birlikte de işletmenin kurulmasına izin veren Çevre Bakanlığı'nın "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararına karşı dava açtılar. Açılan Davayla ilgili 1997 yılında Danıştay 6. Dairesi kararını verdi. Mahkeme kararında, "İşletmecinin iyi niyeti, önlemlerin titizce denetlenmesi gibi kavramlara bağlı kalınarak, yapılacak faaliyet sonucunda elde edilecek ekonomik değer, doğada doğrudan veya dolaylı olarak insan yaşamı üzerindeki risk faktörünün gerçekleşmesi halinde kamu yararının öncelikle insan yaşamı lehine değerlendirilmesi doğaldır. doğrudan veya çevrenin bozulması ile dolaylı olarak insan yaşamını etkileyeceği kesin olan siyanür liçi yöntemi ile altın madeni işletilmesine izin verilmesi yolundaki dava konusu işlemde kamu yararına uygunluk bulunmamaktadır (...)" demiştir.

Bu yönüyle haklar, var oldukları toplumsal pratiklerle anlamlı ve değerlidirler. Bu hakların gelişmesi de bu toplumsal pratiklere bağlıdır. Bu yönüyle bir hakkın en baştan tanımlanması bir yönüyle beyhude bir çaba gibi görünebilir. Ancak her tanım işaret ettiği hukuk sistemini ve koruma-serbestleştirme mekanizmasını da içinde barındıracak bir dil bütünlüğüne sahiptir.

Politik Tasarımın Kolektifleştirilmesi

Kent hakkı kavramı bir yandan sosyal ve ekonomik hakların bir yandan da dayanışma haklarının, kesişme kümesinde bulunduğu kabul edilir. Ancak kapsamı itibarıyla bu hakkın en temelde iyi yaşama hakkıyla ve geçim araçlarına ulaşma hakkıyla doğrudan ilişkisi olduğu da söylenebilir. Bu yönüyle de temel hak ve özgürlükleri de kapsamına alan bir yönü vardır.

Kent hakkı, en nihayetinde, geçmişin ve geleceğin şu anda kolektif olarak nasıl tasarlanacağı, bu tasarımın hayat bulma süreçlerinin nasıl organize edileceği ve bu organizasyon sürecinde yer alan kişilerin süreci ve süreç içindeki kentsel ilişkileri nasıl yöneteceği anlamında kullanılabilir.

Bu yönüyle de kent hakkını savunmak demek sadece kendi çıkarlarımızı korumak demek değildir. Klasik anlamda bir barınma hakkı, sadece kişinin kendi maddi ve manevi bütünlüğünü koruması açısından, nitelikli ve sağlıklı bir konuta erişme hakkı olarak değerlendirilebilirken, kent hakkı ise bir nesneye sahip olup olmamanın ötesinde, yaşam gayesinin bütünlüklü fikrine sahip olmaya yönelik yaratıcı etkinliği kapsamına almaktadır.

3. Sonuç: Kent Hakkının Üç Hali

Bir kolektif hakkı geleneksel hak ve özgürlüklerden ayıran temel özellik, sadece bireyi değil bireyin birlikte yaşadığı toplumsal kümenin en geniş haklarını koruyan kamusal çıkarlar bütünü olmasıdır. Sosyal ve ekonomik hakları temel hak ve özgürlüklerden ayıran farkı; teker teker kişilerin haklarını değil, aynı zamana topluluğun, sosyal ve ekonomik hakların da korunmasını bütünleyen anlamında aranmalıdır.

Klasik yönetim algısı çerçevesinde yaygın bir idare uygulaması ve zihniyetinden yola çıkarsak, idare ya da yatırımcı bir yatırım kararı aldıysa, bu yatırım kararının hayat bulması salt bürokratik bir işlemler dizini ve işlemler dizini sonrasında işin tamamlanması gibi teknik bir mesele olarak ortaya konulur. Yatırımcı yatırımının, sosyal, kültürel, siyasal etkilerini genellikle görmezden gelme eğilimindedir. Yatırımcı karar verir ve ilgili idarelerden gerekli izinler alınır ve süreç başlatılır. Vatandaş bundan sonra, bir şekilde faaliyetten haberdar olur. Yurttaşlar bundan haberdar oldukları anda ilk gösterdikleri refleks, kendi yaşam biçimlerini korumaya yöneliktir. Bu refleks söylem düzeyinde önce kendini açığa çıkartır. Peki ne gibi söylemlerdir bunlar? “Biz burada tarım ve hayvancılıkla geçiniyoruz. Bizim burada kültürel sosyal bağlarımız var, mahallemizin düzeni bozulacak vs..” gibi söylemler dillendirilir. Buradaki vurgu, siz buna tek başınıza karar veremezsiniz, kararlara bizi de dâhil etmelisiniz üzerine biçimlenir.

Kentsel mekânın, sosyal ve ekonomik hayatın organizasyonu sadece yatırımcıyla devlet arasında verilebilecek ikili bir karar değildir. O kararlardan olumlu ya da olumsuz etkilenen insanların görüş ve beklentilerinin de karar alma süreçlerine dâhil edilmesi ve değerlendirilmesi ve o görüş ve beklentilere paralel olarak o karar alma süreçlerinin şekillendirilmesi gerekir. Yani karar alma sürecinin nasıl şekilleneceği de bu anlamıyla önemlidir. Bu anlamıyla ortaya çıkan kişisel yakınmalar sadece tek bir kişiye ait bir yakınma değil; bir sosyal çıkar grubunun yakınmasıdır. Yani sosyal hakların temel haklardan farklılığı sadece bireyleri değil toplumsal çıkar gruplarını etkilemesi ve sorunun çözümünde ortak bir kamusal alanı işaret etmesinin yanı sıra zorunlu olarak farklı çıkar gruplarının birlikte ortak karar almasını gerektiren bir anlamı vardır.

Türkiye'nin modernleşme pratiği, yüzü kalkınmaya dönük politikalarının yakıcılığı ek-
seninde, toplumsal kimlik olarak kentlilik bilincinin yeşerdiğini ve kentleşme süreci içinde
olduğumuzu görmemiz mümkündür. Buna bağlı olarak kentlilik, mülkiyete bağlı bir sahiplen-
menin ötesinde ortak alanların yaratılması, sahiplenilmesi ve tasarlanmasına ait ortak
karar alma iradelerinin ortaya çıkmaya başladığını göstermektedir.

Bu anlamda, ortak kamusal alanlarda nasıl hareket edileceği, yaşanacağı, bu alanların nasıl
korunacağı ve kullanılacağı olgusu gündeme gelmeye başlamaktadır. Ortak alanda kişinin
hem bir özerk birey olarak yaşam tarzının korunması hem de ortak bir yaşam içinde yaşamın
nasıl korunacağı sorunu gündeme gelmektedir. Bu yönüyle de insanın yaşama biçimini koru-
ması, geliştirmesi ve iyileştirmesi salt bir yaşam tarzı sorunu değildir. Kültürel, biyolojik,
sosyal, ekonomik farklılıkların ve çeşitliliklerin korunması, iyileştirilmesi ve yenilenmesine
ilişkin süreçlerin tanımlanması sorundur. Aynı zamanda bu, karar alma mekanizmalarının
nasıl organize edileceğine ilişkin bir sorundur. Bu anlamıyla kentsel kamusal alanın yani
ortak yaşama alanlarının kullanılması, bir yanıyla mekânın organizasyonun sosyal, siyasal,
kültürel süreçlerini, diğer yanıyla da yönetsel süreçleri kapsar.

İşte bu doğrultuda kent haklarının, hem kolektif tasarımın ortaklaştırılması anlamında
kent hakkı, iyi yaşama hakkı ve geçim araçlarına ulaşma hakkına yönelik bir görünümü ol-
duğunu da söylemek mümkündür. Ki bu yönüyle de ortaya çıkan bu toplumsal ilişki biçimleri
içinde, klasik anlamıyla üçe ayrılan ve nispeten birbirinden yalıtılan hak kategorilerinin hiç
de birbirinden bağımsız ve kopuk olmadığı görülmeye başlanır.

Bu bağlamda, kırsalda yaşanan sorunlar ve kentte yaşanan sorunlar arasında paralellik
olduğunu, bu iki mekânda da taleplerin ortaklaşmaya başladığını, yani kamusal alanın ortak
alan olarak korunması, karar verme süreçlerinde birlikte hareket etme iradesinin geliştiri-
ğini belirtmek gerekir. Farklı toplumsal çıkar gruplarının (burada cinsiyet, etnik, kültürel
farklardan ve bedensel engellerden kaynaklanan farklılıkları ve eşitsizlikleri yaşayan çıkar
gruplarından söz ediyoruz) temelde, kültürel ve biyolojik çeşitliliği nasıl koruyacakları ve
kuracaklarına ilişkin bir irade zemini yaratmak istedikleri söylenebilir. Bu yönüyle de as-
lında bir tür, kırı ve kenti kapsayan ve kent hakları temelinde ortak yaşama beyanname-
sinin biçimlenmeye başladığı görülebilir. En nihayetinde, kent hakkı pratikleri içinde, tüm
bu sosyal, ekonomik ve temel haklara yönelik arayışlar ve özgürlüklere ulaşmaya yönelik
çabalar arasındaki geçişkenliği de gözetererek, kent haklarının 3 kavram ekseninde örülme-
ye başladığını belirtmek mümkündür. Bu kavramların hukuki güvenceye kavuştuğu ve hak
kategorisi olarak tanındığı, hem yeni gelişen üçüncü kuşak anayasalarda, örneğin Bolivya
Anayasası'nda, Latin Amerika ülkelerinde gelişen anayasal hareketlerde, artık haklar temel
hak ve özgürlükler, sosyal ve ekonomik haklar ve siyasal haklar olmak üzere üç farklı kate-
gori üzerinden ayrıştırılmıyor. Bu haklar arasındaki geçişkenlik, bütünlüklü kabul edilerek
bunların tamamı birinci kuşak hak muamelesi görüyor. Yani bireyin kendi yaşamını korusu-
masıyla yaşam çevresini koruması arasında kategorik olarak bir öncelik sonralık hiyerarşisi

kurmayan, bu hakların bir bütün olduğunu kabul eden bir yönetim algısı doğuyor. İnsanın barınma hakkıyla barınma hakkını çevreleyen canlı çevresini koruma hakkının bir bütün olduğu kabul ediliyor. Kişiyi evinden işine götürecek ulaşım aracıyla, ulaşımın nasıl organize edileceğine ilişkin tartışmalar birlikte yürütülüyor. Şehrin nasıl tasarlanacağı, estetik kaygılar, cinsiyet ve kültürel temelli eşitsizlikler uzmanların ve teknisyenlerin sorunu olarak görülüyor. Bu hukuki güvence sisteminde, haklar arasındaki kategorik ayrımların ortadan kalkması fikri yavaş da olsa tüm dünya üzerinde yaygınlaşıyor. Bu düşünme biçimi anayasal metinler haline de gelmeye başlıyor.

Kent haklarını tarihsel bağlamında düşündüğümüzde, kent hakkı, iyi yaşama hakkı ve geçim araçlarına ulaşım hakkı şeklinde unsurlarına temel olarak vurgu yapmak gerekir. En temelinde **ortak kamusal alanların kurulması** ve yaşanılan yerle ilgili birlikte **karar verebilme süreçlerinin ortaklaştırılması** için **kültürel çeşitliliğin ve biyolojik çeşitliliğin korunması** temelinde bu hakların bir kesişim kümesine sahip olduğunu ve birlikte hareket edebilmenin mümkün olduğunu belirtebiliriz. Bu üç hak kategorisi temelinde, kentte ve kırdada aslında birbirinden farklı olduğunu düşündüğümüz farklı ezilen çıkar gruplarının ortak bir temelde bir araya gelebilecek bir söyleme, en azından bir analiz düzeyine, haklar bütününe ve kurucu zemine sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kentte yaşayanların ortak alanlarda birlikte, uyumlu, sürdürülebilir, ekolojik, dayanışmayı esas alan, karşılıklı yardımlaşma temelinde, özel alanlarda ise huzur, güven, sağlık, maddi ve manevi bütünlük içerisinde, nitelikli bir konut, engelsiz bir yaşam, temiz bir doğa içinde iyi yaşamaya dair sosyal adalet, kültürel çeşitlilik, ekonomik çeşitlilik, siyasal katılım ve özgürlük temelinde tüm hakları kent hakkı olarak tanımlayabiliriz.

Bununla bütünleşen bir hak da, iyi yaşama hakkı ve geçim araçlarına ulaşabilme hakkıdır. İyi yaşama hakkını da şu şekilde özetleyebiliriz: Gezegenin ve yaşadığı kentin birer parçası olan tüm canlıların, yani sadece insanların değil, tüm canlıların nitelikli, temiz, güvenli suya havaya, toprağa, gıdaya, enerjiye engelsiz ulaşmaları bir haktır. Bu hakkın kullanılabilmesi için tüm canlıların kültürel ve biyolojik çeşitlilik koruma, geliştirme ve iyileştirme hakları vardır. Yani bu anlamıyla iyi yaşama hakları sadece kültürel çeşitliliğin korunmasını değil aynı zamanda biyolojik çeşitliliğin korunmasını da sağlamak zorundadır. **Yani bir şehirde yaşayan insanlar arasındaki eşitsizliği ve adaletsizliği asgariye indirecek koşulların sağlanması öncelikli olarak türdeşleşmeye ve benzeşmeye yönelik siyasal, ekonomik, sosyal tutum ve davranışlara karşı insanların yaşam alanlarını korumaya yönelik hakları sahiplenmesiyle mümkündür.**

Bunun sağlanabilmesi için de kültürel çeşitliliğin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, iyi yaşam hakkının ve kent hakkının sağlanabilmesi sadece klasik anlamda, klasik anayasal geleneklerde tanımlanan fırsat eşitliğiyle sağlanabilecek bir hak kategorisi olarak düşünülemez; aynı zamanda fırsat eşitliğine temel olan, geçim araçlarına ulaşabilme hakkının ta-

nınması gerektiği vurgulanmalıdır. Yani insanların kendilerini gerçekleştirebilme, modern hayatın içinde yaşadıkları yabancılaşmayı aşma, eğitimin getirdiği ötekileştirme sorunlarına karşı kendilerini ifade edebilme, kendi içinde yer aldıkları topluluğun eşitlikçi bir temelde kurulabilmesini sağlama açısından sadece fırsat eşitliğine sahip olması, yani ortak bir masa etrafında söz araçlarına sahip olması değil, aynı zamanda bu söz araçlarını kullanabilmeye yönelik özgüven, saygı ve buna ilişkin kendisini maddi ve manevi geliştirme araçlarına da sahip olması gerekir. Bu anlamıyla kentlilerin yaşamlarını sürdürebilmesi için nitelikli, sağlıklı, güvenli bir işe, bu işle ilgili bilgilere, kenti kent yapan üretim faaliyeti için gerekli üretim araçlarına ulaşması ve karar alma süreçlerine, karar alma süreçlerine dair bilgiye engelsiz ortak olması geçim araçlarına ulaşmaya dair bir hak olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- Castells, Manuel, (2015) Kent, Sınıf, İktidar, Phoenix Yayınevi, İstanbul
- Çoban Aykut, (2015) Türkiye’de Doğanın Neoliberalleştirilmesi ve Bu Sürece Karşı Mücadeleler (Fevzi Özlüer ve Sinan Erensü ile), Yerel Yönetimler Kent ve Ekoloji-Can Hamamcı’ya Armağan- (Ed. Aykut Çoban), İmge Yayınevi, Ankara, s.399-456
- Çoban, Aykut (2013) “Sınıfsal Açından Ekolojik Mücadele, Demokrasinin Açmazları ve Komünizm,” Yaşayan Marksizm, Yeni Seri Sayı 1, 243-282.
- Dinç, Güney (2008) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Göre Çevre ve İnsan, Türkiye Barolar Birliği, Birinci Baskı, Ankara
- Harvey, David (2006) Toplumsal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul
- Harvey, David (2013) Asi Şehirler (Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru), Metis Yayınları, İstanbul
- Lefebvre Henri, Mekanın Üretimi, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Lefebvre Henri, Kentsel Devrim, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Kıvılcım Akkoyunlu Ertan (2008), “Kent Hakkı Üzerine Düşünceler”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 41, Sayı 4, Aralık, s. 125-141.
- Özlüer, Fevzi (2016) İsyanın Ve Umudun Dip Dalgası: Günümüz Türkiye’sinden Politik Ekoloji Tartışmaları, Tekin Yayınları, Haziran 2016, İstanbul (Sinan Erensü, Ethemcan Turhan, Arif Cem Gündoğan ile birlikte)
- Özlüer, Fevzi (2016) Doğa ve Kent Hakları İçin Siyasal Stratejiler, Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği, Mayıs 2016, Ankara, (Aykut Çoban ile Birlikte) <http://www.iklimadaleti.org/i/upload/doga-ve-kent-hakki-978-605-83799-7-8.pdf>
- Özlüer, Fevzi (2016) Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri, Yayınlayan: Ekoloji Kolektifi Derneği, Ocak 2016, Ankara, <http://www.iklimadaleti.org/i/upload/bilgi-edinme-hakki-978-605-83799-4-7.pdf>

Özlüer, Fevzi (2015) Yeni Türkiye'nin Yeni Kentsel Düzeni, Kolektif Dergi, 2015, Sayı 18, s.5-16

Özlüer, Fevzi (2014) "Olağanlaştırılmış Olağanüstü Halimiz," Evrensel, 12 Ekim.

Özlüer, Fevzi (2012) Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi ve Özerklik , Phoneix Yayınevi, Ankara, (İlgın Özkaya, Tolga Şirin, Nazım Sinan Odabaşı ile birlikte)

Özlüer, Fevzi (2010) Görünmez Elin Ekolojisi-Biyogüvenlik ve GDO, Ekoloji Kolektifi, Ziraat Mühendisleri Odası Ortak kitap, Ankara, (İlgın Özkaya, Emre Baturay Altınok ile birlikte)

Özlüer, Fevzi (2008) "Ekososyalist Bir Kır Kent Hareketine Doğru", Planlama Dergisi, Sayı 42,

Şengül, Tarık, (2012), "Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminin Dönemlenmesi". İçinde, F. Alp-kaya ve B. Duru, (ed.), 1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim, 353-399, Phoenix yayınevi, Ankara

HABİTAT III VE YENİ KENTSEL GÜNDEM: HERKES İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER VE YERLEŞİMLERE İLİŞKİN QUITO DEKLARASYONU (QUITO 17-20 EKİM 2016)

CIHAN UZUNÇARŞILI BAYSAL

I. Habitat Konferansları

Yaklaşık iki sene önce, Habitat Konferanslarının sonuncusu Habitat III, 17-20 Ekim 2016 tarihlerinde Ekvador'un başkenti Quito'da gerçekleştirildi. Bu Konferansların birincisi, 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde, ikincisi ise 1996'da İstanbul'da düzenlenmiştir. Habitat Konferansları, Birleşmiş Milletler'in (BM) şehirler ve insan yerleşimleri üzerine her yirmi yılda bir gerçekleştirdiği küresel konferanslardır. Bugün dünya nüfusunun yarıdan fazlasının kentlerde yaşadığı (2014 verileri: %54) ve öngörülere göre 2050'ye kadar dünya nüfusunun %66'sının kentleşeceği düşünüldüğünde¹ kentlerin önemleri de ortaya çıkmaktadır. Kentlerin birçok çetrefil sorunu ve zorluğu barındırdıkları gibi, çözümleri de yine kendi bünyelerinde taşıdıkları görüşünden hareket eden Habitat Konferanslarında, insan yerleşimleri, konut ve kentleşme gibi konular dünya ölçeğinde tartışılmakta, merkezi ve yerel yönetimlerin sürdürülebilir bir kentleşme ve bu bağlamda yaşamaya elverişli konut hakkı doğrultusundaki yükümlülükleri ortaya konmakta ve kentsel sorunlara yönelik politikalar ve programlar oluşturularak çözümler aranmaktadır.

II. Habitat I (1976 Vancouver) ve Habitat II (1996 İstanbul)

Konferansların ilki olan Habitat I, 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde düzenlenmiştir. Bu dönemde, kentleşme ve kentleşmenin etkileri her ne kadar uluslararası kamuoyunun dikkatini çekecek düzeyde olmasa da, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kentlere ve merkezlere doğru büyük göç dalgaları başlamıştı; bunlar, o zamana dek gerçekleşenlerin en hızlıları ve en büyükleriydiler. Bir yandan da kentlerin kendi nüfusları, insan ömrünün uzamasıyla doğal olarak artmaktaydı. Küresel Güney'de mega kentlere gidişatın sinyalleri görülmekteydi; dolayısıyla, ileriye dönük olarak sürdürülebilir insan yerleşimlerine ve sür-

1 UN Department of Economic and Social Affairs Population Division, *World Urbanization Prospects*, (NY 2015). <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Report.pdf>

dürülebilir bir kentleşmeye ihtiyaç açığa çıkmıştı. Vancouver'da hükümetler bu öngöründen hareket ettiler. Vancouver ertesinde, 1978 yılında BM bünyesinde *BM İnsan Yerleşimleri Programı* ya da bilinen adıyla BM-Habitat kurularak Konferanslar, BM Habitat öncülüğünde düzenlenir oldu.

Habitat I'den yirmi yıl sonra 1996'da İstanbul'da toplanan Habitat II, önemli bir gelişmeye imza attı. Diğer BM Konferanslarından farklı olarak, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerine de söz hakkı tanındı ve Konferansa katılmalarını sağladı. İstanbul Konferansında, hızla kentleşen dünyada sürdürülebilir bir kalkınmaya yönelik ortaklıklar ve sorumluluklar tartışılmış; sorunların yanı sıra çözüm önerileri de gündeme getirilmiştir. Beş yüz üzerinde belediye ve kentin temsil edildiği HABİTAT II Konferansında, BM ile yerel yönetimler ve sivil toplum arasında ileride de devam edecek bir ortaklığın temelleri de atılmıştır. Konferansın ardından yayınlanan İstanbul Deklarasyonu'nun 12. Maddesi, yerel yönetimleri, kendi hak ve sorumlulukları kapsamında topluma en yakın makam olarak tanımış; böylece, merkezîyetçi bir yönetim şeklinden kopuş ve yerelden yönetim vurgulanmıştır.

2016 Habitat III gerçekleşene ve Yeni Kentsel Gündem (YKG) yazılana dek, BM'nin küresel kentleşmeye bakışı Habitat II'nin sonuç belgesi olan *Habitat Gündemi: İnsan Yerleşimleri Üzerine İstanbul Deklarasyonu* olmuştur. İstanbul Deklarasyonu'nun iki ana teması vardır: 1) *Kentleşen Dünya İçin Sürdürülebilir Yerleşimler* 2) *Herkes için Elverişli Konut*. İkinci tema, BM Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Komitesi'nin (ESKHK) 1991 tarihli *Yaşamaya Elverişli (Yeterli) Konut Hakkı* başlıklı 4 Numaralı Genel Yorumuna dayanmakta ve konut hakkı için çok önemli bir kilometre taşı olan Genel Yorumu konferansa taşımaktaydı. Habitat II Gündemi ve İstanbul Deklarasyonu, hükümetlere, vatandaşlarının barınma ihtiyacını karşılamaları ve ayrıca vatandaşların konutları ile mahallelerini korumaları ve iyileştirmeleri yönünde yükümlülükler getirmekte; böylece, adil ve sürdürülebilir bir şekilde, herkesin sağlıklı, güvenilir, erişilebilir ve ödenebilir koşullarda elverişli / yeterli bir konut hakkına sahip olabildiğini hedeflemektedir. Deklarasyonun 61.Paragrafı, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nden bu yana, yaşamaya elverişli konutun elverişli yaşam standardının önemli bir parçası olarak tanındığını vurgulamaktadır. Bu çerçevede, hükümetler, fonların kullanımı, iktisadi politikalar, programlar, konut sektörü, ilgili bakanlıklar ve konularda vatandaşlarının konut hakkından sorumlu tutulmakta ama bunun ötesinde elverişli konut hakkını bütüncül bir şekilde geliştirerek hakkın kazanımlarını a) ileriye götürmek, b) teşvik etmek, c) korumak ve d) garanti etmekle de yükümlü kılınmaktalar. Burada, BM ESKHK 4 No'lu Genel Yorum'un etkisini görmekteyiz. Dolayısıyla, elverişli konut hakkına önemli başlıklar ayıran Habitat II İstanbul Deklarasyonu, hakkı ileriye taşıyan önemli bir metin olarak görülmektedir. Habitat II çıkarımları ise şunlardır: a) Kentler küresel büyümenin motorudur b) Kentleşme bir fırsattır c) Yerel yönetimlerin daha güçlü bir rolü olması için çağrı d) Katılımın gücünün tanınması. Burada, kentleri büyüme motoru olarak kabul eden ve ilk kez burada telaffuz edilen görüş, BM içinde yer alan bazı organlar ve mekanizmalar tarafından eleştirilecek, Habitat III öncesinde de bu eleştiriler tekrar gündeme getirilerek tartışmaya açılacaktır.

III. Habitat III (2016 Quito) ve Yeni Kentsel Gündem

BM Genel Kurulu, 14.03.2012 tarihli 66/ 207 sayılı ve *BM İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) sonunda çıkan kararları yerine getirmek ve BM İnsan Yerleşimleri Programı'nı (BM-Habitat) güçlendirmek* başlıklı kararıyla, her yirmi yılda bir yapılan konferansları göz önüne alarak (1976, 1996 ve 2016), sürdürülebilir kentleşmeye dair küresel taahhütleri yeniden canlandırmak için ve 1996 tarihli İstanbul Konferansında ortaya çıkan Habitat Gündemi'ni geliştirecek bir YKG'nin uygulanmasına odaklanmak üzere Habitat III Konferansını toplamaya karar vermiştir. Genel Kurul üye devletlerinin 67/216 kararına göre, Konferansın hedefleri, sürdürülebilir kentsel gelişme doğrultusunda yenilenmiş siyasi taahhütlerin garanti edilmesi, bu zamana kadar gerçekleştirilen uygulamaların değerlendirilmeleri, yoksulluğun ele alınması ve yeni ya da yakın zamanda ortaya çıkmaya başlayan zorlukların ve sorunların tanımlanarak masaya yatırılmaları olarak sıralanmıştır. Bu kararlardan sonra, Quito öncesinde dünyanın farklı bölgelerinde YKG metni için hazırlık toplantıları yapılmış; merkezi ve yerel yönetimler ve sivil toplum bu toplantılara katılarak konu başlıklarını ve içerikleri tartışmışlardır. Quito Habitat III ertesinde de BM Genel Kurulu 23 Aralık 2016 tarihli 71/256 kararıyla YKG'yi kabul etmiştir. YKG, hukuken bağlayıcı olmasa da görüldüğü üzere BM'ye üye devletlerin aldıkları Genel Kurul kararıyla kabul ve tasdik edilmiştir.

167 ülkeden 10,000 uluslararası katılımcıyla toplam 30,000 kişiyi ağırlayan Habitat III, dünya nüfusunun yarıdan fazlasının kentlerde yaşadığı bir döneme denk gelmesi hasebiyle diğer Konferanslar arasında bir ilktir. Ayrıca, 2015-Ertesi Kalkınma Gündeminin (*Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030*)² benimsenmesinden sonra toplanan ilk BM küresel zirvesi olma özelliğini taşımaktadır. Aynı zamanda, Paris İklim Değişikliği Anlaşması'nın ardından düzenlenen ilk BM zirvesidir.

A) Yeni Kentsel Gündem³

YKG, Quito'da 2016 Ekim'de gerçekleştirilen Habitat III konferansının kabul edilmiş ve BM Genel Kurulu'nda da onaylanmış sonuç belgesidir. Ulus devletler, kentsel, bölgesel liderler, yerel yönetimler, uluslararası kalkınma fonları, BM programları, sivil toplum... gibi çok geniş bir yelpazeden çeşitli aktörlerin önümüzdeki yirmi yılda kentlerle ilgili çalışmalarına ve çabalarına kılavuzluk edecektir. Gündem, geleceği etkileyecek politikaların ve yaklaşımların yolunu da açabilir.

YKG, önümüzdeki birkaç on-yıllık küresel kalkınma ve sürdürülebilirlik gündeminin temel anlaşmalarını ve siyasi çerçevelerini ortaya çıkartan ve iki sene boyunca dünyanın çeşitli yerlerinde gerçekleştirilen bir dizi mega zirvenin en sonuncusu olarak tanımlanabilir. Ömürlerini doldurmuş bir takım önceki anlaşmaların yerini alan bu yeni gündemler ve siyasi çerçeveler, *2015-Ertesi Kalkınma Gündeminin* belirleyicileridir. *Kalkınmanın Finansmanı Üçüncü*

2 UNDP Türkiye; "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" . <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

3 Matthias Garschagen and Libby Porter, "The New Urban Agenda: From Vision to Policy and Action", *Planning Theory and Practice*; (Routledge 2018), 117-121 (<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14649357.2018.1412678>)

Uluslararası Konferansı Addis Ababa Eylem Gündemi, daha önceki *Binyıl Kalkınma Hedefleri*'nin yerini alan *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri*, bir dereceye kadar *Kyoto Protokolü*'nün, yerine geçen *Paris İklim Değişikliği Anlaşması*, *Hyogo Afet Riski Azaltma Çerçevesi*'nin yerine *Sendai Afet Riski Azaltma Çerçevesi* sayılabilir. Bununla birlikte, tüm bu girişimler tematik bir mantık takip ederken (kalkınma, iklim değişikliği, afet riski, kalkınma için finans), YKG, kentsel bir perspektiften hareketle, bu perspektifi halk sağlığı, konut, gelir yaratma veya ekolojik nitelik gibi sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarına uygulayan ve farklı temaları kesen çapraz yapılanmasıyla özeldir .

YKG metni 175 paragraftan oluşmaktadır. İlk bölümü olan *Herkes için Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Quito Deklarasyonu*, sürdürülebilir kentsel gelişme üzerine ortak bir vizyon, ardında yatan ilkelerle taahhütler ve ortak bir eylem çağrısını içermektedir. *Yeni Kentsel Gündem için Quito Uygulama Planı*, ikinci bölüm olup, sürdürülebilir kentsel gelişme için dönüştürücü taahhütlerle başlamakta ve bu bağlamda sosyal içermenin önemini, yoksulluğun sonlandırılmasını, herkes için sürdürülebilir, içerici bir kent, kentsel refah ve fırsatlar ile çevresel olarak sürdürülebilir ve dirençli bir kentsel gelişmeyi özellikle vurgulamaktadır. *Etkili bir Uygulama* başlığı altında kentsel yönetim yapısının oluşturulması, kentsel mekânsal gelişmenin planlanması üzerinde durulmaktadır. Uygulama planının son kısmı, YKG'nin ve uygulamasının takibi ve gözden geçirilmesine yöneliktir.

2015-Ertesi Kalkınma Gündeminin hemen ardından yazılan YKG, kentsel sürdürülebilir kalkınma hedeflerini BM'nin 2030 kalkınma çerçevesinden (*Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2030*) etkilenecek buradan çıkartmıştır. Kentleşme ile kalkınma arasında, birbirlerini karşılıklı güçlendiren bir ilişki yaratarak sürdürülebilir bir kalkınma modeli yaratmayı amaçlamakta ve kentlerin ve insan yerleşimlerinin anahtar rolünü kabul etmektedir. YKG, 22 Paragrafta belirtildiği üzere: "*Sürdürülebilir kentsel gelişmeyi gerçekleştirmek ve desteklemek için giderek kentleşen dünyada sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü* ve kentlerin ve insan yerleşimlerinin anahtar rolünü kullanan tarihi bir fırsat, kolektif bir vizyon ve politik bir taahhüt olarak *Yeni Kentsel Gündem'i kabul etmekteyiz*". Önceki Konferanslardan farklı olarak, sürdürülebilirliğin artık sadece Küresel Güney'in sorunu olmadığı, Küresel Kuzey'i de kapsayan gezegen boyu bir sorun olduğuna da dikkat çekilmektedir. YKG, sürdürülebilirlik politikası ve eyleminin itici gücü olarak kentleri -ve kent düzeyindeki yönetim örgütlerini- görmekte ve rollerini önemsemektedir. Bu çerçevede, yerinden yönetimin yanı sıra kent yönetimlerinin finansal olarak güçlendirilmelerini de vurgulamaktadır. Bununla birlikte, kentsel sürdürülebilirliğin uygulanması ve finansmanının salt kent yönetimleri tarafından sırtlanamayacağını, sivil toplum aktörleri ve özellikle özel sektörün güçlü taahhütlerine gereksinim olduğunu da kabul etmektedir. Bu tutum, 2015-Ertesi Kalkınma Gündeminde eyleme yönelik roller ve sorumlulukların nasıl görüldükleriyle de uyumludur. Mesela, *Addis Ababa Kalkınmanın Finansmanı Sözleşmesi*, finansal kalkınma için açık bir şekilde özel sektör fonlarının arttırılması için çağrıda bulunmaktadır. Aynı şekilde, *BM Global Kompakt Programı* da yönetimler, özel sektör ve sivil toplum arasında finans ve eylem ittifakı gereksinimini öne çıkarmaktadır. YKG, içerici kentleşme ve içerici kent ekonomilerine de

önemli bir yer açmıştır. Metin boyunca, toplumsal, ekonomik ve siyasal yönlerden içerici bir kentsel gelişmeye yapılan güçlü vurgu hayret vericidir. Aynı şekilde, kentle ilgili tüm hizmetler, hak ve taleplerde ayrımcılık yapmadan, Gündemin başlığında da yer aldığı üzere, *Herkes İçin* eşitlikçi bir yaklaşım sergilenmektedir. Bu, aslında, kentlerde giderek artan toplumsal parçalanmanın getirdiği yaygın hayal kırıklığının göstergesidir. Kentleşme ve ekonomik büyüme süreçlerinin toplumun tüm bölümlerine toplumsal ve ekonomik gelişme getirmedigi, kentleşmenin kendisinin toplumsal uçurumu ve kentlerdeki ekonomik veya siyasal dışlanmayı iyileştireceğine daha da kötüleştirdiği artık anlaşılmış; sürdürülebilir kentler için toplumsal, ekonomik ve siyasal içermenin ve eşitlikçi yaklaşımlar ve politikaların önemi iyice ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, krizler, küreselden yerele daha önce hiç düşünülmediği kadar ağır bir şekilde kalkınma trendlerini etkilemektedir. Bu krizler-mesela iklim değişikliği, ekonomik istikrarsızlık ve terörizm gibi-bazı küresel trendler ile çevresel ve antropojenik tehditlerden de beslenmektedir. Bu gidişata karşı, sürdürülebilir kentler ve kalkınma açısından önemli bir kavram olarak *dirençlilik* gündeme getirilmiştir. YKG dirençliliği, sürdürülebilir kentler ve insan yerleşimleri için bir hedef ve aynı zamanda araç olarak tanımlanmaktadır. YKG, sürdürülebilirlik için kentsel yönetim ve mekansal planlamanın iyileştirilmeleri gereğini de öne sürmektedir. Bu bağlamda, kentler, kasabalar ve köylerin, sürdürülebilir kalkınmadaki itici rollerini yerine getirebilmeleri için nasıl planlanmaları gerektiği önemlidir. Burada, planlamanın çerçevesinde ve kurumlarında iyileştirmeye olan gereksinim sadece zayıf planlama sistemleri ve güçsüz hukuki yaptırımları olan ülkeleri kapsamamakta, iklim değişikliği, küreselleşme, demografik değişim ve planlama üzerindeki diğer yeni baskılar düşünüldüğünde, kuvvetli kurumlara sahip ülkeleri de ilgilendirmektedir.

B) Yeni Kentsel Gündem Üzerine Eleştiriler

YKG, dünya üzerindeki çıkar çevreleri, kent baskı grupları ve örgütleri tarafından sürdürülebilir kentler ve eşitlikçi ve içerici insan yerleşimlerinin başarılmasına doğru bir kilometre taşı olarak alkışlanmıştır. Varlığı, içeriği ve kabulü, dünya üzerindeki liderlerin, insanlığın yeni kentsel dönemecini anladıklarını ve kentsel sürdürülebilirliğin ciddiye alınması gerektiğini fark ettiklerini göstermektedir. Buna karşın, YKG'nin önerilerinin daha önce denenmiş ve başarılı olmamış eski metodolojik araçlara dayanması hasebiyle, kentsel paradigma değişikliğini sağlayacak çalışmalarda bulunacağı taahhütünün de, bir paradigma değişimine dair cesur savlarının (YKG 15.Paragraf) da gerçekçi olmadığını ileri sürenler bulunmaktadır. YKG'de tavsiye edilen araçlar, akıllı kentler veya göstergelere-dayalı (ekonomik göstergeler vb) idare gibi uzun süre denenmiş teknokratik idari yaklaşımlara ve modernleştirme paradigmalarına dayanmakta olup, bunlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel gelişmeyi daha sürdürülebilir bir mecraya çekmede etkisiz olmuşlardır. YKG'nin, eşitsizlik ve kentsel sürdürülemezliğin temel sebeplerini muhatap alan ileriye dönük dönüştürücü bir ekonomi siyasetinden yoksun olduğu, sadece semptomlara yöneldiği iddia edilmektedir. Provakatif bir argümanla, YKG'nin aslında bir çeşit bağımsızlık yarattığı, toplumsal-çevresel eşitsizliği doğrudan hedef alarak iyileştireceği yerde, vatandaşları ve kurumları adeta aşılıyarak eşitsizliğin etkilerini dolaylıladıği ileri sürülmektedir. Bir başka eleştiri de YKG'nin kapsamına

dairdir. Her yönden taleplerle vizyonları içinde barındıran YKG böylece belirsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle, aynı zamanda bir çok şeyi talep etmesi başlı başına problem teşkil etmekte, karar vericiler (politika belirleyiciler) açısından, herhangi bir gerçekçi gündem üzerine eğilmeye fazlasıyla yük bindirmektedir. YKG'nin en uzun bölümü uygulama planı denilen kısmıdır; ancak burada somut uygulama politikaları ve düzenlemelerinin yer almaması da ayrı bir sorundur⁴.

YKG'ye dair eleştiriler, Quito öncesinde dünyanın farklı bölgelerinde yapılan hazırlık toplantılarında da dile getirilmiş; YKG nihai metninin eleştiriler ve tavsiyeler doğrultusunda düzenlenmesi çeşitli gruplarca talep edilmiştir. Bu nedenle, Gündemin konu başlıklarının seçimleri, bunların içerikleri ve Konferans ertesinde sonuç bildirgesinin yazılması sancılı süreçler olmuş ve kentsel gündem, neoliberal kentleşme yanlılarıyla “*Kar için değil halk için kentler*” yanlıları arasında geçen uzun tartışmalar sonucunda bir takım tavizlerle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği bünyesinde görev alan 10 Özel Raportör ve 2 Bağımsız Uzman tarafından kaleme alınan *Habitat III Üzerine BM Uzmanlarının Görüşleri: Yeni Kentsel Gündem Mutlaka İnsan Haklarından Temellenmeli* başlıklı 29.06.2016 tarihli eleştirel çağrıya bakmakta yarar var⁵. YKG taslak metninin gözden geçirileceği New York (27.06-01.07 2016) toplantısı öncesinde metinle ilgili kaygılarını ileten ve düzenlemeler talep eden bu uzmanlar, bizzat BM içinden geldiklerinden, çağrılarını da ayrı bir öneme sahiptir. YKG'nin milyonlarca kent sakininin ihtiyaçlarına ve insan haklarına öncelik vermesi gerektiğinin altını çizen çağrı, kent sakinlerinin çoğunun azınlıklar veya evsizler olduğuna, aşırı yoksulluk altında yaşadıklarına, zorla ve şiddet yoluyla tahliyelere ve yerinden edilmelere maruz kaldıklarına, kısıtlı fiziki çevreye sahip olduklarına ve gıda, içme suyu, sağlık hizmetleri, toprak ya da elverişli konuta erişimlerinin olmadığına, güvencesiz ve çok düşük ücretli işlerde çalışıklarına dikkat çekmektedir. Buna karşın, insan hakları yükümlülüklerinin zaman zaman ve belli belirsiz dile getirilmesinin yeterli olmadığına işaret edilerek, YKG'den yönetimlerin tüm kademelerini ve diğer aktörleri gerçek anlamıyla sorumlu tutacak şekilde insan hakları yükümlülüklerini kurumsallaştırması ve somutlaştırması talep edilmektedir. Bu çerçevede, tüm kararların insan haklarıyla uyum içinde olmasını şart koşan mekanizmaların yaratılması ve tüm kent sakinlerinin haklar ve insan onuru bağlamında eşit kabüllerinin sağlanması da istenmektedir. Çağrı, YKG ilk taslak metninin önceki toplantılarda gözden geçirilerek geliştirilmesini, ayrıca, insan haklarına ve ilgili evrensel mekanizmalara referanslar yapılmasını ve “*her çeşit ayrımcılık ve şiddetten azade, geçici veya kalıcı fark etmeden tüm sakinlerinin eşit haklar ve fırsatlardan yararlandığı içerici kentler*” vizyonunu onamakla birlikte, mevcut ekonomi politikaların içine, toprağa ve kamusal alana erişim dahil, kent kaynaklarının hakça paylaşımını koymayan bir vizyonun, gerçek anlamıyla içerici ve sürdürülebilir kentler yaratamayacağına dikkat çekmektedir. Yoksulluk içinde yaşayanlar ya da dışlananlar ve marjinalize edilenler ve ayrıca kentleşme sonucu geleneksel topraklarından tahliye edilen bazı ülkelerin yerli halklarının yaşadıkları göz önüne alınma-

4 age:119. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14649357.2018.1412678>

5 “UN Experts Statement on Habitat III: “New Urban Agenda Must be Based in Human Rights”; June 29, 2016. <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20200&LangID=E>

dan, ekonomik gelişme ve büyümeye önemli rol atfedilmemesi de talep edilmektedir. YKG taslak metninde kentler “*ekonomik büyümenin motorları*” olarak kabul edilseler dahi, uzmanlar, ülke ziyaretlerinden tanık oldukları üzere, insan haklarından ayrıştırılmış ekonomik büyümenin mevcut modellerinin müthiş eşitsizliklere, sosyal dışlanmaya ve şiddete sebep olduklarına dikkat çekmektedir. Çağrı metni ayrıca, konut, toprak ve mülkü metalaştırarak rant sağlayan finansal güçler var oldukça, konut ve temel hizmetlere ödenebilir koşullarda ve ayrımcılık yapmadan erişimin içi boş bir temenni olduğuna parmak basmaktadır. Uzmanlara göre, müteahhitler, girişimciler ve yatırım fonları, kendi özel kazanımları için konut ve toprağı yatırım aracı olarak kullanıp, eylemlerinin insan hakları üzerindeki olumsuz sonuçlarını kale almamakta, çok-terafı bankalar ve finans kurumları zorla tahliyelere, yerinden etmelere, gettolaşmaya ve daha ileri düzeyde dışlanmaya yol açan kentsel projeleri ve altyapı yatırımlarını fonlamaya devam etmekte, yerel ve ulusal yönetimler ise insan haklarına yönelik sorumluluklarını yerine getirememektedirler. Uzmanlar, burada dayanıklı ve etkili insan hakları izleme ve hesap verme mekanizmalarının devreye sokulmasını önermektedirler. Yine uzmanlara göre, YKG, salt büyüme motorları olarak görülen kentlerin sosyal dışlanma ve aşırı eşitsizliği daha da kötüleştirme potansiyellerini göz önüne almalıdır. Ayrıca, zorla tahliye, yerinden etme, göç, toprağı el koyma, ödenebilir konuta ve hizmetlere erişimin olanaksızlığı, altyapı geliştirme ve emlak spekülasyonu gibi insan hakları ihlallerini ya da bunları tetikleyen etmenleri kale alarak, özel sermaye aktörlerinin devletler tarafından denetlemelerini zorunlu kılmalıdır. Çok terafı finans kurumlarını, YKG’ye davetin ötesinde bir tutum alınmasına dikkat çeken uzmanlar, bu kurumların insan hakları ihlallerine yol açan proje, program ve politikalarının sonuçlarından sorumlu tutulmalarını da talep etmektedirler. Uzmanlara göre, insan hakları standartları ve ilkelerini ihlal eden projelerin belgelenmiş olumsuz sonuçları ışığında, bu kurumların uluslararası insan hakları hukukuna itaat etmeleri YKG vasıtasıyla sağlanmalıdır. Bu çerçevede, kentsel yasalar, politikalar ve programlar ve aynı zamanda toprak idaresi mutlaka uluslararası insan hakları standartları ve yükümlülükleriyle uyum içinde olmalı ve YKG, özellikle kentsel kamusal mekanların kullanımında insan hakları temelli bir tutum almalıdır

Önemli başlıklarını açtığımız ve neoliberal kentleşmeye karşı da bir manifesto olarak kabul edilebilecek insan hakları temelli ve insan hakları öncelikli bu radikal metin, YKG’de yer bulamadığı gibi, 1996 Habitat II İstanbul’dan bu yana telaffuz edilen büyüme motoru olarak kentler , Quito Deklarasyonu 4.Paragraf içinde de yer aldı : “*Kentleşmenin hem sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyüme, toplumsal ve kültürel kalkınma ve çevre korumanın lokomotifi olarak sunduğı imkânlardan hem de dönüştürücü ve sürdürülebilir kalkınma için yaptığı potansiyel katkılardan yararlanmamız gerekmektedir*”.

C) Yeni Kentsel Gündem ve Kent Hakkı

Deklarasyon metninin yazılışı sırasında ortaya çıkan bir başka önemli tartışma, dünyanın her yanından sivil toplum örgütlerinin ve Latin Amerika ve bazı Avrupa yerel yönetimlerinin başı çekerek YKG içinde kent hakkına yer açma çabalarında yaşandı. Kent hakkı,

soylulaştırma; zorla tahliyeler, hacizler, mültecilerin ihlal edilen hakları, kamusal mekanın özelleştirilmesi ve evsizliğin kriminalleştirilmesi gibi kentsel sorunlara karşı etkin sosyal adalet kampanyaları düzenleyen sivil toplum örgütlerinin Habitat III sürecinde talepleri olarak ortaya çıktı. *Kar için Değil Halk için Kentler* sloganı altında bir araya gelen bu gruplar, gezegen hızla kentleşmeye devam ederken, yerel ve ulusal yönetimlerin özel sektör çıkarlarına hizmet edeceklerine, en savunmasız kent sakinlerini kollamalarını yönünde teşvik edilmelerini talep ettiler. Kent hakkına yer vermeden, adil, sürdürülebilir, eşitlikçi ya da içerici bir kentten bahsedilemeyeceğini öne süren bu gruplar, Amerika ve Çin gibi küresel güçlerin tüm engelleme çabalarına karşı kent hakkını YKG metnine koydurtmayı başardılar; ancak, pazarlıklar ve tartışmalar sürecinde hakkın içeriği de oldukça sulandırılmıştı.

Birbirleriyle yarışan marka kentlerin, akıllı şehirlerin tam karşısı bir kavram olması, kentin metalaşmasının tam aksi yönünde duruşu nedeniyle bir müşterek ve kamu yararı olarak kent vizyonu kabul görmedi ve kentin bir müşterek ve kamu yararı olarak tanımlanması nihai metinden çıkartıldı. Tartışmalar ve müzakereler sonucunda metin üç kez değiştirildi. Latin Amerika bloku yalnız kaldı ve hakkın özü sulandırıldı. Kent hakkı, YKG'nin Ortak Vizyonumuz başlığı altındaki bölümünün 11. Paragrafında nihai biçimiyle şöyle yer aldı: *"Kentlerin ve insan yerleşimlerinin eşit kullanımına ve buralardan eşit bir şekilde fayda sağlanmasına atıfta bulunarak kapsayıcılığı, refahı ve yaşam kalitesini artırmaya, şimdiki ve gelecek nesillerin herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan adil, güvenli, sağlıklı, erişilebilir, ekonomik, dayanıklı ve sürdürülebilir kentlerde ve insan yerleşimlerinde yaşamasına ve böyle kentler ve alanlar yaratabilmesine yönelik kent vizyonunu paylaşıyoruz. Bazı ulusal ve yerel yönetimler "kent hakkı" olarak adlandırılan bu vizyonu mevzuatlarında, politik deklarasyonlarında ve bildirgelerinde desteklemeye çalışmaktadır"*. Burada, ilk cümlelerin sonunda yer alan "...yönelik kent vizyonunu paylaşıyoruz" bölümünün en son sözcüğü, sırasıyla, taahhüt etmek-bağlanmak-paylaşmak olarak değiştirilerek en yumuşatılmış biçimiyle *paylaşıyoruz* olarak metne girmiştir. Kent hakkının radikal içeriği her ne kadar ehlileştirildiyse de, insan haklarını gündemlerine sokmayan ülkeler düşünüldüğünde bu bir kazanım olarak nitelendirildi⁶. Öte yandan, Barcelona Belediye Başkanı Ada Colau'nun vurguladığı üzere, kent hakkının gerçek olabilmesi, somut politikalar ve düzenlemelere dönüşebilmesi için, yarından başlayarak mücadeleden edilmesi gerekmektedir⁷.

D-Yeni Kentsel Gündemde İçerme ve Enformellik⁸

Yukarıda da ele alındığı üzere, içerme, YKG'nin önemli başlıkları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, enformel yerleşimlerle enformel ekonomilerin geniş kentsel sisteme da-

6 "Habitat3 discusses the inclusion of The Right to the City in the New Urban Agenda". <http://www.righttothecityplatform.org.br/habitat3-celebrate-the-inclusion-of-the-right-to-the-city-in-the-new-urban-agenda/>

7 Ada Colau, "After Habitat III: a stronger urban future must be based on the right to the city", *The Guardian Cities*, Oct. 20; 2016. <https://www.theguardian.com/cities/2016/oct/20/habitat-3-right-city-concrete-policies-ada-colau>

8 Arabella Fraser, "Informality in the New Urban Agenda: From the Aspirational Policies of Integration to a Politics of Constructive Engagement", *Planning Theory and Practice* (Routledge 2018), 124-127. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14649357.2018.1412678>

hil edilmeleri de YKG'nin önüne koyduğu önemli bir hedeftir. Kabaca, devletler tarafından tanınmayan ya da devlet düzenlemelerinin dışında kalan yerleşimler ve ekonomiler olarak tanımlanan enformellik, hızlı kentleşmenin etkisi altında, kentsel yaşamın yeni normali ola-gelmıştır. Yukarıda YKG ile ilgili olarak telaffuz edilen eleştiriler-her şeyi kapsayan talepler ve beklentileri sayarken bunları öncelik sırasına koyacak ya da somut uygulamalarla işlev-selleştirecek bir yol göstericilik yapamama vb – enformellik kapsamında da geçerlidir. Yine de, YKG metni içindeki önemli kabuller, enformellik tartışmalarını ileriye taşıyabilecek ka-pasitededir. Bu bağlamda, enformel yerleşimlerle enformel ekonomilerin entegrasyonuna yapılan vurgu önemli olup, zorla tahliyeleri önleyecek politikalar ve çok çeşitli toprak ve konut kullanımlarına (alt gelir gruplarının geçimlerinde kiralıkların önemini, kolektif kulla-nım biçimlerini tanıma, kendi evini kendi yapana ya da artımlı / incremental konut çeşidine destek) verilen destek, metinde net bir biçimde ifade edilmektedir. Buna karşın, metnin en-formel ekonomilerin entegrasyonu ile ilgili politikalar kısmı zayıftır. YKG'nin kentsel enfor-mellik, bunun kentsel kalkınmadaki rolü ve formu üzerine ilettiği mesaj, bu zamana dek var olan entelektüel bakış açısında ciddi bir kaymaya işaret etmektedir; işlevsizlik ve hayatta kalmacılık açısından, enformel sistemlerin formel sistemlerin içinde ve bunlarla yanı sıra nasıl çalıştıklarının tanınması ve kabulüne gelinmiştir. Bu bağlamda enformel yerleşimler ile kent merkezlerindeki çöküntü bölgeleri olarak tanımlanan "slumlar" YKG'de farklı olu-şumlar olarak yer almış; böylece enformel yerleşimler önceki statülerine oranla güçlendi-rilmiştir.

Özü itibariyle, YKG, yaşam standartlarını iyileştirmek üzere, yerleşimler, geçim kaynak-ları ve faaliyetlerinin en ufak birimleri ile çalışan ve aynı zamanda arazi kullanımının plan-lamasını ve kamusal mekanların sağlanmasını bir kamu politikası olarak gören bir teorik paradigma yönündedir. Öte yandan, pratik itibariyle, dünya üzerinde zorla tahliyeler, mahal-le yıkımları ve yerinden etmeler devam etmekte, mülksüzleştirme, damgalama , kriminal-leştirme, dışlama ve şiddet dahil tüm bunlar, enformel sistemlere çakılan formel karşılıklar olmaktadır!

IV. Son Söz

Küresel gidişatın ekonomi politikasını ve bu bağlamda neoliberal kentleşmeyi göz ardı eden, mevcut kentsel gidişata yönelik olarak ortaya attığı sorunlar, zorluklar ve insan hak-ları ihlallerinde piyasa güçlerinin, finans kuruluşlarının ve küresel sermayenin failliklerini açıkça adlandıramayan bir kentsel gündem ne kadar yeni olabilir? Ya da, eşitliksiz, gayri-adil ve dolayısıyla sürdürülemez bir kentsel sistemin iyileştirilmesinde ne kadar işlevsel olabi-lir? Neoliberal ekonomi politikaları hedefine koymayan bir kentsel gündem, yukarıda ilgili eleştirilerde de altı çizildiği üzere, hastalık yerine semptomlarıyla uğraşan bir politik ifade, mevcut düzene bir bandaj mıdır? Tüm bu sorulara olumlu yanıt vermemek elde değil. Bu-nunla birlikte, karşımızda 175 paragraftan oluşan ve gerisinde yatan nedenleri es geçmiş olsa da günümüz kentlerindeki sorunları, zorlukları ve hak ihlallerini ve ayrıca talep ve bek-lentileri toparlayan sağlam bir metin bulunmaktadır. Bu metnin her sözcüğü noktası, vir-

gülü, katılımcı toplantılardaki uzun tartışmalar sonucunda şekillenmiştir. Merkezi ve yerel yönetimler tarafından kabul edilen, hukuki bir bağlayıcılığı olmasa da BM Genel Kurulu'nun da onayını taşıyan bu belge, kent ve konut hakkı savunucularının mücadelelerinde bir güçlendirme mekanizması olarak kullanılabilceği gibi, Ada Colau'nun kent hakkı bağlamında söylediklerini YKG çerçevesinde tekrarlırsak, YKG'nin gerçek olabilmesi yani hedefine neo-liberal ekonomi politikaları koyarak, somut politikalar ve düzenlemelere dönüşebilmesi için, bugünden başlayarak mücadele edilmesi gerekmektedir!

KAYNAKÇA

(Elektronik kaynaklara son erişim: 4.06.2018)

- Colau, Ada. "After Habitat III: a stronger urban future must be based on the right to the city", *The Guardian Cities*, Oct. 20, 2016. <https://www.theguardian.com/cities/2016/oct/20/habitat-3-right-city-concrete-policies-ada-colau>
- Fraser, Arabella. "Informality in the New Urban Agenda: From the Aspirational Policies of Integration to a Politics of Constructive Engagement". *Planning Theory and Practice*, 124-127. Routledge, 2018. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14649357.2018.1412678>
- Garschagen, Matthias; Porter, Libby."The New Urban Agenda: From Vision to Policy and Action" . *Planning Theory and Practice*, 117-121. Routledge, 2018. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14649357.2018.1412678>
- "Habitat3 discusses the inclusion of The Right to the City in the New Urban Agenda". <http://www.righttothecityplatform.org.br/habitat3-celebrate-the-inclusion-of-the-right-to-the-city-in-the-new-urban-agenda/>
- UN Department of Economic and Social Affairs Population Division, *World Urbanization Prospects*, NY, 2015. <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Report.pdf>
- "UN Experts Statement on Habitat III: 'New Urban Agenda Must be Based in Human Rights'", June 29, 2016. <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20200&LangID=E>
- UNDP Türkiye, "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri". <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>

HABİTAT GÜNDEMİ (1976-2016) ÜZERİNDEN KONUTUN KULLANIM HAKKININ GÜVENLİĞİ

JOSEPH SCHECHLA¹

Kullanım hakkının güvenliği, yaşamaya elverişli konut hakkının (bundan böyle elverişli konut hakkı olarak kullanılacaktır) ve toprak hakkının insan hakları olarak hayata geçirilebilmesi için kilit önemdedir. Elverişli konut hakkı insan hakkı olarak uluslararası hukukta tanımlanırken, “toprak hakkı” da dâhil olmak üzere toprağın insan hakları boyutlarının yasal olarak tanınması, bu standartları belirleyen devletler arasında yoğun tartışmaların ve değerlendirmelerin konusu olmaya devam etmektedir. Bu müzakerelerden ortaya çıkan söylem, Habitat Gündemi üzerinden ve Habitat Tartışmasına eşlik eder biçimde yavaş ama temkinli bir ilerleme kaydetmiştir.

Kullanım hakkı bu metinde şöyle anlaşılmalıdır:

Yasalar ya da örf-âdet hukukuyla oluşturulan veya enformel ya da karma düzenlemelerle tesis edilen ve kişinin evinde güvenli, huzurlu ve onurlu şekilde yaşamasına olanak veren bir dizi konut ve toprak ilişkisidir. Elverişli konutun ayrılmaz bir parçası ve medeni, kültürel, ekonomik, siyasal ve toplumsal diğer hakların kullanılması için gerekli bir unsurdur. Tüm insanlar zorla tahliyeye, tacize ve diğer tehditlere karşı yasal korumayı teminat altına alan kullanım hakkının güvenliğine belli derecede sahip olmalıdır.²

1 Joseph Schechla, Habitat Gündemi’ni desteklemeye yönelik küresel bir sivil platform olan Uluslararası Habitat Koalisyonu (HIC) bünyesindeki Konut ve Toprak Hakları Ağ’ının (HLRN) Kahire merkezli koordinatörüdür. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin bir insan hakkı olarak elverişli konut hakkının yasal tanımını kabul ettiği 1991 yılında HIC, Habitat Gündemi’ne ilişkin insan hakları yöntem ve normlarını daha da geliştirmek amacıyla Konut Hakları Komitesi’ni kurmuştur. Aynı sivil inisiyatif birkaç yıllık faaliyeti sırasında, hak temelli kullanım hakkı güvenliği ilkelerini toprak için de uygulama gereğini duymuş ve bugünkü HIC-HLRN kurulmuştur. (www.hlrn.org)

2 “Kent yoksulları için kullanım hakkı güvenliği hakkında kılavuz ilkeler”; “Yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkının bileşeni olarak elverişli konut hakkı ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkına dair Konut Hakkı Özel Raportörü Raquel Rolnikin Raporu”, Önsöz, Paragraf 1, A/HRC/25/54, 30 Aralık 2013, ss. 3-4, http://www.hlrn.org/img/documents/A_HRC_25_54_EN.pdf.

Devletlerin ve tüm Habitat Gündemi Ortakları'nın belirli faaliyetlerindeki çeşitli kullanım hakkı düzenlemelerine saygı duyulması taahhütlerinden kullanım hakkı spektrumu / yelpazesi Habitat II Gündeminde (1996) kabul edilmiştir. O tarihten itibaren de, birçok standart belirleme işlemi (gerek hukuktan gerekse teamülden kaynaklı) bu normları daha kesin hale getirmiştir. Bu normatif gelişme, kullanım hakkının Yeni Habitat Gündemi'nde (2016) ele alınmasına yönelik derslerin ve esasların referans hattını sağlamıştır.

Bu çalışma (1) Vancouver ve İstanbul Deklarasyonları ve sırasıyla 1976 yılındaki birinci Habitat Gündemi ve 1996 yılındaki ikinci Habitat Gündemi'ndeki kullanım hakkıyla ilgili ilkelerden oluşan bir toplamdan yola çıkmakta (2) son yirmi yılda ortaya çıkan normları ve devletlere yönelik özel tavsiyeleri gözden geçirmekte ve (3) hem Devletlerin ve Paydaşların adı geçen Habitat II taahhütlerini yerine getirip getirmediğinin zaruri olarak değerlendirilmesi yönünde hem de Habitat III öncelikleri hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır.

Habitat Gündemi, spektrum ya da çeşitlilik yelpazesi olarak ifade edilen insan yerleşimleri bağlamına dair bütünlük bir bakış içermektedir. Örneğin, devletler ve Habitat Gündemi'nin diğer ortakları "kırsal-kentsel bağlantılara ağırlık veren ve köyleri ve kentleri ortak bir ekosistem içindeki insan yerleşimleri yelpazesinin iki ucu olarak gören bölgesel ve sektörlerarası bir insan yerleşimleri planlama yaklaşımını"³ uygulamayı taahhüt etmişlerdir. Bu bütünlük mekânsal ifadeye ek olarak Habitat Gündemi, toprak ve konutla kurulan insan ilişkilerinin benzer bir devamlılıkta, enformelden formele değişen aralıkta, nüansları olan pek çok seçenek oluşturduğuna dair kabulü yüceltir.

Vancouver Deklarasyonu ve Eylem Planı

Toprağın kullanımını düzenleyen yeni normlar oluşturma sürecinde devletler ve hükümetler Haziran 1976'da Vancouver BC'de ilk BM Habitat Forumu'nda bir araya gelerek Vancouver Deklarasyonu'nu kabul etmişlerdir. Deklarasyon, her devletin, "kendi ulusal toprak kullanım sistemiyle ve mevzuatıyla uyumlu" (Genel Prensipten 10) olacak şekilde, kentsel ve kırsal büyümeyi -toplumsal ve ekonomik reformun temel hedeflerine ulaşılması için- kapsamlı bir toprak kullanımını planını temel alarak garanti etmesi gerektiğini kabul etmiştir.

Deklarasyon belli bir kullanım hakkı sistemini dayatmadığı gibi herhangi bir kullanım hakkı modelini diğerlerinin üzerinde tutarak savunmaz da. Ancak genel Deklarasyon, "kentleşmenin düzenli şekilde yürütülmesini ve kırsal alanların akılcı şekilde işgal edilmesini" (Eylem Esası 5) sağlamak için, toprak kullanımını ve aynı zamanda nüfusu ve üretim faaliyetlerini dağıtmaları ve yerelleştirmeleri yönünde devletlere rehberlik eder.

Deklarasyona eşlik eden daha ayrıntılı Vancouver Eylem Planı (VEP) ise şu hususları kabul etmiştir:

Konut, altyapı ve hizmetler için duyulan ihtiyaç kamu makamlarının bunları temin etme kapasitesinden hemen hemen her zaman daha fazla olmuştur. Bu yüzdendir ki, dünya çapın-

3 Habitat II Gündemi [H2], Paragraf 104.

da ama özellikle de gelişmekte olan ülkelerde halk, geleneksel olarak konutları ve en temel hizmetleri kendi kendine temin etmiştir ve gelecekte de böyle olmaya devam edecektir. Standartlar oluşturulurken ve kaynaklar tahsis edilirken bu en esaslı olgu dikkate alınmalıdır.⁴

VEP'nin "Konut, altyapı ve hizmetler" başlıklı Bölüm C'si "Enformel sektör tarafından yapılaşma" başlıklı Tavsiye C.8'i içermekte ve "uygun olan yerlerde plansız yerleşimler için kullanım hakkı güvenliği ya da gerekli durumlarda istihdam olanakları ile birlikte yeniden iskânın ve yeniden yerleşimin sağlanması" çağrısında bulunmaktadır (Öncelik (i)).

"Yardımla kendi evini kendin yap" üzerine Tavsiye C.10, devletlere "kullanım hakkının yasallaştırılması ve hizmetleri halka sunan alt birimlerin uygun şekilde desteklenerek, bu hizmetlerin düşük gelirli insanların ödeyebileceği fiyatlar üzerinden olması" yönünde çağrı da bulunmaktadır (Önemli tedbirler (c)(i)).

Vancouver Eylem Planı'nın "Toprak" hakkındaki bölümünün girişinde, toprak kullanımının etkin şekilde kontrol edilebilmesi için "kamu makamlarının toprağın mevcut kullanım ve mülkiyet örüntüleri hakkında ayrıntılı bilgiye" ve "bireysel hakların ve kamu yararının sınırlarını belirleyen mevzuata" ihtiyaç duydukları ifade edilmektedir.⁵

Küresel Habitat Gündemi'nin bu erken dönem ifadesi, toprak mülkiyetinin toplumsal bir işlev üstlenmesini kabul etmiş gibidir. Gerçekten de bu bölüm, kamu makamlarının "toprağın değerini saptamak ve kullanım değişikliği veya kamusal yatırım ya da kararlardan kaynaklı olarak veya topluluğun genel büyümesi nedeniyle ortaya çıkan kazanç dönüştürme artışları vergilendirme ve diğer yöntemler üzerinden topluma aktarmak için uygun araçları"⁶ bulundurma yönündeki hükmüyle *plusvalía*'yı (toplumsal olarak üretilen değerleri) yeniden elde etme çağrısını açıkça beyan etmektedir.

Aynı bölümde yer alan Tavsiye D.7, toprak kullanımının en uygun şekilde dağıtılması için toprağın kullanım hakkına dair bilgilere sahip olunması gerektiğini kabul etmektedir. Bu yaklaşım, barınma gereksiniminin kamu makamlarınca karşılanması garanti edilen kapasiteyi aştığı ve bu nedenle de halkın, kendi kullanım ve yapı düzenlemelerini kendisinin yaptığı bir küresel gerçekliği tanımak anlamına gelmektedir. İşte bundan dolayıdır ki Vancouver Planı, "özellikle gelişmekte olan ülkelerde, halk geleneksel olarak konutları ve en temel hizmetleri kendisi temin etmiştir ve bu durum gelecekte de böyle devam edecektir"⁷ ifadesini kabul etmektedir.

İnsan Hakkı Olarak Elverişli Konut Hakkı

Vancouver Deklarasyonu ve Eylem Planı, mülksüzleştirme ya da konutundan tahliye etme meselelerine değinmemiştir. Ancak, on yıl önce (1966)⁸ kabul edilen Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin yücelttiği ve daha önceden de İnsan Hakla-

4 C. Barınak, altyapı ve hizmetler, Önsöz, Paragraf 5.

5 Vancouver Eylem Planı, D: Toprak, Giriş, Paragraf 3.

6 A.g.e.

7 A.g.e. Paragraf 5.

8 Madde 11.

rı Evrensel Beyannamesi (1948)⁹ teamül hukukunca zaten bir insan hakkı olarak tanınmış olan “Elverişli Konut Hakkı”nın yorumlanması vasıtasıyla bu durum, yani kullanım hakkının yasal güvenliği kısa bir süre içinde ilgili uluslararası içtihatın ve saptayıcı hukukun önemli bir kısmına konu teşkil edecektir.

I. Habitat Gündeminden 15 yıl sonra BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, ilgili Sözleşme kapsamında bir insan hakkının uygulanmasına ilişkin birinci Genel Yorumunu yayımlamıştır. “Konut hakkı” ile ilgili olan bu 4 numaralı Genel Yorum, kullanım hakkının yasal güvenliği başta olmak üzere elverişli konutun öğelerini tanımlamıştır.

Bu kapsamda:

Kullanım hakkı kiralık (kamusal ya da özel) konut, konut kooperatifi, ev sahipliği, finansal kiralama, acil durum (afet) evleri ve bir arsa veya mülkün işgali de dahil olmak üzere enformel mesken gibi pek çok biçim alabilmektedir. Kullanım hakkının biçimine bakmaksızın herkesin zorla tahliye, taciz ve diğer tehditler karşısında yasal koruma sağlayacak kullanım hakkı güvenliğine bir derece sahip olması gerekmektedir. Taraf Devletlerin sorundan etkilenmiş kişi ve gruplara ciddi şekilde danışarak, henüz böyle bir korumaya sahip olmayan kişi ve hane halkı için kullanım hakkının yasal güvenliğini sağlamaya yönelik acil önlemler alması gerekmektedir.¹⁰

İstanbul Deklarasyonu ve Habitat II Gündemi

1996 yılındaki ikinci yirmi yıllık Habitat Gündemi müzakereleri sırasında, bir insan hakkı olarak konut hakkı ve yasalarca koruma altına alınan kullanım hakkı arasındaki bağlantı bilinen bir yapı haline gelmişti. Çeşitli kullanım haklarının Habitat I’den bu yana kabul görmesi ve devamındaki standart oluşturma süreçleri insan hakları dilinin Habitat II’ye entegre edilmesini sağlamışsa da bu süreç mücadelesiz yaşanmamıştır. Bazı devletlerin, özellikle de ABD’nin elverişli konut hakkının ve buna ek unsurların varlığına dahi inatçı bir direnç gösterdikleri bugün çok iyi bilinmektedir. Yine de Habitat Uluslararası Koalisyonu¹¹ Üyelerinin uzlaşma çabaları ve pek çok devletin nihai desteği sayesinde ikinci Hazırlık Komitesi (1) insan haklarının, özellikle bir insan hakkı olarak elverişli konutun insan yerleşimlerindeki merkezi konumunun onaylanmasını (2) dengeli kırsal ve kentsel kalkınmada iyi yönetim ilkelerinin tanınmasını güçlendirmiştir. Habitat II Gündeminin bu iki ayağı İstanbul Deklarasyonu’nda ve Habitat II Gündemi’nde yansımaları bulmuştur.

İnsan hakları yükümlülükleri İstanbul Deklarasyonu’nun merkezinde yer almaktadır:

8. Uluslararası enstrümanlarla güvence altına alınmış şekilde elverişli konut hakkının tam ve aşamalı bir şekilde hayata geçirilmesi taahhütümüzü tekrarlıyoruz. Bu amaçla tüm bireyler ve aileleri için kullanım hakkının yasal güvenliğini, ayrımcılık karşısında korumayı

9 Madde 25.

10 Genel Yorum 4: Elverişli Konut Hakkı (Madde 11 (1) Sözleşme) (6. Oturum, 1991), Paragraf 8(a), <http://www.hlrn.org/img/documents/GC4.pdf>.

11 Habitat Uluslararası Koalisyonu için, bakınız: dipnot 1

ve uygun maliyetli, elverişli konutu garanti etmek için kamusal, özel ve hükümet dışı paydaşlarımızın tüm aşamalarda etkin katılımını sağlamaya çalışacağız.

Habitat II'nin sonuç belgelerinin operasyonel bölümü, yani Küresel Eylem Planı, kentlerin, kasabaların, kırsal bölgelerin ve bunların sakinlerinin karşı karşıya olduğu en ciddi sorunları, toprağın güvencesiz [kullanım hakkının yasal güvenliği olmayan] kullanımı da dâhil olmak üzere kabul eder.¹²

Habitat Gündemi, devletlerin “uluslararası belgelerde güvence altına alınmış şekliyle elverişli konut hakkının tam ve ilerici / ilerleyici bir şekilde hayata geçirilmesi yolundaki taahhütlerini” tekrar teyit ederken “ayrımcılığa maruz kalmadan, herkesin konut hakkı ve kullanım hakkının yasal güvenliğini” taahhüt etmektedir.¹³ Daha net ifade edilirse, “kadınlar ve yoksullar da dâhil olmak üzere konutun kullanım hakkının yasal güvenliğini ve toprağa eşit erişim imkânını herkese sağlama ve kadınların miras hakkı ve toprak mülkiyeti ile diğer taşınmazların mülkiyet hakları da dâhil olmak üzere ekonomik kaynaklara tam ve eşit erişimleri için gerekli yasal ve idari reformları üstlenme” taahhüdünü yüceltmektedir.¹⁴

Bu yeni Gündem, Habitat II'den beş yıl önce, “elverişli konut” kavramının 4 numaralı Genel Yorum'da ortaya koyulan hukuki tanımını yansıtacak şekilde elverişli konutun bir kimsenin başını sokacağı dört duvardan ibaret olmadığını kabul etmiştir. Somut ve somut olmayan diğer başka özelliklerinin yanında, bu, “kullanım hakkının güvenliği anlamına da gelmektedir.”¹⁵ Taahhüt edilen *eylemler*, çok çeşitli kullanım hakkı biçimleri içinde yaşamalarını sürdüren insanların elverişli konut hakkının korunması ve özel olarak da “evsiz insanların durumlarından ötürü cezalandırılmamaları gerektiğini akılda tutarak ve insan haklarını göz önüne alarak kadınlar ve yoksulluk içinde yaşayanlar da dâhil olmak üzere herkes için kullanım hakkının yasal güvenliği ve toprağa eşit erişim hakkı, ayrıca hukuka aykırı zorla tahliyelere karşı etkin koruma sağlanması” anlamlarına gelmektedir.¹⁶ Kullanım hakkının statüsü her ne olursa olsun, konut haklarını savunma anlamındaki bu taahhüt “kullanım hakkı güvenliğinden yoksun olmaları veya konut piyasasında yer almalarının engellenmesi nedeniyle kadınlar da dâhil olmak üzere büyük risk altındaki kişilere özel önem vermiştir.”¹⁷

Habitat II'de, artan farkındalığa ve “toprak hakları yelpazesine” ve kullanım hakkı düzenlemelerinin dile getirilişine tanık olduk: “ihtiyaçların çeşitliliğine tekabül eden sahiplik, kiralama ve diğer kullanım hakkı seçenekleriyle”¹⁸ ve “kullanım hakkı sistemlerinin çeşitliliğini” kapsayacak şekilde.¹⁹ Sakinlerin güvencesiz kullanım hakkı durumlarının onları çeşitli tehlikelere ve insan hakları ihlallerine maruz bıraktığı hallerde, Habitat II elverişli konutun bir unsuru olarak toprak kullanım rejiminin eşit öneminin tanınmasını da kapsamıştır. Dev-

12 H2, Paragraflar 8 (kentsel) ve 9 (kırsal).

13 A.g.e. Paragraf 39.

14 A.g.e. Paragraf 40(b).

15 A.g.e. Kısım B: “Herkes için Elverişli Barınma”, Paragraf 60.

16 A.g.e. Paragraf 61(b).

17 A.g.e. Paragraf 63.

18 A.g.e. Paragraf 65.

19 A.g.e. Paragraf 114(c).

letler, “toprağa erişimin ve kullanım hakkının yasal güvenliğinin garanti edilmesinin, herkeşe elverişli barınma temini için ve ayrıca gerek kentsel gerekse kırsal alanları etkileyen sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesi ve yoksulluğun kısır döngüsünün kırılması için stratejik önkoşullar teşkil ettiğini” kabul etmiştir.²⁰

Habitat II Gündemi, bir yandan farklı ulusal hukukların ve/veya farklı toprak kullanım sistemlerinin varlığını kabul ederken, bir yandan da idarenin tüm bölümlerinin,²¹ toprağa adilane erişimi sekteye uğratabilecek olası engelleri ortadan kaldırmak için gayret göstermeleri gerektiğini ve kadınlarla erkeklerin toprak ve mülkiyete ilişkin eşit haklarının yasa tarafından korunmasının da garanti edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²² 1996 Gündemi, uygun kırsal ve kentsel toprak politikaları ve toprak yönetimi uygulamalarının benimsenmesinde başarısız olma durumunu adaletsizlik ve yoksulluğun esaslı bir nedeni olarak ileri sürer.²³

Devletler ve ilgili hükümetlerin kullanım hakkının güvenliğini sağlama taahhütleri şu eylemleri içerir:

- Geliştirilmiş bilgiye dayanan mevcut uygulamaların anlaşılması ve kabul edilmesi teminde, mevcut uygulamaların ve toprak dağıtım mekanizmalarının anlaşılmasına ve kabullerine dayanan etkinleştirici yasal ve düzenleyici bir çerçeve benimsemek,²⁴
- Toprak yönetiminde kurumsal destek, hesap verebilirlik ve şeffaflık sağlamak; toprak mülkiyeti, toprak işlemleri ve mevcut ve planlanan toprak kullanımı konularında kesin bilgi sağlamak,²⁵
- Geleneksel tapulu toprak mülkiyetinin olmadığı, tam yasallaştırmanın da fazla masraflı olabileceği ve zaman alabileceği durumlarda, krediye erişim de dâhil olmak üzere kullanım hakkının güvenliğini güçlendirmek için yerine göre uygun yenilikçi düzenlemeleri araştırmak,²⁶
- Kadınların toprak satın alırken, kiralarken veya kiraya verirken krediye eşit erişimlerini teşvik edecek önlemleri almak ve bu topraklar üzerindeki kullanım haklarının yasal güvenliğine eşit koruma sağlayacak önlemleri özendirmek,²⁷
- Kadınların temel hizmetlere eşit erişimini engelleyen, kullanım hakkının güvenliğiyle ve krediyle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere yasal engellerin ortadan kaldırılması,²⁸

20 A.g.e. Paragraf 75, 98(e).

21 A.g.e. “Uygun düzeylerdeki idareler ve bu kapsamda yerel yetkililer.” Ancak idarenin muhtelif rol ve işlevleri yönünden bugün tercih edilen terim, idarelerin bölümleri/alanlarıdır. Böylece, klasik hiyerarşiler ve içsel ön yargılardan kaçınırken, yurttaşların gündelik şartlar çerçevesinde yerel yönetimleri -buldukları yerlerdeki- asli iktidarın birer ortağı olarak algıladıkları gerçeği de tanımış olmaktadır.

22 A.g.e. Paragraf 75.

23 A.g.e.

24 A.g.e. 79(a)

25 A.g.e. Paragraf 79(b).

26 A.g.e. Paragraf 79(c).

27 A.g.e. Paragraf 79(d).

28 A.g.e. Paragraf 87(g).

- Özel, formal ve enformel sektörlerdeki ilgili kilit tarafların potansiyel katkılarından tam olarak yararlanılması ve hükümet dışı kuruluşların, toplum örgütlerinin ve özel sektörün katılımcı ve kolektif girişimler ile uzlaşmazlıkların giderilmesine uygun mekanizmalara katılım sağlamasının desteklenmesi,²⁹
- Güvenliği olmayan kullanım hakkından doğan kırılganlıkların azaltılması için toplum örgütlerinin ve hükümet dışı kuruluşların katılımının teşvik edilmesi,³⁰
- Enformel yerleşimlerde temel hizmetlerin tedariki için gerekli asgari düzeyde yasal tanıma sağlamak için kullanım hakları rejimini, uygun görüldüğü şekilde, yasallığa kavuşturmak.³¹

Genel Kurul, Habitat II'nin benimsenmesinden beş yıl sonra BM Genel Merkezi'nde, BM İnsan Yerleşimleri Konferansı'nın (Habitat II) sonucunun uygulanması için Özel Oturum düzenledi. Devletler bu oturumda Habitat II taahhütlerini tekrarladılar ancak uygulamadaki boşluklara ve engellere de dikkat çektiler. Bunlar arasında öncelikle vurgulanan konu, "yoksulluk içinde yaşayan insanların çoğunluğu konutlarının kullanım hakkının yasal güvenliğinden hala yoksunken, diğerlerinin temel bir barınaklarının dahi bulunmaması" olmuştur.³²

İstanbul+5'in de gözden geçirildiği 2001 yılında, BM Genel Sekreteri Kofi Annan Genel Kurul'un 2000 yılına ait Milenyum (BinYıl) Deklarasyonu'nun hayata geçirilmesi için bir yol haritası yayınladı. Birbirini takip eden bu muhtelif çabaların doruğa çıkmasıyla, Milenyum (Binyıl) Kalkınma Hedefleri (MDG) ortaya çıktı.³³ Bu bağlamda, Hedef 7: Çevresel sürdürülebilirliğin, "2020 yılına kadar en az 100 milyon "slum"³⁴ ve gecekondu sakininin yaşamında önemli iyileşmeler olmasını" sağlayacak bir hedef içermesini garantilemek. "Slum" teriminin genel kabul gören tanımının beş ölçütü arasında kullanım hakkının güvenlikten yoksunluğu da vardır.³⁵ Öte yandan, mevcut Sürdürülebilir Kalkınma İçin 2030 Gündemi konuyla

29 A.g.e. Paragraf 79(e).

30 A.g.e. Paragraflar 79(f), 98(a).

31 A.g.e. Paragraf 141(i).

32 "Yeni Binyılda Kentler ve Diğer İnsan Yerleşimleri Hakkında Deklarasyon", A/S-25/9, 11 Haziran 2001, Paragraf 17, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/S-25/9\(SUPP\)&Lang=E](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/S-25/9(SUPP)&Lang=E).

33 Birleşmiş Milletler Milenyum Deklarasyonunun uygulanması için yol haritası", A/56/326, 6 Eylül 2001, erişim: <http://www.unmillenniumproject.org/documents/a56326.pdf>.

34 Çevirmen Notu: Burada, altyapısız ve hizmetlerden tamamen yoksun, adeta felaket koşullarındaki "slum" ile bir enformel konut biçimi olan ve ülkemizde de görüldüğü üzere çoğunlukla hizmet ve altyapıya sahip gecekondu bölgeleri arasında fark gözetilmeden hepsi "slum" adı altında toplanmıştır. 2016 Habitat III, bu ayrımı yapacak ve bu metinde de bundan böyle "slum ve gecekondu" olarak geçeceği üzere "slum ve enformel yerleşimler" diyecektir.

35 Slumlarda (ve gecekondu) yaşayan kentsel nüfus oranı slum ve gecekondu hanelerinde yaşayan kentsel nüfus oranıdır. Hanehalkı aynı çatı altında olup aşağıdaki koşullardan birinden veya birkaçından yoksun durumdaki bireyler topluluğu olarak tanımlanmaktadır.

* İyileştirilmiş suya erişim

* İyileştirilmiş sıhhi tesisata erişim

* Yeterli miktarda yaşam alanı

* Konut dayanıklılığı

* Kullanım hakkı güvenliği

Ek 2: Slum (ve gecekondu) göstergelerinin tanımları, "Slum (ve gecekondu) Tanımlama ve Haritalama Hakkında Uzman Grup Toplantısı Raporu" (Nairobi: Jeo-Enformasyon Bilim ve Dünya Gözlemeleme Uluslararası Enstitüsü (ITC), Hollanda; BM-HABİTAT, Küresel Kent Gözlemevi, Kenya; Uluslararası Dünya Bilim Enformasyon

ilgili sessiz kalır. Bu durum kalkınma göstergesi ve/veya Habitat III tarafından doldurulması gereken bir boşluktur.

Hedef 11 bağlamında slum ve gecekonduyardan söz edilmektedir. “Kentleri ve insan yerleşimlerini herkesi kapsayacak, emniyetli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirmek.” Uygulama hedeflerinden biri 11.1 kapsamında belirtilir: “2030 yılı itibariyle; yaşamaya elverişli, emniyetli ve ödenebilir maliyette konutlar ve temel hizmetlere herkesin erişiminin sağlanması ve slum ve gecekonduların iyileştirilmesi.”

2030 Hedefleri, yaşam alanı-doğal kaynak kullanım hakkı güvenliğine yalnızca kırsal bağlamda yaklaşmaktadır. “Açlığı bitirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenme imkânlarını iyileştirmek ve sürdürülebilir tarımı desteklemek” amaçlarını içeren Hedef 2, toprağın kullanım hakkı güvenliğinin desteklenmesini de hedeflemektedir.

2.3 2030 yılı itibariyle; küçük ölçekli gıda üreticilerinin, özellikle kadınların, yerli halkların, aile çiftçilerinin, çoban topluluklarının ve balıkçıların tarımsal verimliliğinin ve gelirlerinin toprağa güvenli ve eşit erişim yoluyla, değer katmaya ve çiftçilik dışı istihdama yönelik diğer üretim kaynakları ve girdileri, bilgi, finansal hizmetler, pazarlar ve olanaklarla iki katına çıkarılması.

Diğer yandan, Küresel Toprak Araç³⁶ Ağı (GLTN) ortakları, kullanım hakkının geniş ölçekte herkes için tasavvur edilmesi ve herkese sağlanması için yararlı bir araç ve yöntem olarak “Toprak Hakları Yelpazesi” yaklaşımını benimsemiştir. Toprak Haklarında iki uçlu olarak gösterilen bu yelpaze (CoLR) ideolojik yönden bağlı bir teori değil bir metafordur. Tüm zamanlarda yaygın bir gerçekliğin kabul edilmesi anlamına gelmektedir. “Mevcut kullanım hakkı durumunu tanımlamaya, anlamaya ve farklı senaryolar ve müdahale stratejileri temelinde kullanım hakkı tiplerinin zamanla nasıl formlara dönüşebileceğini öngörmeye yardımcı bir araçtır.”³⁷

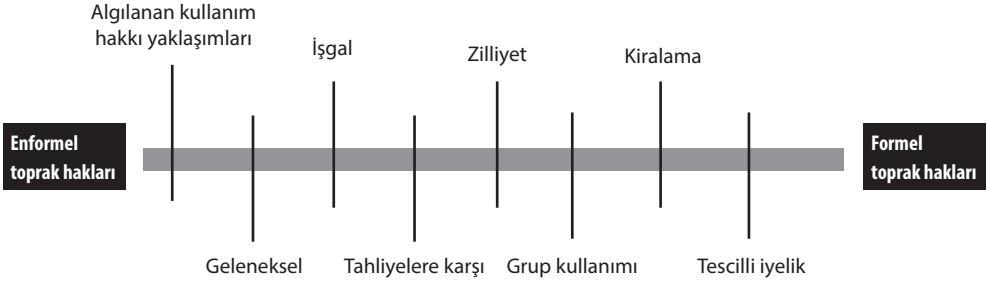
CoLR yaklaşımı, toprağa erişim ve toprak kullanımına ilişkin çeşitli uygulamaların bir arada var oldukları bir düşünce sistemi olarak tanımlanmaktadır. Bu çoğulluğun tanınması, en enformel mülkiyet ve kullanım tiplerinden, tamamen yasal olarak tanınmış mülkiyete kadar uzanan geniş bir yelpaze içindeki çok çeşitli kullanım hakkı rejimlerinin hüküm sürmelerine izin vermektedir. Üye Devletlerce 2011’de BM Habitat Yönetim Konseyi’nde kabul edilen iki uçlu yelpaze artık hem kalkınma camiası hem de BM üyesi ülkeler tarafından geniş ölçüde kabul görmektedir.³⁸

Ağı Merkezi (CIESIN), Columbia Üniversitesi, ABD, 18 Kasım 2008), <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Metadata.aspx?IndicatorId=0&SeriesId=711>.

36 Çevirmen Notu: Toprağın yönetiminin ve işletilmesinin yerel toplulukların haklarını gözetecek şekilde yapılmasını sağlayacak araçlar.

37 GLTN, Mülkiyet Teorisi, Metaforlar ve Toprak Haklarında Süreklilik (Nairobi: UN-Habitat ve GLTN, 2015), ss. iii ve 3, <http://www.glt.net/index.php/component/jdownloads/finish/3-glt-n-documents/2205-property-theory-metaphors-and-the-continuum-of-land-rights-eng-2015?Itemid=544>.

38 BM İnsan Yerleşimleri Programı Yönetim Konseyi, “Toprak, konut, temel hizmetler ve altyapıya adaletli erişimi yaygınlaştırmak yoluyla sürdürülebilir kentsel kalkınma”, karar HSP/GC/23/17, 15 Nisan 2015, “kullanım hakkı sistemlerinin çoğulluğunun tanınması ve çoğulluğuna saygı gösterilmesi”, Paragraf 7(b), <http://www.preventionweb.net/files/resolutions/N1138498.pdf>.

Şekil 1: GLTN'nin toprak hakları yelpazesinin tanımının düz çizginin sağ kutbundaki oku kaldırdıktan sonraki görünümü.

Bu yelpaze, şu hususları kabul eder:

- Kullanım hakkı muhtelif biçimler olabilir.
- Muhtelif haklar gerçekte tek bir hat üzerinde yer almazlar ve birbirlerinin üstüne binebilirler.
- Sürekliliğin en formel ucundaki haklar en çok tercih edilen veya nihai toprak hakkı biçimleri olarak görülmemelidir.
- Her bir hak bir dizi uygun ve meşru biçimden bir tanesidir. En uygun biçimin hangisi olduğu, özgül zaman ve bağlama göre belirlenir.³⁹

Çizgisel grafik ve yukarıdaki kavram kabulleri bazı çelişkilere yol açabilir. Çeşitli hakların tek bir düz çizgi üzerinde yer almadığının kabulü, bir konumun veya hareketin spektrum üzerindeki hareketini temsil etmek için düz çizgi dışında bir biçimi akla getirecektir. Çizgisel betimleme, olası kombinasyonları veya karma durumları da temsil etmez. Çizgi boyunca önerilen "ilerleme", soldan sağa (Avrupa dillerinde) bir doruk noktasına doğru hareketi veya en azından formelliğe doğru bir süreci işaret eder.

Bu grafikten kaynaklanan riskler nedeniyle HIC-HLRN, alternatif bir kavramlaştırma geliştirmiştir. Gerçek bir süreklilik anlayışını ve bu çizgideki potansiyel hareketliliği aksettirmek için Mobius şeridini öneriyoruz. Çizgisel örüntüde henüz tasvir edilmemiş kullanım hakkı biçimlerinin temsil edilmelerine dair başka ikilemlerle karşı karşıya kaldığımızda, kamusal toprak ve taşınmazlar veya kamusal amaçlı kullanılan toprak ve taşınmazlar üzerindeki kullanım hakkı statülerinin halk tarafından sahip çıkılan diğer toprak ve taşınmazların dışında yer aldığını fark ettik. Toprağın ve taşınmazların ortak kullanımına ve bunlardan ortaklaşa yararlanmaya benzer şekilde, toplumsal işlevlerinin tüm toprak ve taşınmaz biçimleri için ve tüm zamanlarda geçerli bir nitelik olarak tanınmasını önemsedik. Bu nedenle, bu değerlendirmelerden ortaya çıkan iki uçlu yelpaze grafiğinde, sabit değer, tüm diğer tür-

39 Jean du Plessis, *Handling Land* (Nairobi: GLTN, 2012).

suretiyle görevini tamamlamıştır.⁴² Bu çalışmalar sonucunda, “kent yoksullarının konutlarının kullanım hakkı güvenliği üzerine kılavuz ilkeler” ile birlikte “yorum” ortaya çıkmıştır. Bu çalışma; devletlere ve ilgili diğer aktörlere günümüzün gittikçe kentleşen dünyasında kent yoksullarının karşı karşıya kaldığı mevcut kullanım hakkı güvenliği krizini uluslararası insan hakları hukukuyla uyumlu biçimde ele almaları yönünde yardımcı olmayı amaçlıyordu.

Özel Raportör; meşru kullanım hakları kavramının özel mülkiyetle ilgili ana akım kavramların ötesine geçtiğini ve çeşitli kullanım hakkı sistemlerinden doğan birçok kullanım hakkı biçimini kapsadığını ifade etmiştir. Devletler yasal, törel, dinsel ve karma kullanım hakkı sistemlerinden kaynaklananlar da dâhil olmak üzere çeşitli biçimleri desteklemeli, korumalı ve güçlendirmelidir. Devletlerin mevcut yükümlülükleri ile uyumlu olarak, Özel Raportör; “tüm ilgili yasalar, politikalar ve programların en kırılgan ve marjinalleştirilmiş kişilerin kullanım hakkı biçimlerini tanımlayan ve bunlara öncelik tanıyan insan hakları etki değerlendirmeleri temelinde geliştirilmeleri” için devletleri teşvik eder. Bu bağlamda, aşağıdakiler desteklenmeli, güçlendirilmeli ve korunmalıdır:

- (a) Mülkiyet hakları
- (b) Kullanım hakları
- (c) Kiralama
- (d) İyelik
- (e) Kolektif kullanım düzenlemeleri.⁴³

Özel Raportör’ün kılavuz ilkeleri, kullanım hakkı skalasının (yelpazesinin) devletin hukuk, kurumlar, politikalar ve uygulamalar entegre sistemi ile uyumlulaştırılması şartını getirir. Bunlar, aşağıdaki ilkeleri de içerir:

- Yerinde çözümlere öncelik tanınması (yerinde iyileştirme vb.)
- Taşınmazların toplumsal işlevinin desteklenmesi
- Kullanım hakkı temelinde ayrımcılıkla mücadele edilmesi
- Kadınların konutlarının/topraklarının kullanım hakkı güvenliğinin desteklenmesi.
- Kullanım hakkının güvenliğine ticari faaliyetlerde saygı duyulması
- Kullanım hakkının güvenliğinin kalkınma işbirliğinde güçlendirilmesi
- Kent yoksullarının güçlendirilmesi ve devletlerin sorumlu tutulması
- Adalete erişimin güvence altına alınması.⁴⁴

İnsan Hakları Konseyi 2014’de Özel Raportör’ün raporunu ve özellikle de raporun kent yoksulları için kullanım hakkı güvenliği yönünden kılavuz ilkelerini memnuniyetle karşılamış; devletleri de kent yoksullarının kullanım hakkı güvenliğini iyileştirecek tedbirleri planlarken ve alırken bu kılavuz ilkeleri dikkate almaları için teşvik etmiştir.⁴⁵

42 Özel Raportörün görevinin tam adı “Elverişli yaşam standardının bir bileşeni olarak elverişli konut hakkı ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkı” olmuştur.

43 Rolnik, a.g.e., s. 4.

44 Rolnik, a.g.e., ss. 5-6.

45 “Uygun yaşam standardına kavuşma hakkının bir bileşeni olarak elverişli konut ve bu bağlamda ayrımcılığa uğramama hakkı”, A/HRC/25/L.18. Rev. 1, 27 Mart 2014, Paragraf 2, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/>

Habitat III İçin Sonuçlar

Norm geliştirme ve standart oluşturmanın bu evrimi, tedrici ve ilerleyen bir süreci yansıtmaktadır. Yeni Habitat Gündemi (2016) ve bu gelişmeler, Habitat II'nin yürürlükteki taahhütleri ışığında asgari temelde müzakere edilirken yeni Gündem'in ayrıntılı bir şekilde hazırlanmasına dair öncelik ilkeleri ortaya çıkmaktadır.

On yıllar boyunca Habitat Gündemi'nde normlar olarak tesis edilmiş olan bu ve diğer ilgili insan hakları ve kalkınma ilkelerini elde tutarak ve yücelterek Habitat III'ün kullanım hakkı güvenliği üzerine taahhütleri en asgari düzeyde aşağıdaki unsurları içermelidir:

- Kullanım hakkı güvenliğini sağlamak için ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar,⁴⁶
- Ulusların ve halkların kendi kaderlerini tayin hakları,⁴⁷
- Kullanım hakkı temelinde ayrımcılığın önlenmesi,⁴⁸
- Kullanım hakkının güvenliğinden "kimseyi yoksun bırakmamak",⁴⁹
- Kadınların kullanım hakkı güvenliği için teminatlar,⁵⁰
- En önce en geridekilere ulaş ve kullanım hakkının yerinde çözülmesine öncelik tanı,⁵¹
- 2030 Kalkınma Gündemi'ndeki kullanım hakkı güvenliği boşluğunun doldurulması,
- Hakların ilerleyici biçimdeye dönük hayata geçirilmesi / haklardan geriye gidişin olmaması,⁵²
- Eldeki kaynakların azami ölçüde vakfedilmesinin sağlanması,⁵³
- Sürdürülebilir kalkınmanın üç temel kaidesi: insan hakları uygulamasıyla (saygı, koruma ve yerine getirme) çevrelenmiş halde ekonomik, sosyal ve çevresel,⁵⁴
- Kullanım hakkı güvenliğini korumaya yönelik insani, kalkınmaya dair (ve önleyici ve düzeltici) insan hakları yöntemleri ve yaklaşımları arasında tutarlılık,⁵⁵

LTD/G14/125/15/PDF/G12515.pdf?OpenElement.

46 Çevre ve Kalkınma Hakkında Rio Deklarasyonu, İlke 7.

47 ICCPR ve ICESCR Ortak Madde 1.

48 Yeni Habitat Gündemi'nde adları açık şekilde belirtilecek ayrımcılığa maruz gruplar arasında çocuklar, engelliler, yerinden edilmişler, yaşlılar, göçmenler, çiftçiler, evsizler, göç edenler, yerli halklar, enformel işçiler, enformel yerleşikler, topraksızlar, LGBTI, düşük gelirli, azınlıklar (etnik, ırksal, etnik gibi), konar-göçer topluluklar, işgal altındaki halklar, HIV/AIDS hastaları, mülteciler, konut işgalcileri, hayatloslar, kiracılar, gezginciler, kabile halkları, işsizler, kadınlar, gençler ve diğer yoksul, marjinalleştirilmiş ve hassas insanlar yer almaktadır.

49 "Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi", Sunum, Paragraf 4; Yeni Gündem, Paragraflar 26,48, 72, 74(e), http://www.un.org/pga/wp-content/uploads/sites/3/2015/08/120815_outcome-document-of-Summit-for-a-dooption-of-the-post-2015-development-agenda.pdf.

50 H2, a.g.e., 119(a-l), 46(a-e), 72(a), 78(f), 4(c), 51, 72, 119(j), 120(f), 127(b), 180(g), 180(l), 208(b) ve 239.

51 A.g.e. Önsöz, Giriş, Paragraf 4, Paragraf 74(e).

52 ICESCR, Madde 2.1.

53 A.g.e.

54 Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Johannesburg, 2002.

55 Uzun Süreli Krizlerde Gıda Güvenliği ve Beslenme için Eylem Çerçevesi, Paragraf 16. http://www.hlm.org/img/documents/CFS-FFA_Day7%204_FINAL_DRAFT_Proposed_Secretariat_Edit.pdf, Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi Ortak Madde 1 "Bütün halklar kendi amaçlarına hizmet etmek üzere kendi doğal zenginlik ve kaynakları üzerinde uluslararası ekonomik işbirliğinden kaynaklı, ortak fayda ilkesi temelinde ve uluslararası hukuk kapsamında herhangi bir yükümlülükle sınırlanmadan, serbestçe tasarruf etmek hakkına sahiptirler. Hiçbir halk hiçbir durumda

- Ticaret, yatırımlar, kalkınma desteği ve genel olarak uluslararası işbirliğinde kullanım hakkı güvenliğine saygı duyulması, korunması ve mümkün olduğu hallerde temin edilmesi yönünde sınır ötesi yükümlülükler,⁵⁶
- Kullanım hakları rejimi yelpazesinin teyit edilmesi,⁵⁷
- Toprak, konut ve taşınmazların toplumsal işlevlerinin tanınması,⁵⁸
- Toplumsal sorumluluğu olan ticari faaliyetlerde kullanım hakkının güvenliğine saygı duyulması,⁵⁹
- “Zorla tahliyelerin” yasaklanması, suç olarak kabulleri ve kovuşturulmaları,⁶⁰
- Kent ve kır yoksullarının insan haklarına saygı duyulması, haklarının korunması ve yerine getirilmesi konularında devletin sorumluluğu ve hesap verebilirliği,
- Ulusal ve uluslararası düzeylerde sorumluluk ve hesap verebilirlik,⁶¹ hukukun üstünlüğü, adalete erişim⁶² ve yasal çözümün (tazmin) hayata geçirilmesi,⁶³
- Habitat III uygulamasına ilişkin gözetim/denetleme, değerlendirme ve devletlerin ve BM kuruluşlarının sorumlulukları/ hesap verebilirlikleri.⁶⁴

Söz konusu kılavuz ilkeler devletlerin hal-i hazırda yürürlükte olan uluslararası taahhütlerini hayata geçirmek suretiyle, her bir idari düzeydeki ve ayrıca bölgesel ve uluslararası seviyelerdeki ilgili faaliyetlerin tanımlanmasına yardımcı olurlar. Aşağıda sıralananlar kısmi bir listeyi oluşturmaktadır:

kendi sahip olduğu geçim kaynaklarından yoksun bırakılmaz.”

56 Devletlerin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Alanında Sınır Ötesi Yükümlülükleri Hakkında Masstricht İlkeleri, <http://www.etoconsortium.org/global-pages/404>.

57 Yukarıda geçen 10-29.

58 Bkz. VAP, D: “Toprak”, Giriş, Paragraf 3, H2, Paragraf 76(h).

59 CESCR, Taraf devletlerin raporları hakkında muhtelif Kapanış Gözlemleri, Genel Yorumlar ve “Taraf devletlerin tüzel sektör ve ekonomik, kültürel, sosyal haklar yönünden yükümlülükleri hakkında beyanat”, E/C.12/2011/1, 20 Mayıs 2011; Çocuk Hakları Komitesi, 16 sayılı Genel Yorum “Ticaret sektörünün çocuk hakları üzerindeki etkisine ilişkin olarak devletlerin yükümlülükleri”, CRC/C/GC/16, 17 Nisan 2013; BM İnsan Hakları Konseyi (UNHRC), “Ticaret Sektörü ve İnsan Hakları Hakkında Kılavuz İlkeler: Birleşmiş Milletler’in ‘Koru, Saygı Göster ve Hak İhlalini Gider’ Çerçevesinin Hayata Geçirilmesi”, A/HRC/RES/17/4, 6 Temmuz 2011; UNHRC, “Ulus-aşırı şirketler ve diğer ticari teşebbüslerin üzerinde insan hakları yönünden yasal bağlayıcılığa sahip uluslararası bir mekanizma oluşturulması için müzakere”, A/HRC/26/9, 26 Haziran 2014, 44 ortak sponsor tarafından desteklenmiş ve tüm bölgelerde oybirliği ile kabul edilmiştir.

60 Habitat II Gündemi, Paragraflar 40n, 61b ve 98b; CESCR, Genel Yorum 7, Zorla tahliyeler ve elverişli konut hakkı (on altıncı oturum, 1997), BM Belgesi E/1998/22, ek IV-113 (1997), <http://www.hlm.org/img/documents/GC7.pdf>.

61 ICESCR, Madde 2.1.

62 ICCPR, Madde 2.

63 A.g.e., ss. 5-6, “Ağır Uluslararası İnsan Hakları Hukuku İhlalleri ve Ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Tazminat Hakkına Dair Temel Prensipler ve Kurallar” A/RES/60/147, 21 Mart 2006, <http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/60/147>.

64 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), *Kalkınma Yardımı Değerlendirmesi İçin DAC İlkeleri Kalkınma Yardımı Komitesi* (Paris: Yardım Değerlendirmesi Hakkında DAC Çalışma Grubu, 1998); *Uluslararası Kalkınma Değerlendirmeleri için OECD/DAC Kriterleri: İyileştirme için Değerlendirme ve Düşünceler* (Paris: Yardım Değerlendirmesi Hakkında DAC Çalışma Grubu, 1998), <http://www.oecd.org/development/evaluation/50584880.pdf>, *BM Sisteminde Değerlendirme için Standartlar* (New York: BM Değerlendirme Grubu, Nisan 2005), erişim: <http://www.uneval.org/document/detail/22>; *Kalkınmanın Değerlendirilmesi için Kalite Standartları* (Paris: OECD/DAC, 2010), <http://www.oecd.org/dataoecd/55/0/44798177.pdf>.

- (a) Kullanım hakkı düzenlemelerinin kent/bölge ölçekli değerlendirmelerinin yapılması,
- (b) Evsizler de dâhil olmak üzere, kullanım hakkı güvenliğinden yoksun yerleşimlerin ve nüfus topluluklarının saptanması,
- (c) Değişik toprak kullanımı kategorilerine ve değişik kullanım hakkı rejimlerine sahip yerleşimlerin kullanım haklarının güvenceye alınması ve iyileştirilmesi için kent / bölge ölçekli stratejiler geliştirilmesi,
- (d) Yerleşimleri entegre etmek için kent/bölge planlarının ve düzenlemelerinin gözden geçirilmesi ve ıslah edilmesi,
- (e) Kent/bölge besin sistemleri ve ekosistemleri içinde yer alan kentsel arazilerdeki tarımsal-ekolojik faaliyetlerin ve buralardaki kullanım hakkı sahiplerinin tanınması ve korunması,⁶⁵
- (f) Yerinde iyileştirmelerin/çözümlerin mümkün olmadığı hallerde uygulanacak, insan haklarıyla uyumlu bir yeniden iskân politikasının benimsenmesi ve hayata geçirilmesi,
- (g) Katılımcı yerleşim haritalamasının, ilgili listeleme ve kullanım hakkı tescilinin kolaylaştırılması,
- (h) Toprak uzlaşmazlığını çözmeye yönelik adil ve etkin mekanizmaların oluşturulması,
- (i) Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onaylarla (FPIC) toplulukların kullanım haklarının güvenliğinin sağlanması konusundaki yerel ve geleneksel bilgilerine saygı duyulması ve kullanım hakları rejimlerinde değişiklikler tesis etmek,
- (j) Bakanlıklara, belediyelere ve yerel yönetimlere bu tedbirlerin uygulanması için yeterli ödenek tahsis edilmesi,
- (k) Çoklu kullanım hakkı düzenlemelerinin tanınması ve korunması amacıyla mevzuatın kabul edilmesi veya tadil edilmesi,⁶⁶
- (l) Geleneksel olan ve yasal temeli olmayan fiili zilyetlik/fiili işgal gibi kullanım hakkı düzenlemelerinin, adli enstrümanları da dâhil ederek yasal güvenliğe (Security of Tenure-SoT) kavuşturulup korunması. Kullanım haklarının güvenliğini sağlayan bu önlemler sayesinde, yerinden etme ve yeniden iskân durumlarında sakinlerin yerlerinde kalma dayanıklılığının garanti edilmesi,

65 Yerli Halkların Hakları Üzerine Birleşmiş Milletler Deklarasyonu, A/RES/61/295, 2 Ekim 2007. Deklarasyon şu güvenceleri içermektedir: “Yerli halklar topraklarından ve bölgelerinden zorla çıkarılamazlar. İlgili yerli halkların özgürce, önceden ve bilgilendirilerek verecekleri onay olmaksızın ve akabinde adilane ve hakkaniyetli bir tazminat, uygun olan hallerde dönüş seçeneğini de kapsamak üzere tanınmadıkça herhangi bir yer değiştirme yapılamayacaktır.” (Madde 10), “Yerli halklar ve geleneksel kullanma rejimi sistemlerine sahip diğer topluluklar” 9.9, *Toprağın, Balıkçılık Sahaları ve Orman Rejimlerinin Ulusal Gıda Güvenliği Bağlamında Sorumlu Yönetimi Hakkında Gönüllü Kılavuz İlkeler (Kullanma Rejimi Kılavuz İlkeleri)*, Küresel Gıda Güvenliği Komitesi (CFS) tarafından desteklenmektedir, otuz sekizinci (özel) oturum, 11 Mayıs 2012, <http://www.fao.org/docrep/016/i2801e/i2801e.pdf>.

66 Tavsiye edilen eylemler (a)'dan (i)'ye kadar Rolnik, a.g.e., s. 4.

- (m) Etkilenen toplulukların kullanım hakkı rejimlerinde değişiklikleri içeren politikalar, programlar, projeler ve ilgili faaliyetler durumunda, neticede, öncekine denk veya daha iyi yaşam şartlarını sağlamak üzere çözüm ve tazminatı garantileme amacıyla, önleyici ve katılımcı toplumsal, çevresel ve insan hakları etki değerlendirmelerinin yapılması.
- (n) “Toprak üzerindeki hakların ve kullanım hakkının yasal güvenliğinin devri sırasında [enformasyon sistemlerini dâhil ederek] şeffaf, kapsayıcı ve erişilebilir sistemlerin” sağlanması.⁶⁷

Habitat Gündemi süreçlerinin ve meşru addedilen uygulamalarının 40 yılı boyunca normların hukuk ve pratik üzerinden gelişimi hakkındaki bu inceleme, Yoksulların Hukuksal Güçlendirilmesi ve BM nezdindeki Komisyonu’na (CLEP) değinmeden eksik kalacaktır. Geniş finansmana sahip olan dünya çapındaki bu Komisyon, kullanım hakkı güvenliğinden yoksun kır ve kent yoksulları için çözüm arayışına girerken fiili süreklilik babında yalnızca tek bir kullanım hakkı ifadesini desteklemiştir. Özel mülkiyeti (iyelik biçiminde kullanım) münhasıran destekleme tutumu subprime mortgage⁶⁸ (eşikaltı ipotek) ve 2000’lerin sonundaki finansal krizlerden çıkarılan dersler ışığında sönüklemiştir. Ancak bu dersler, verilen örneklerin Yeni Habitat Gündemi’nin kullanım hakkının özel yönlerine hangi kapsamda çözümler sunduğunu yeniden düşünmek için değerlidir.

Devletlerin kullanım hakkı güvenliğini içeren hallerde sözleşmeden kaynaklı yükümlülükleri hakkındaki diğer yorumlar, kullanım hakkı skalasını ve mütakabil insan haklarını BM sistemi üzerinden tanıyacak şekilde evrim geçirmiştir. Bunlar arasında en kayda değer olanlar Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler için Konut ve Taşınmaz İadesi İlkeleri (Pinheiro İlkeleri),⁶⁹ Kalkınma Temelli Tahliye ve Yerinden Etmeler Hakkında Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler (2007),⁷⁰ Köylülerin ve Kırsal Bölgelerde Çalışan Diğer Kişilerin Hakları Hakkında Deklarasyon taslağı (2012)⁷¹ ve Toprak, Balıkçılık Sahaları ve Orman Rejimlerinin Sorumlu Yönetimi Hakkında Gönüllü Kılavuz İlkeler (2012)⁷² olmuştur. Bunların hepsi, okunması gereken ve kullanım hakkı güvenliğini Habitat III’te geliştirmek amacıyla taahhütlere temel teşkil eden faaliyet ilkeleri olarak Yeni Habitat Gündemi’ne dâhil edilmesi gereken belgelerdir.

Antlaşma hukukunda yer alan ve insan hakları Sözleşme ve Antlaşmalarında örnekle- nen kalıcı yükümlülüklerin aksine, Habitat II Gündemi’nde güvenceye alınanlar gibi süreli yükümlülüklerin yeniden ele alınmasındaki risk, değişken politik ve ideolojik eğilimlerin bu taahhütleri aşındırarak sonraki dönemde daha düşük düzeyde standartları gündeme geti-

67 H2, Paragraf 40(d).

68 Çevirmen Notu: Subprime mortgage ya da eşik altı ipotek: Geri ödeme gücü zayıf ve kredi geçmişi olumsuz olan kişilere verilen kredi.

69 “Özel Raportör Paulo Sérgio Pinheiro’nun 2004/2 sayılı Alt Komisyon kararı uyarınca sunulan nihai raporu, E/ CN.4/Sub.2/2005/17, 2 Mayıs 2005.

70 “Özel Raportörün elverişli konutun uygun yaşam standardına kavuşma hakkının bir bileşeni olduğu hakkındaki raporu, Miloon Kiothari”, A/HRC/4/18, 5 Şubat 2007.

71 “İnsan Hakları Konseyi Danışma Komitesinin köylülerin ve kırsal bölgelerde çalışan diğer kişilerin haklarının geliştirilmesi hakkında nihai çalışması”, A/HRC/AC/8/6, 18 Ocak 2012.

72 *Konut Kılavuz İlkeleri*, a.g.e.

rebilecek olmasıdır. Ancak bu çok yönlü, çok kesimli ve çok paydaşlı araca katkıda bulunanlar ve müzakere süreçlerine katılanlar için, söz konusu kökleşmiş ilkeler ve ilgili taahhütler gerilemeyi engellemek ve buna karşın, hayati bir konu olan kullanma hakkı güvenliği başta olmak üzere eşitsizlikleri kök nedenlere müdahale ederek ortadan kaldırmaya yönelik daha etkin yaklaşımlar geliştiren temel bir hat olarak kullanılmalıdır.

YENİ KENTSEL GÜNDEM'DE ESKİ VE YENİ OLANLAR (YKG)

JOSEPH SCHECHLA

Ortalık yatıştığında ve Habitat III sonuç belgesi kabul edilmek üzere Genel Kurul katına çıktığında, kelimeler ve kavramlar üzerindeki mücadele hem kazanım hem de kayıp olarak değerlendirilebilirdi. Kullanım hakkı ve kullanım hakkının **güvenliği konularında** yeni olan çok az şey vardı. Ancak, bu politika belgesinin stratejik değeri belki de görecelidir.

Gerçekten de 1996 yılında zaten birlikte durduğumuz yere ulaşmak için çok fazla enerji ve başka kaynaklar harcanmıştı. BM Habitat ile konferans başkanlığının Habitat II'ye dair herhangi bir hatırlamayı köreltmeleriyle, müzakerecilerin, çoğu kez de Amerika'yı yeniden keşfedercesine, geçmişin bazı temel mutabakatlarını yeniden keşfetmekten başka seçenekleri yoktu.

Yeni Kentsel Gündem'de kullanım hakkının dili ve ele alınma biçimi her üç BM Habitat Konferansında tanımlanan **süreklilik sorunlarının ve sürdürülebilir kalkınmanın önündeki engellerin kabul edilmesidir**. 2016 yılında, bunlar, (1) iyileştirme (2) koruma ve (3) kullanım hakkı düzenlemelerinin çeşitliliğinin kabul edilmesi için yenilenmiş taahhütlerin konusu olmuştur.

1. Yeni Kentsel Gündem, ulus-altı ve yerel yönetim de dâhil olmak üzere çeşitli yönetim alanlarının/kademelerinin, "herkes için kullanım hakkının güvenliğinin artırılması" konusundaki rolünü, kadınlar için kullanım hakkının güvenliğine vurgu yaparak kabul eder (para. 35). Bu, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICESCR) kapsamındaki devletlerin, insan haklarının, özellikle de elverişli/yeterli konut hakkının "ilerleyici bir şekilde gerçekleştirilmesi"¹ ilkesinin kapsayıcı bir şekilde uygulanmasını işler hale getirme konusunda uzun süredir devam eden yükümlülüğü içinde görülmelidir.
2. Kullanım hakkının korunmasına gelince de nihai Yeni Kentsel Gündem'in ifadeleri önceki Habitat Konferanslarından çok daha az taahhüt ediciydi. Tercih edilen tutum, devletin insan hakları anlaşmaları kapsamındaki yükümlülüğünden bahsetmeden, daha hevesli bir şekilde ifade edildi: "Garanti etmeye çalışıyoruz." Bu doğrultuda, Yeni Kentsel Gündem'i,

1 Çevirenin notu: Haklar ve kazanımlardan geriye gidış olmaması, hakların ileriye gitmesi.

kullanım hakkı güvenliğini “teşvik eden” bir gündem olarak anlıyoruz (14.b, 35, 109). Ancak, bu ifadelendirme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’ne (ICESCR) taraf Devletlerin, etkilenen kişi ve gruplarla yapılan ciddi anlamda istişareyle, hâlihazırda kullanım hakkının yasal güvenliğinden yoksun kişilere ve hanelere, bu hakkı tevcih edecek acil önlemleri almalarına dair standart yükümlülüğünü karşılamada yetersiz kalmaktadır (GC4, paragraf 8 (a)).

Eski olan şey, Yeni Kentsel Gündem’in “çoklu kullanım hakkı biçimleri” ve toplu kullanım hakkı da dâhil olmak üzere (para. 107) “kullanım hakkı biçimlerinin çoğulluğu olarak” olarak ifade edilen çeşitliliği (para. 107) kabul etmesinde tekrar yeni olur (para. 35). Bununla birlikte, Yeni Kentsel Gündem’deki yeni sanatsal terim, Global Land Tool Network’ün sözlüğünü açıkça benimseyen “toprak ve kullanım haklarının sürekliliği” dir.

Sosyal bilim kadar eski olan ama yeni bir Yeni Kentsel Gündem politikası taahhüdüne dönüşen kavram, şeylerin toplumsal işlevidir: “Kentleri ve insan yerleşimlerini (a) ayırım gözetmeksizin; iyi yaşam standardı hakkının bir bileşeni olan elverişli/yeterli konut hakkının ilerleyici bir şekilde elde edilmesi için, toprağın toplumsal ve ekolojik işlevi de dâhil olmak üzere toplumsal işlevlerini yerine getirecek² (paragraf 13) şekilde tasarlıyoruz”. Devletler Yeni Kentsel Gündem’de daha da ileri gidip, “toprağın ekolojik ve toplumsal işlevini korumayı ve desteklemeyi teşvik edeceklerini” söylerler. Bu iki kelimenin, onları açmaya istekli olanlar için derin bir anlamı ve politikayla alakası vardır. Devletlerin ve hükümetlerinin toprağın ve kentin “toplumsal işlevini” nasıl uygulayacakları konusundaki tartışmanın açılması için anahtar olabilirler.

Habitat III politika sonuçlarının daha kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz. HLRN, “Habitat III’ün Kazanımları ve Kayıpları”, 9 Temmuz 2017:

<http://www.hlrn.org/img/documents/Gains%20and%20Losses%20of%20Habitat%20III.pdf>

2 Habitat II, 1996 Habitat Gündeminde 61 kez tekrarlanan elverişli/yeterli konut hakkının “tam ve aşamalı bir şekilde elde edilmesini” tekrar tekrar taahhüt etmiştir.

GENEL KURUL

Dağıtım: Genel
25 Ocak 2017

Yetmiş birinci oturum
Gündem maddesi 20

23 Aralık 2016 Tarihinde Genel Kurul Tarafından Kabul Edilen Karar

[*Ana Komiteye başvurmaksızın A/71/L.23*]]

71/256. Yeni Kentsel Gündem

Genel Kurul,

27 Aralık 2013 tarihli 68/239 sayılı, 19 Aralık 2014 tarihli 69/226 sayılı ve 22 Aralık 2015 tarihli 70/210 sayılı kararlarının yanı sıra Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı'nın (Habitat III) yapılmasına ilişkin 21 Aralık 2012 tarihli 67/216 sayılı kararı *hatırlatarak*,

1. 17-20 Ekim 2016 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Konferansı'na (Habitat III) ev sahipliği yaptığı ve gerekli tüm desteği sağladığı için Ekvador Hükümetine ve halkına *derin şükranlarını sunar*.

2. İşbu karar ekinde yer alan Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı'nda (Habitat III) kabul edilen Yeni Kentsel Gündem'i *onaylar*.

68. Genel Kurul Toplantısı
23 Aralık 2016

* Teknik nedenlerden dolayı 7 Nisan 2017'de yeniden yayınlandı.

EK

YENİ KENTSEL GÜNDEM

Herkes için Sürdürülebilir Kentler ve İnsan Yerleşimleri için Quito Bildirgesi

1. Devlet ve Hükümet Başkanları, Bakanlar ve Yüksek Temsilciler olarak bizler; ulus-altı ve yerel yönetimlerin, parlamenterlerin, sivil toplumun, yerli halkların ve yerel toplulukların, özel sektörün, profesyonellerin ve uygulayıcıların, bilim camiasının ve akademik camianın ve ilgili diğer paydaşların katılımıyla, Yeni Kentsel Gündem'i kabul etmek üzere 17-20 Ekim 2016 tarihleri arasında Quito'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Konferansı'nda bir araya geldik.

2. Dünyadaki kent nüfusunun 2050 yılına kadar yaklaşık iki katına çıkması beklenmekte ve bu durum, kentleşmeyi yirmi birinci yüzyılın en dönüştürücü eğilimlerinden biri haline getirmektedir. Hem çevresel ve insani etkiler hem de nüfus, ekonomik faaliyetler, toplumsal ve kültürel etkileşimler kentlerde giderek daha fazla yoğunlaşmakta ve bu durum diğerlerinin yanı sıra konut, altyapı, temel hizmetler, gıda güvencesi, sağlık, eğitim, iyi iş, güvenlik ve doğal kaynaklar gibi konularda da sürdürülebilirlik açısından büyük zorluklar ve sorunlar yaratmaktadır.

3. 1976 yılında Kanada, Vancouver'da (Habitat I) ve 1996 yılında Türkiye, İstanbul'da düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) ve 2000 yılındaki Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin kabulünden bu yana "slum" ve enformel yerleşim yerleri sakinleri de dâhil olmak üzere milyonlarca kent sakininin yaşam kalitesindeki iyileşmelere tanık olduk. Ancak yoksulluğun çeşitli şekillerde devam etmesi, artan eşitsizlikler ve çevresel bozulma -kentlerin ve insan yerleşimlerinin reddedilemez gerçeği olan sosyal ve ekonomik dışlanma ve mekânsal ayrışmayla birlikte- dünya genelinde sürdürülebilir kalkınmanın önünde büyük engel teşkil etmeye devam etmektedir.

4. Bu ve mevcut diğer ve ortaya çıkmakta olan sorunları gerektiği gibi ele almaktan halen çok uzağız. Kentleşmenin hem sürdürülebilir ve içerici ekonomik büyüme, toplumsal ve kültürel kalkınma ve çevre korumanın lokomotifleri olarak sunduğu imkânlardan hem de dönüştürücü ve sürdürülebilir kalkınma için yaptığı potansiyel katkılardan yararlanmamız gerekmektedir.

5. Yeni Kentsel Gündem kentlerin ve insan yerleşimlerinin planlanma, tasarım, finansman, kalkınma, idare ve yönetim biçimlerini yeniden ele alarak yoksulluğun ve açlığın tüm biçimleriyle ve boyutlarıyla sona erdirilmesine, eşitsizliklerin azaltılmasına ve sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin teşvik edilmesine, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya yaptıkları önemli katkılarında tam olarak faydalanmak için kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesine, insan sağlığının ve refahının iyileştirilmesine, direncin artırılmasına ve çevrenin korunmasına yardımcı olacaktır.

6. 2030 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi¹ başta olmak üzere, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Üçüncü Uluslararası Kalkınma Finansmanı Konferansı Addis Ababa Eylem Gündemi,² Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında kabul edilen Paris Sözleşmesi,³ 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi,⁴ 2014-2024 Dönemi Karayla Çevrili ve Gelişmekte Olan Ülkeler Viyana Eylem Programı,⁵ Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri için Hızlandırılmış Eylem Yöntemleri (SAMOA) Planı⁶ ve 2011-2020 Dönemi En Az Gelişmiş Ülkeler için İstanbul Eylem Programı⁷ da dâhil olmak üzere 2015 yılının önemli başarılarının farkındayız. Ayrıca Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi,⁸ Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, Dünya Toplumsal Kalkınma Zirvesi, Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı,⁹ Pekin Eylem Platformu,¹⁰ Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nı ve bu konferansların takiplerini de göz önüne alıyoruz.

7. Hükümetler arasında mutabık kalınmış bir sonuç bulunmadığını kabul etmekle birlikte, Mayıs 2016'da İstanbul'da düzenlenen Dünya İnsani Zirvesi'ne önem veriyoruz.

8. Hem ulusal hükümetlerin hem de ulus-altı ve yerel yönetimlerin, Yeni Kentsel Gündem'in tanımlanmasında yaptıkları katkıları kabul ediyoruz ve II. Dünya Yerel ve Bölgesel Hükümetler Kongresi'ni dikkate alıyoruz.

9. Sürdürülebilir kalkınmanın küresel, bölgesel, ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde, bütünleşik ve koordineli bir şekilde ve ilgili tüm aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilmesinde kritik bir adım olan Yeni Kentsel Gündem, sürdürülebilir kentsel kalkınmaya olan küresel bağlılığımızı tekrar doğrulamaktadır. Yeni Kentsel Gündem'in uygulanması 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin bütünleşik bir şekilde uygulanmasına ve yerelleştirilmesine katkıda bulunur. Kentleri ve insan yerleşimlerini güvenli, esnek ve sürdürülebilir hale getirmeye yönelik 11. Hedef de dâhil olmak üzere Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ve amaçlarına ulaşılmasında rol oynar.

10. Yeni Kentsel Gündem, kültürün ve kültürel çeşitliliğin insanlığın zenginlik kaynağı olduğunu ve kentlerin, insan yerleşimlerinin ve vatandaşların sürdürülebilir kalkınmasına önemli katkı sağladığını ve kalkınma girişimlerinde etkin ve eşsiz bir rol oynamalarını sağlayacak şekilde güçlendirdiğini kabul eder. Yeni Kentsel Gündem, kaynakların sorumlu kullanımına katkıda bulunan ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini ele alan sürdürüle-

1 Karar No. 70/1.

2 Karar No. 69/313 Ek.

3 Bkz. FCCC/CP/2015/10/Add.1 karar 1/CP.21, Ek.

4 Karar No. 69/283 Ek II.

5 Karar No. 69/137 Ek II.

6 Karar No. 69/15 Ek.

7 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul / Türkiye'de düzenlenen *Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı Raporu* (A/CONF.219/7), Bölüm II.

8 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde Rio de Janeiro'da düzenlenen *Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Bölüm I, Konferansta Kabul Edilen Tasarımlar* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.93.I.8 ve düzeltme), Karar 1, Ek I.

9 5-13 Eylül 1994 tarihlerinde Kahire'de düzenlenen *Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Raporu* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.95.XIII.18), Bölüm I, Karar 1, Ek.

10 4-15 Eylül 1995 tarihlerinde Pekin'de düzenlenen *Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Raporu* (Birleşmiş Milletler yayını, Satış No. E.96.IV.13), Bölüm I, Karar 1, Ek II.

birer yeni tüketim ve üretim kalıplarının geliştirilmesi ve uygulanmasında kültürün dikkate alınması gerektiğini de kabul eder.

Ortak Vizyonumuz

11. Kentlerin ve insan yerleşimlerinin eşit kullanımına ve buralardan eşit bir şekilde fayda sağlanmasına atıfta bulunarak kapsayıcılığı, refahı ve yaşam kalitesini artırmaya, şimdiki ve gelecek nesillerin herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan adil, güvenli, sağlıklı, erişilebilir, ekonomik, dayanıklı ve sürdürülebilir kentlerde ve insan yerleşimlerinde yaşamasına ve böyle kentler ve alanlar yaratabilmesine yönelik kent vizyonunu paylaşıyoruz. Bazı ulusal ve yerel yönetimler “kent hakkı” olarak adlandırılan bu vizyonu mevzuatlarında, politik deklarasyonlarında ve bildirgelerinde desteklemeye çalışmaktadır.

12. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi amaç ve ilkelerine uygun olarak, uluslararası hukuka saygı gösterilmesi de dâhil olmak üzere tüm insanların hem eşit hak ve fırsatlardan faydalanabileceği hem de temel özgürlüklere sahip olabileceği kentler ve insan yerleşimleri yaratmayı amaçlıyoruz. Yeni Kentsel Gündem bu açıdan, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,¹¹ uluslararası insan hakları sözleşmeleri, Binyıl Bildirgesi¹² ve 2005 Dünya Zirvesi Sonuçları’na¹³ dayanmaktadır. Kalkınma Hakkı Bildirgesi gibi diğer belgelerden de yararlanılmıştır.¹⁴

13. Kentlerin ve insan yerleşimlerinin aşağıda belirtilen koşulları karşılmasını öngörüyoruz:

- (a) Ayrım gözetmeksizin; güvenilir ve uygun fiyatlı içme suyuna ve sağlık hizmetlerine evrensel erişim; gıda güvenliği ve beslenme, sağlık, eğitim, altyapı, hareketlilik, ulaşım, enerji, hava kalitesi ve geçim kaynakları gibi alanlardaki kamu mallarına ve kaliteli hizmetlere herkesin eşit erişimi; iyi yaşam standardı hakkının bir bileşeni olan elverişli/ yeterli konut hakkının aşamalı olarak elde edilmesi için, toprağın toplumsal ve ekolojik işlevi de dâhil olmak üzere toplumsal işlevlerini yerine getirmelerini,
- (b) Katılımcı olmalarını, sivil katılımı teşvik etmelerini; tüm sakinler arasında aidiyet ve mülkiyet duygusu yaratmalarını; aileler için uygun, güvenli, kapsayıcı, erişilebilir, yeşil ve kaliteli kamusal alanlara öncelik vermelerini; sosyal ve nesiller arası etkileşimleri, kültürel ifadeleri ve siyasi katılımı uygun şekilde artırmalarını; hassas grupların özel ihtiyaçlarının farkında olarak tüm sakinlerin ihtiyaçlarının karşılandığı barışçıl ve çoğulcu toplumlarda toplumsal uyumu, içermeyi ve güvenliği teşvik etmelerini,
- (c) Kadınların her alana tam ve etkin katılımlarını, eşit haklara sahip olmalarını ve karar alma süreçlerinin her aşamasında lider olarak rol almalarını ve iyi bir iş ve eşit işe eşit ücret ya da eşit değerinde iş imkânları sağlayarak ve özel ve kamusal mekânlarda

11 Karar No. 217 A (III).

12 Karar No. 55/2.

13 Karar No. 60/1.

14 Karar No. 41/128 Ek.

- kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılık, şiddet ve tacizi önleyerek ve ortadan kaldırarak cinsiyet eşitliğini sağlamalarını ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmelerini,
- (d) Yapısal dönüşüm, yüksek verimlilik, katma değerli etkinlikler ve kaynak verimliliği için kentleşmeyi güçlendirerek, yerel ekonomileri harekete geçirerek ve kayıtlı ekonomiye sürdürülebilir geçişi desteklerken kayıt dışı ekonominin payını göz önünde bulundurarak, mevcut ve gelecekteki uzun süreli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin zorluklarına göğüs germelerini ve fırsatları değerlendirmelerini,
- (e) Bölgesel işlevlerini idari sınırları boyunca yerine getirmelerini ve her seviyede dengeli, sürdürülebilir ve bütünleşmiş kentsel ve bölgesel kalkınma merkezleri ve lokomotifleri olarak hareket etmelerini,
- (f) Sürdürülebilir, güvenli ve erişilebilir kentsel hareketliliğe yönelik, yaşa ve cinsiyete duyarlı plan ve yatırımları desteklemelerini ve insanları, yerleri, ürünleri, hizmetleri ve ekonomik fırsatları verimli bir şekilde birleştirerek yolcu ve yük taşıyan kaynak-etkin ulaşım sistemlerini teşvik etmelerini,
- (g) Afet riskini azaltmalarını, afet risk yönetimini benimsemelerini ve uygulamalarını, afet karşısında savunmasızlığı azaltmalarını, doğal ve insandan kaynaklı tehlikeler karşısında dirençli olmalarını ve hızlı çözüm bulmalarını, iklim değişikliğinin azaltılmasını ve iklim değişikliğine adaptasyonu teşvik etmelerini,
- (h) Ekosistemleri, suları, doğal yaşam alanlarını ve biyo-çeşitliliği korumalarını, muhafaza etmelerini, iyileştirmelerini ve desteklemelerini ve bunların çevresel etkilerini en aza indirmelerini ve sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarına geçmelerini öngörüyoruz.

İlkelerimiz ve Taahhütlerimiz

14. Vizyonumuza ulaşmak için, birbiriyle bağlantılı aşağıdaki ilkelerin rehberlik ettiği Yeni Kentsel Gündem'i kabul etmeye karar verdik:

- (a) Aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması da dâhil olmak üzere yoksulluğu tüm biçim ve boyutlarıyla sona erdirerek; eşit hak ve fırsatları, sosyo-ekonomik ve kültürel çeşitliliği ve kent mekânında entegrasyonu garanti altına alarak; AIDS, tüberküloz ve sıtma salgınlarının sona erdirilmesi de dâhil olmak üzere yaşanabilirlik, eğitim, gıda güvenliği, beslenme, sağlık ve refahta iyileştirme yaparak; güvenliği artırarak ve her türlü ayrımcılığı ve şiddeti ortadan kaldırarak; halkın katılımını sağlayarak ve uygun şartlarda ve uygun fiyatlı barınmanın yanı sıra fiziksel ve toplumsal altyapı ve temel hizmetlere herkesin güvenli ve eşit erişimini sağlayarak hiç kimseyi arkada bırakmamak,
- (b) İyi planlanmış kentleşmenin yüksek verimlilik, rekabetçilik ve inovasyon da dâhil olmak üzere avantajlarından faydalanarak; herkesin tam ve verimli istihdamını ve iyi işlerde çalışmasını teşvik ederek; herkes için iyi işler yaratılmasını ve herkesin eko-

nomik ve verimli kaynaklara ve fırsatlara eşit şekilde erişmesini sağlayarak; arazi spekülasyonunu önleyerek, uygun arazi kullanım hakkını teşvik ederek ve gerektiğinde kentsel küçülmeyi yöneterek sürdürülebilir ve kapsayıcı kent ekonomileri oluşturmak,

- (c) Kentsel kalkınmada temiz enerjiyi ve sürdürülebilir arazi ve kaynak kullanımını teşvik ederek, doğayla uyumlu sağlıklı yaşam tarzlarının benimsenmesi de dâhil olmak üzere ekolojik sistemleri ve biyo-çeşitliliği koruyarak, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarını teşvik ederek, kentsel direnç tesis ederek, afet risklerini azaltarak ve iklim değişikliğini hafifleterek ve iklim değişikliğine uyum sağlayarak çevresel sürdürülebilirliği sağlamak.

15. Aşağıda belirtilen koşulları sağlayacak Yeni Kentsel Gündem için kentsel paradig-mada köklü bir değişim yapmayı hedefliyoruz:

- (a) Sürdürülebilir kalkınmanın ve refahın herkesi kapsayacak şekilde sağlanması için sürdürülebilir kentsel ve bölgesel kalkınmanın gerekli olduğunu kabul edecek ve kentleri ve alanlarını planlama, finanse etme, geliştirme, idare etme ve yönetme biçimimizi yeniden ele alacak,
- (b) Sürdürülebilir kentsel kalkınmaya yönelik kapsayıcı ve etkili kent politikalarının ve mevzuatının tanımlanmasında ve uygulanmasında ulusal hükümetlerin oynadığı öncü rolü ve sivil toplumun, ilgili diğer paydaşların, ulus-altı idarelerin ve yerel yönetimlerin eşit derecede önemli katkılarını şeffaf ve açıklanabilir şekilde kabul edecek,
- (c) Aşağıda belirtilen temel değişim dinamiklerine dayanan politikaları, stratejileri, kapasite gelişimini ve eylemleri her seviyede hayata geçirerek kentsel ve bölgesel kalkınmada sürdürülebilir, insan odaklı, yaşa ve cinsiyete duyarlı ve bütünleşik yaklaşımları benimseyecek:
- (i) Yerel-ulusal ve çok paydaşlı ortaklıklar da dâhil olmak üzere uygun düzeyde kentsel politikaların geliştirilmesi ve uygulanması, bütünleşik kent sistemlerinin ve insan yerleşimlerinin kurulması ve sürdürülebilir bütünleşik kentsel kalkınmanın sağlanması için hükümetin tüm kademeleri arasında işbirliği sağlanması,
- (ii) Kentsel kalkınma planlarında sosyal içermeyi, sürdürülebilirliği, kapsayıcılığı, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve çevre korumayı sağlayacak şekilde, öngörülebilirlik ve tutarlılık sağlayan uygun kuvvetler ayrılığı ve dengelerin yanı sıra, kentsel paydaşları güçlendiren ve kapsayan sağlam kurumlar ve mekanizmalar ile kentsel yönetimin güçlendirilmesi,
- (iii) Kent formunun mekânsal boyutunu en iyi şekilde kullanmak ve kentleşmenin olumlu sonuçlarından fayda sağlamak için, uzun vadeli ve bütünleşik kentsel ve bölgesel planlama ve tasarımın yeniden canlandırılması,
- (iv) Güçlendirilmiş belediye finansmanını ve yerel mali sistemleri mümkün kılan etkili, yenilikçi ve sürdürülebilir finansman çerçevelerinin ve araçlarının, sürdürülebilir kentsel kalkınmanın kapsayıcı bir şekilde yarattığı değeri yaratmak, sürdürmek ve paylaşmak amacıyla desteklenmesi.

Eylem Çağrısı

16. Farklı ölçeklerdeki kentlerin, kasabaların ve köylerin kendilerine özgü koşulları farklılık gösterse de Yeni Kentsel Gündem kapsam açısından evrensel, katılımcı ve insan merkezlidir. Gezegeni korur ve uzun vadeli bir vizyonu vardır. Hükümetlerin ve ilgili diğer paydaşların ihtiyaçları doğrultusunda kabul edebileceği küresel, bölgesel, ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde öncelikler ve eylemler ortaya koyar.

17. Yeni Kentsel Gündem'i farklı ulusal gerçekleri, kapasiteleri ve kalkınma düzeylerini dikkate alarak ve politikalara, önceliklere, ulusal mevzuata ve uygulamalara saygı gösterecek bölgesel ve küresel düzeyde kendi ülkelerimizde yürürlüğe koymaya çalışacağız.

18. Diğer ilkelerin yanı sıra İlke 7'de de belirtildiği üzere, ortak fakat farklılaşan sorumluluklar ilkesi de dâhil olmak üzere Rio Çevre ve Gelişme Deklarasyonu'nun tüm ilkelerini bir kez daha teyit ediyoruz.

19. Yeni Kentsel Gündem'i uygularken Afrika ülkelerinin, az gelişmiş ülkelerin, karayla çevrili gelişmekte olan ülkelerin, gelişmekte olan küçük ada devletlerinin ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı benzersiz ve artan kentsel kalkınma zorluklarına ve de orta gelirli ülkelerin karşılaştığı belli zorluklara özel dikkat gösterilmesi gerektiğini kabul ediyoruz. Yabancı işgali altındaki ülkelere ve bölgelere ve çatışmalardan, doğal afetlerden ve insan kaynaklı felaketlerden etkilenmiş ülkelere ve çatışma sonrası ülkelere de özel önem verilmelidir.

20. Kadınların, kız çocuklarının, çocukların, gençlerin, engellilerin, HIV/AIDS hastalarının, yaşlıların, yerli halkların ve yerel toplulukların, "slum" ve enformel konutlarda yaşayanların, evsizlerin, işçilerin, küçük toprak sahibi çiftçilerin ve balıkçıların, mültecilerin, ülkesine geri dönenlerin, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin ve göçmen statüsüne bakmaksızın göçmenlerin karşılaştığı farklı biçimlerdeki ayrımcılığın ele alınmasına özel önem verilmesi gerektiğinin farkındayız.

21. İlgili tüm paydaşları ve ulusal politikalar ve mevzuatlarla uyumlu ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimleri Yeni Kentsel Gündem'i etkin bir şekilde uygulayacak ve ortak bir vizyon oluşturacak koordinasyonu ve işbirliğini geliştiren ortaklıkları teşvik etmeye, güçlendirmeye ve tesis etmeye çağırıyoruz.

22. Bu Yeni Kentsel Gündem'i, hem sürdürülebilir kentsel gelişmenin teşvik edilmesi ve gerçekleştirilmesi için ortak bir vizyon ve politik bir taahhüt olarak hem de giderek daha fazla kentleşen bir dünyada sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü olan kentlerin ve insan yerleşimlerinin kilit rolünün artırılması için tarihi bir fırsat olarak görüyoruz.

Yeni Kentsel Gündem İçin Quito Uygulama Planı

23. Yeni Kentsel Gündem'i ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlerin ve ilgili tüm paydaşların sürdürülebilir kentsel kalkınma seviyesine ulaşmasını sağlayan kilit bir araç olarak uygulamaya karar verdik.

Sürdürülebilir Kentsel Kalkınmaya Yönelik Dönüştürücü Taahhütler

24. Sürdürülebilir kentsel kalkınma potansiyelini tam olarak kullanabilmek için, sürdürülebilir kalkınmanın bütünleşik ve bölünemez (toplumsal, ekonomik ve çevresel) boyutlarını temel alan bir kentsel paradigma değişimi aracılığıyla aşağıda belirtilen dönüştürücü taahhütlerde bulunuyoruz.

Sosyal İçerme ve Yoksulluğun Sona Erdirilmesi İçin Sürdürülebilir Kentsel Gelişme

25. Aşırı yoksulluk da dâhil olmak üzere yoksulluğun, tüm biçimleriyle ve boyutlarıyla ortadan kaldırılmasının en büyük küresel zorluk ve sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir gereklilik olduğunu kabul ediyoruz. Artan eşitsizlik, 'slum' ve enformel konutlarda yaşayanların artan sayısı da dâhil olmak üzere yoksulluğun farklı biçimlerde devam etmesinin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri etkilediğini biliyoruz. Kalkınma politikalarının, altyapının ve temel hizmetlerin tedarikinin ve kent mekânının mekânsal organizasyonunun, erişilebilirliğinin ve tasarımının sosyal uyum, eşitlik ve içermeyi teşvik edebileceğinin ya da engelleyebileceğinin de farkındayız.

26. İnsanı merkeze alan, gezegeni koruyan, yaşa ve cinsiyete duyarlı kentsel ve kırsal kalkınmayı ve insan haklarının ve temel özgürlüklerin elde edilmesini, birlikte yaşamayı kolaylaştırmayı, her türlü ayrımcılık ve şiddeti sona erdirmeyi ve tüm birey ve toplulukları tam ve anlamlı katılımlarını sağlarken güçlendirmeyi taahhüt ediyoruz. Kentlerimizin ve insan yerleşimlerinin insani hale getirilmesinde kilit unsurlar olan kültürü, farklılıklara saygıyı ve eşitliği destekleme sözü veriyoruz.

27. Kimsenin geride bırakılmayacağı sözümüzü tekrarlıyoruz. Kentleşmenin sunabileceği ve gerek formel gerekse enformel konutlarda yaşayan tüm kent sakinlerinin iyi, saygın ve tatminkâr hayatlar yaşamalarını ve insan olarak tüm potansiyellerini kullanmalarını sağlayan ortak fırsatları ve hakları eşit derecede desteklemeyi taahhüt ediyoruz.

28. Göçmen statülerine bakmaksızın mültecilerin, yerinden edilmişlerin ve göçmenlerin insan haklarına mutlak saygı gösterilmesini sağlamaya ve uluslararası işbirliği ruhuyla bu bireyleri misafir eden ev sahibi kentleri desteklemeye kararlıyız. Ulusal koşulları dikkate alıyoruz ve büyük nüfusların kasaba ve kentlere taşınmasının çeşitli zorluklara yol açtığına farkında olmakla birlikte kent yaşamına anlamlı toplumsal, ekonomik ve kültürel katkılar sağladığını kabul ediyoruz. Planlı ve iyi yönetilen göç politikalarıyla göçün güvenli, sistemli ve düzenli olmasını sağlayarak küresel, bölgesel, ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde, uluslararası göç ve kalkınma arasındaki sinerjinin güçlendirilmesini hedefliyoruz. Göçmenlerin, kentlere ve kent-kır arasındaki güçlendirilmiş bağlara olumlu katkıda bulunmasını sağlayan çerçeveler oluşturma konusunda yerel otoriteleri destekleyeceğiz.

29. Ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlerin koordinasyon rolünü ve bu yönetimlerin afetler karşısında en savunmasız grupların ve tekrarlayan ve uzun süren insani krizlerden etkilenen bireylerin olduğu topluluklarda yatırım yapılması da dâhil olmak üzere toplumsal ve temel hizmetlerin herkese verilmesi için diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluş-

larıyla işbirliklerini güçlendirmeyi taahhüt ediyoruz. Ayrıca, kentte krizden etkilenen kişiler için yeterli hizmetin, konaklamanın, iyi ve verimli iş imkânlarının artırılmasını ve bu yardımın, etkilenen kişilere ve gelişimlerinin gerilemesini engellemek için ev sahibi topluluklara ulaşmasını sağlarken yerel, kalıcı ve saygın çözümler geliştirilmesine yönelik fırsatların belirlenmesi için yerel topluluklarla ve yerel yönetimlerle birlikte çalışmayı taahhüt ediyoruz.

30. Silahlı çatışma zamanlarında kent hizmetlerinin devamlılığı için hükümetlerin ve sivil toplumun daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğunu ve uluslararası insani hukuka tam saygının yeniden tesis edilmesi gerektiğini kabul ediyoruz.

31. Yeterli bir yaşam standardının bir bileşeni olarak herkesin elverişli / yeterli konut hakkını aşamalı olarak elde etmesini destekleyen, ayrımcılığın ve şiddetin her türlüşünü ele alarak keyfi zorla tahliyeleri önleyen ve evsizlerin, hassas grupların, düşük gelir gruplarının ve engellilerin ihtiyaçlarına odaklanan ulusal, ulus-altı ve yerel konut politikalarını teşvik etmeye kararlıyız. Bunu yaparken de toplulukların ve ilgili paydaşların, yaşam alanlarının / yerleşimlerinin toplumsal üretiminin desteklenmesi de dâhil olmak üzere söz konusu politikaların, ulusal mevzuat ve standartlara göre planlanmasına ve uygulanmasına katılımlarını sağlayacağız.

Bütünleşik, yaşa ve cinsiyete duyarlı konut politikalarının ve yaklaşımlarının istihdam, eğitim, sağlık ve toplumsal entegrasyon sektörleri başta olmak üzere tüm sektörlerde ve hükümetin her kademesinde geliştirilmesini teşvik etmeyi taahhüt ediyoruz. Bu politikalar ve yaklaşımlar, yakınlık faktörüne ve kentsel dokuya ve çevreleyen işlevsel alanlarla kurulan mekânsal ilişkinin güçlendirilmesine özel önem vererek, elverişli, uygun maliyetli, erişilebilir, kaynak-etkin, güvenli, esnek, bağlantıları iyi ve iyi konumlandırılmış konut teminini kapsayacaktır.

32. Marjinalleştirilmiş toplulukların, evsizlerin ve hassas grupların sosyo-ekonomik ve kültürel entegrasyonunu dikkate alan, ayrımcılığı önleyen ve güvenli, ekonomik ve de toplumun farklı gelir gruplarına mensup bireylerin erişebileceği uygun konut seçeneklerini teşvik etmeye kararlıyız. Evsizlerin topluma tam katılımlarını kolaylaştırmak için yaşam koşullarını iyileştirecek, evsizliği önleyecek ve ortadan kaldıracak ve evsizliğin suç kabul edilmesi anlayışıyla mücadele edecek ve bunu ortadan kaldıracak pozitif önlemler alacağız.

33. Ayrım gözetmeksizin herkesin; uygun fiyatlı ve altyapı ve hizmetleri sağlanmış konut, modern ve yenilenebilir enerji, güvenli içme suyu ve sıhhi temizlik, besleyici, yeterli ve güvenli gıda, atık tasfiyesi, sürdürülebilir hareketlilik, sağlık hizmetleri ve aile planlanması, eğitim, kültür gibi temel fiziksel ve toplumsal altyapıya ve bilgi ve iletişim teknolojilerine adil ve ekonomik şekilde erişmesini desteklemeye kararlıyız. Bu hizmetlerin; kadınların, çocukların, gençlerin, yaşlıların, engellilerin, göçmenlerin, yerli halkların, yerel toplulukların ve diğer hassas grupların haklarına ve ihtiyaçlarına yanıt verecek nitelikte olmasını sağlamayı da taahhüt ediyoruz. Bu bağlamda yasal, kurumsal, sosyo-ekonomik ve fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasını teşvik ediyoruz.

34. Ulus-altı ve yerel yönetimler de dâhil olmak üzere ilgili yönetim kademeleri nez-

dinde birden fazla kullanım türü olduğunu kabul ederek herkes için kullanım hakkının yasal güvenliğini daha fazla teşvik edeceğiz. Kadınların etkili idari sistemler aracılığıyla güçlendirilmelerinin anahtarı olarak, kadınların arazi (toprak) kullanım hakkına özel önem vereceğiz ve toprak ve konutlarının kullanım haklarının sürekliliği dâhilinde amaca uygun ve yaşa, cinsiyete ve çevreye duyarlı çözümler geliştireceğiz.

35. Engellilerin diğer bireylerle eşit şartlarda; kentlerin fiziksel çevresine, özellikle kamusal alanlara, toplu ulaşım, konuta, eğitim ve sağlık hizmetlerine, kamu bilgisine ve haberlerine (bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri de dâhil olmak üzere) gerek kentsel gerekse kırsal alanlarda kamuya açık diğer tüm tesislere ve hizmetlere erişimlerini kolaylaştıran uygun önlemler alınmasını desteklemeyi taahhüt ediyoruz.

36. Farklı bireyler ve kültürler arasında sosyal etkileşim ve içermeye, insan sağlığı ve refahı, ekonomik değiş tokuş ve kültürel ifade ve diyaloga yönelik çok fonksiyonlu alanlar olan ve hem insan gelişimini sağlayacak ve barışçıl, kapsayıcı ve katılımcı toplumlar inşa edecek hem de bir arada yaşamayı, bağlantı kurmayı ve sosyal içermeyi teşvik edecek şekilde tasarlanan ve yönetilen sokaklar, kaldırımlar ve bisiklet yolları, meydanlar, kordon alanları, bahçeler ve parklar gibi güvenli, kapsayıcı, erişilebilir, yeşil ve kaliteli kamusal alanları teşvik etmeye kararlıyız.

37. Hem geleneksel bilgiyi ve geleneksel sanatları hem de kültürel altyapıları ve alanları, müzeleri, yerel kültürleri ve dilleri korumak ve desteklemek için; kentlerde ve insan yerleşimlerindeki somut ve somut olmayan doğal ve kültürel varlıklardan kentsel ve bölgesel bütünlük politikaları ve ulusal, ulus-altı ve yerel düzeylerdeki uygun yatırımlar aracılığıyla sürdürülebilir şekilde yararlanmaya kararlıyız. Ayrıca, bu varlıkların kentsel alanların iyileştirilmesinde ve canlandırılmasında, toplumsal katılımın güçlendirilmesinde ve vatandaşlık hakkının kullanılmasında oynadıkları rolün altını çiziyoruz.

38. Kadınların, kız çocuklarının, gençlerin ve hassas grupların genelde daha çok etkilendiklerini göz önüne alarak; herkesin şiddet ve tehdit korkusu olmadan kentte yaşamasını, çalışmasını ve kent hayatına dâhil olmasını sağlamak için kentlerde ve insan yerleşimlerinde güvenli, sağlıklı, içerici ve güvenli bir ortam yaratılmasını teşvik ediyoruz. Çocuk yaşta, erken yaşta ve zorla evlilik ve kadın sünneti de dâhil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması için de çalışacağız.

39. Kentlerde ve insan yerleşimlerinde çeşitliliği kucaklamayı, toplumsal uyumu, kültürlerarası diyalog ve anlayışı, hoşgörüyü, karşılıklı saygıyı, cinsiyet eşitliğini, yenilikçiliği, girişimciliği, içermeyi, kimlik ve güvenliği güçlendirmeyi ve tüm insanların onurunu korumayı ve yaşanabilirliği ve canlı kent ekonomisini teşvik etmeyi taahhüt ediyoruz. Ayrıca yerel kurumlarımızın; giderek daha heterojen ve çok kültürlü olan toplumlarda çoğulculuğu ve bir arada barış içinde yaşanmasını teşvik etmesini sağlayacak adımları atmaya kararlıyız.

40. Ulusal politikalar doğrultusunda, kentlerde ve insan yerleşimlerinde sivil katılımı arttıran, ortak tedarik ve ortak üretimin yanı sıra herkesin karar verme, planlama ve takip süreçlerine anlamlı katılımını sağlayan içerici platformları zenginleştirecek kurumsal, politik, hukuki ve mali mekanizmaları desteklemeyi taahhüt ediyoruz.

41. Ulus-altı ve yerel yönetimleri; ilgili tüm paydaşlar arasında, yaşa ve cinsiyete duyarlı yaklaşımlar aracılığıyla olanlar da dâhil olmak üzere, diyaloga yönelik fırsatlar sunan ve erkekler, kadınlar, çocuklar ve gençler, yaşlılar ve engelliler, yerliler ve yerel topluluklar, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler ve statülerinden bağımsız olarak göçmenler de dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin potansiyel katkılarına özellikle eğilen ara yüzün güçlendirilmesinde oynadıkları kilit rolü yerine getirmeleri konusunda destekliyoruz.

Herkes İçin Sürdürülebilir ve Herkesi İçeren Kentsel Zenginlik ve Fırsatlar

42. Herkes için tam ve üretken istihdamın, iyi iş imkânının ve sürekli, içerici ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin sürdürülebilir kentsel ve bölgesel kalkınmada önemli bir unsur olduğunu ve kentlerin ve yerleşim alanlarının insanların sağlıklı, üretken, müreffeh ve tatminkâr hayatlar yaşamasını sağlayan ve eşit fırsatlar sunan yerler olması gerektiğini biliyoruz.

43. Kent formunun, altyapısının ve bina tasarımının; ölçek ve yığılma ekonomisinin avantajları sayesinde ve kent ekonomisinde enerji verimliliğini, yenilenebilir enerjiyi, esnekliği, verimliliği, çevre korumayı ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik ederek maliyet ve kaynak verimliliğinin en önemli itici güçleri arasında olduğunu farkındayız.

44. Canlı, sürdürülebilir ve içerici kent ekonomileri yaratmayı; kaynak-etkin ve esnek altyapıların yanı sıra iç potansiyeli, rekabetçi avantajları, kültürel mirası ve yerel kaynakları temel almayı; sürdürülebilir ve içerici endüstriyel kalkınmayı ve sürdürülebilir tüketim ve üretim modellerini desteklemeyi ve geçim kaynakları, işletmeler ve yenilikler için elverişli ortamları teşvik etmeyi taahhüt ediyoruz.

45. Konutun sermaye oluşumunu, geliri, istihdamı ve tasarrufu arttırdığını ve sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik dönüşümün ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde devamına katkıda bulunabileceğini kabul ediyoruz. Toplumsal yaşam alanı inşası da dâhil olmak üzere uygun maliyetli ve sürdürülebilir konut ve konut finansmanının ekonomik gelişmede oynadığı rolü ve sektörün, diğer ekonomik sektörlerdeki üretkenliğin canlandırılmasına yaptığı katkıyı destekleyeceğiz.

46. Yerel ekonomik kalkınmayı desteklemek ve yönetimin farklı kademeleri, işlevsel alanlar ve ilgili paydaşlar arasındaki entegrasyonu, işbirliğini, koordinasyonu ve diyalogu sağlamak için ulusal, ulus-altı ve yerel kurumları güçlendirecek uygun adımları atmaya kararlıyız.

47. Kentsel ekonomik kalkınma fırsatlarını, mevcut ve yeni ortaya çıkan sorunları tespit etmek ve ele almak için engellileri, yerli halkları, profesyonelleri temsil edenler, akademik kurumlar, sendikalar, işveren örgütleri, göçmen dernekleri ve kültür derneklerinin yanı sıra yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum, kadın dernekleri, gençleri temsil eden kurumlar da dâhil olmak üzere ilgili tüm paydaşlar arasında etkin katılımı ve işbirliğini teşvik ediyoruz.

48. Kentsel ve kırsal işlevleri ulusal ve ulus-altı mekânsal çerçevelerle ve kent ve yerleşim sistemleriyle birleştiren, böylece de doğal kaynakların ve arazilerin sürdürülebilir yö-

netimini ve kullanımını teşvik eden; kentsel ve kırsal arz ve talebi, kent-kır sürekliliği genelinde eşit bölgesel kalkınmayı teşvik edecek ve toplumsal, ekonomik ve bölgesel boşlukları dolduracak şekilde birbirine bağlayan, güvenilir tedarik ve değer zincirleri sağlayan bölgesel sistemleri destekleyeceğiz.

49. Bütünleşik kent ve bölge yaklaşımını esas alan planlama araçlarıyla desteklenen sürdürülebilir ulaşımı, hareketliliği, teknolojiyi, iletişim ağlarını ve altyapıları güçlendirerek kent-kır etkileşimini ve bağlantısını teşvik edeceğiz. Hem artırılmış verimlilik, toplumsal, ekonomik ve bölgesel uyum hem de güvenlik ve çevresel sürdürülebilirlik bakımından bu sektörlerin potansiyelini en üst düzeye çıkarmayı amaçlıyoruz. Uygun olduğunda, hem daha büyük kara-deniz bağlantıları hem de kentler ve kentlerin çevreleri arasındaki ve kent çevreleriyle kırsal alanlar arasındaki bağlantılar da dâhil edilmelidir.

50. Ölçek ekonomilerini ve kentsel yığılmayı harekete geçirmek, gıda sistem planlamasını güçlendirmek ve kaynak verimliliğini, kentsel direnci ve çevresel sürdürülebilirliği geliştirmek amacıyla kent planlama ve tasarım araçları dâhil, planlı kentsel büyüme ve yapılaşma stratejileri yoluyla uygun yoğunluğu ve kompaktlığı, çok merkezliliği ve karma kullanımı sürdürülebilir arazi ve kaynak yönetimini ve kullanımını destekleyen kentsel mekânsal çerçevelerin kurulmasına destek vermeyi taahhüt etmekteyiz.

51. Erişilebilir ve bağlantıları iyi altyapı ve hizmetler, sürdürülebilir nüfus yoğunluğu, kompakt tasarım ve yeni mahallelerin kentsel dokuyla bütünleştirilmesi için planlama yaparak kentsel yenilenmeye öncelik veren, kentsel yayılmayı ve marjinalleştirilmeyi önleyen ve kentsel genişlemenin yönlendirilmesi ihtiyacını dikkate alan mekânsal kalkınma stratejilerini teşvik ediyoruz.

52. Toplumsal ve ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak güvenli, kapsayıcı, erişilebilir, yeşil ve kaliteli kamusal alanların artırılmasını destekliyoruz. Söz konusu alanların mülk değeri de dâhil olmak üzere yüksek toplumsal ve ekonomik değer yaratma potansiyellerinden sürdürülebilir bir şekilde yararlanmayı ve işletme yatırımlarına, kamu ve özel yatırımlara imkân tanımayı ve geçim kaynağı fırsatlarına herkesin sahip olmasını amaçlıyoruz.

53. Mümkün olan yerlerde bağlantılı olmanın sağladığı avantajlardan faydalanarak ve verimsiz hareketliliğin, kalabalığın, hava kirliliğinin, kentsel ısı adası etkilerinin ve gürültünün mali, çevresel ve halk sağlığı açısından maliyetlerini azaltarak, yenilenebilir ve uygun fiyatlı enerji üretmeye ve kullanmaya ve sürdürülebilir, etkin ulaşım altyapı ve hizmetlerini geliştirmeye ve kullanmaya kararlıyız. Ayrıca, başta yoksullar ve enformel konutlarda yaşayanlar olmak üzere tüm insanların enerji ve ulaşım ihtiyaçlarına özel önem vereceğiz. Yenilenebilir enerji maliyetlerindeki düşüşün, kentlerde ve yerleşim alanlarında enerji arz maliyetlerinin azaltılmasında etkili bir araç olduğunu da kabul ediyoruz.

54. Yeterli, içerici ve kaliteli kamu hizmetlerine ve temiz bir çevreye erişimi destekleyerek sağlıklı toplumları teşvik etmeyi taahhüt ediyoruz. Dünya Sağlık Örgütü tarafından detaylı hazırlanmış olanlar da dâhil olmak üzere hava kalitesi yönergelerini dikkate alıyoruz. Yeni doğan ölümlerinin ve hamilelikte/doğumda anne ölümlerinin azaltılması için cin-

sel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine evrensel erişim imkânı da dâhil olmak üzere sağlık hizmetleri gibi toplumsal altyapılara ve tesislere erişimi önemsiyoruz.

55. İş gücünün yenilikçi ve rekabetçi kentsel ekonomiye katkıda bulunan gelir fırsatlarına, bilgiye, beceriye ve eğitim olanaklarına erişimini sağlayarak ekonomik verimliliği artırmaya kararlıyız. Ayrıca, kentlerde ve insan yerleşimlerinde tam ve üretken istihdam, iyi iş ve geçim kaynağı fırsatlarını da destekleyerek ekonomik verimliliği artırmayı taahhüt ediyoruz.

56. Başta en yoksullar ve savunmasız durumdakiler olmak üzere kadınların, gençlerin, engellilerin, yerli halkların ve yerel toplulukların, mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmişlerin ve göçmenlerin ihtiyaçlarına ve potansiyellerine özellikle dikkat ederek kentlerde ve insan yerleşimlerinde herkesin tam ve üretken istihdamını, iyi işe ve geçim kaynağı fırsatlarına ve yasal gelir elde etme fırsatlarına ayrımcı olmayan erişimini desteklemeyi taahhüt ediyoruz.

57. Çevresel sürdürülebilirlik ve içerici refah ilkelerini temel alan yeterli, adil ve sorumlu bir iş ortamını ve yatırımları, yenilikleri ve girişimciliği destekleyeceğiz. Hem kayıtlı hem de kayıt dışı ekonomilerde faaliyet gösteren toplum ve dayanışma ekonomisi içindeki işletmeler ve kuruluşlar başta olmak üzere mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeleri ve kooperatifleri değer zinciri boyunca destekleyerek yerel iş çevrelerinin karşılaştığı sorunları çözmeyi taahhüt ediyoruz.

58. Ücretsiz çalışanların, ev işçilerinin, göçmen işçilerin, kayıt dışı ekonomide çalışan yoksulların ve özellikle de kadınların kent ekonomisine yaptıkları katkıyı, ulusal koşulları da dikkate alarak, kabul edeceğiz. Bu kişilerin geçim kaynakları, çalışma koşulları ve gelir güvenceleri, yasal ve sosyal korumaları, beceriye, varlıklara ve diğer destek hizmetlerine erişimleri, söz hakları ve temsilleri iyileştirilmelidir. İşçiler ve iktisadi birimler; mevcut geçim kaynakları muhafaza edilip iyileştirilirken, teşviklerle uyum önlemlerini birleştiren dengeli bir yaklaşımla kayıtlı ekonomiye aşamalı olarak geçeceklerdir. Kayıtlı ekonomiye geçerken belirli ulusal koşulları, mevzuatları, politikaları, uygulamaları ve öncelikleri göz önünde bulunduracağız.

59. Yüksek katma değerli sektörler aracılığıyla daha yüksek üretkenliğe geçiş için kentsel ekonomileri desteklemeye ve devam ettirmeye kararlıyız. Bunu da nitelikli, iyi ve üretken iş imkânlarının yaratılmasını, çeşitliliği, teknolojik iyileşmeyi, araştırma ve inovasyonu, kültürel ve yaratıcı endüstrileri, sürdürülebilir turizmi, sahne sanatlarını ve kültür ve tabiat varlıklarını koruma faaliyetlerini destekleyerek yapacağız.

60. Mümkün olduğunda kentsel demografik paydan yararlanmayı ve kentlerde ve insan yerleşimlerinde yüksek verimlilik elde etmek ve ortak refaha ulaşmak için gençlerin eğitime erişimlerini, becerilerini geliştirmelerini ve istihdam edilmelerini desteklemeyi taahhüt ediyoruz. Kız ve erkek çocuklar, genç kadınlar ve genç erkekler daha iyi bir geleceğin yaratılmasında değişimin ana unsurlarıdır ve fırsat verildiğinde, kendilerinin ve dâhil oldukları toplulukların savunuculuğunu yapma konusunda büyük bir potansiyele sahiptirler.

Anamlı katılımlarını sağlamak için daha fazla ve daha iyi fırsatların sağlanması Yeni Kentsel Gündem'in uygulanması için gereklidir.

61. Yaşlanmakta olan nüfusun toplumsal, ekonomik ve mekânsal etkilerini ele almaya ve kent nüfusunun yaşam kalitesini artırırken yaşlanma faktörünü yeni, iyi iş imkânları ve sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için bir fırsat olarak kullanmaya kararlıyız.

Çevresel Olarak Sürdürülebilir ve Dirençli Kentsel Gelişme

62. Kentlerin ve insan yerleşimlerinin; sürdürülemez tüketim ve üretim kalıplarından, biyo-çeşitliliğin yok olmasından, ekosistemlerin üzerindeki baskıdan, kirlilikten, doğal ve insan yapımı felaketlerden, iklim değişikliğinden ve bağlantılı risklerden kaynaklanan ve yoksulluğu tüm biçimleriyle ve boyutlarıyla sona erdirecek ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik çabaları baltalayan eşi benzeri görülmemiş tehditlerle karşı karşıya olduğunun farkındayız. Kentlerin demografik eğilimleri ve küresel ekonomide, iklim değişikliğini azaltma ve iklim değişikliğine uyum sağlama girişimlerinde ve kaynakların ve ekosistemlerin kullanımında oynadıkları merkezi rol göz önüne alındığında; planlanma, finanse edilme, geliştirilme, inşa edilme, idare edilme ve yönetilme şekillerinin sürdürülebilirlik ve direnç üzerinde -kentsel sınırların çok ötesinde- doğrudan etkileri vardır.

63. Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dünya genelindeki kent merkezlerinin; iklim değişikliğinin ve doğal ve insandan kaynaklı diğer tehlikelerin olumsuz etkileri karşısında kendilerini ve sakinlerini savunmasız bırakan özellikleri olduğunu biliyoruz. Bu tehlikelere depremler, şiddetli hava olayları, sel, heyelan, fırtına, toz ve kum fırtınaları, sıcak hava dalgaları, su kıtlığı, kuraklık, su ve hava kirliliği, vektörlerle bulaşan hastalıklar ve özellikle kıyı alanlarını, delta bölgelerini ve gelişmekte olan küçük ada ülkelerini etkileyen deniz seviyesinin yükselmesi de dâhildir.

64. Kentlerdeki ve insan yerleşimlerindeki doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi kent ekosistemini ve çevre hizmetlerini koruyacak ve iyileştirecek, sera gazı emisyonları ve hava kirliliğini azaltacak ve afet riskini azaltmayı ve yönetmeyi teşvik edecek şekilde kolaylaştırmayı taahhüt ediyoruz. Bunu da, bir yandan sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik ederken ve çevreye uyumlu kentsel ve bölgesel planlama, altyapı ve temel hizmetler ile tüm insanların refahını ve yaşam kalitesini korurken, bir yandan da risk seviyesi standartları da dâhil olmak üzere afet riskini azaltma stratejilerinin geliştirilmesini ve doğal ve beşeri tehlikelerden kaynaklanan afet riskinin periyodik olarak değerlendirilmesini destekleyerek yapacağız.

65. Hem dijitalleşmenin, temiz enerjinin ve teknolojilerin hem de yenilikçi ulaşım teknolojilerinin sunduğu fırsatlardan yararlanan ve böylece sakinlerine daha çevre dostu seçimler yapmaları ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi desteklemeleri için seçenekler sunan ve kentlerin hizmet dağıtım sistemlerini iyileştirmesini sağlayan akıllı kent yaklaşımını benimsemeye kararlıyız.

66. Bağlantıları iyi kurulmuş ve iyi konumlandırılmış, çok amaçlı, güvenli, içerici, erişilebilir, yeşil ve kaliteli açık kamusal alan ağlarını oluşturmayı, bakım ve onarımlarını gerçekleştirmeyi taahhüt etmekteyiz. Kentlerin sel, kuraklık ve sıcak hava dalgası gibi afetler ve iklim değişikliği karşısında dirençlerini artıracamız ve gıda güvenliğini ve beslenmeyi, beden ve ruh sağlığını ve evin ve çevrenin hava kalitesini iyileştireceğiz. Gürültüyü azaltacağız, cazip ve yaşanabilir kentleri, insan yerleşimlerini ve kent peyzajlarını teşvik edeceğiz ve endemik türlerin korunmasına öncelik vereceğiz.

67. Kent deltalarına, kıyı bölgelerine ve çevresel olarak hassas diğer alanlara özel önem vereceğiz. Bu bölgelerin ulaşım, gıda güvenliği, ekonomik refah, ekosistem hizmetleri ve direnç konularında ekosistemlerin önemli kaynak sağlayıcıları olarak önemlerinin altını çiziyoruz. Uygun önlemleri, sürdürülebilir kentsel ve bölgesel planlama ve kalkınmayla bütünleştireceğiz.

68. Kentleri ve insan yerleşimlerini destekleyen kıyı bölgeleri de dâhil olmak üzere toprağın ekolojik ve toplumsal işlevini korumayı ve desteklemeyi ve ekosistem temelli çözümleri teşvik edeceğiz. Bu şekilde de, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıpları ekosistemin yenilenebilir kapasitesi aşılmayacak şekilde garanti altına alınabilecektir. Ayrıca, sürdürülebilir arazi kullanımını teşvik etmeye kararlıyız. Kentsel yayılmayı önlemek ve sınırlandırmak için kentin uzantılarını uygun yoğunluklarla birleştireceğiz. Toprak kullanımındaki gereksiz değişiklikleri ve verimli toprakların ve kırılğan, önemli ekosistemlerin kaybedilmesini önleyeceğiz.

69. Uzaktaki enerji kaynaklarına, suya, gıdaya ve malzemeye aşırı bağımlılığın hizmetteki aksamalar karşısında savunmasız kalmak da dâhil olmak üzere sürdürülebilirlikle ilgili zorluklar yaratabileceğini ve de yerelden tedarikin bireylerin kaynaklara erişimini kolaylaştırabileceğini kabul ederek ürün ve temel hizmetlerin yerelden sağlanmasını destekleyeceğiz ve kaynaklara yakın olmanın avantajlarını kullanacağız.

70. Yeni ve ortaya çıkan zorluklar karşısında ekosistemin korunmasını, yenilenmesini, restorasyonunu ve dayanıklılığını sağlayacak bir şekilde, kentsel-kırsal bağlantıları ve işlevsel tedarik ve değer zincirlerini çevresel etki ve sürdürülebilirlik açısından dikkate alarak ve döngüsel bir ekonomiye geçmeye çalışarak, hava ve kısa ömürlü iklim kirleticileri ve gürültüyü, sera gazı zararlı kimyasallar dâhil olmak üzere tüm atıkların ve tehlikeli kimyasalların en aza indirgenmesini çevreye duyarlı yönetime özel önem göstererek arazi, su (okyanus, denizler ve tatlı su), enerji, hammadde, orman ve gıda dâhil kaynakların sürdürülebilir yönetimini güçlendirmeyi taahhüt etmekteyiz.

71. Kent-kır sürekliliğini hem yerel hem de bölgesel ölçekte dikkate alan ve ilgili paydaşların ve toplulukların katılımını içeren, bütünlük su kaynaklarının planlamasını ve yönetimini kapsayan uzun vadeli kentsel ve bölgesel planlama süreçlerini ve mekânsal gelişim uygulamalarını taahhüt ediyoruz.

72. Kentlerdeki, kent çevresindeki yerleşim alanlarındaki ve kırsal alanlardaki su kaynaklarını iyileştirerek, atık suyu azaltarak ve arıtarak, su kayıplarını en aza indirerek, suyun

yeniden kullanımını teşvik ederek ve suyun depolanmasını, tutulmasını ve beslenmesini artırarak, su döngüsünü dikkate alarak suyun korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını destekleyeceğiz.

73. Atıkları azaltarak, tekrar kullanarak ve geri dönüştürerek, toprak dolgularını en aza indirerek ve atıklar geri dönüştürülemediğinde ya da çevre açısından iyi bir sonuç vereceği düşünüldüğü takdirde atıkları enerjiye dönüştürerek çevreyle uyumlu atık yönetimini teşvik edeceğiz ve atık çıkarmayı önemli ölçüde azaltacağız. Ayrıca, kıyı bölgelerinde gelişmiş atık ve atık su yönetimi yardımıyla deniz kirliliğini azaltacağız.

74. Ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimleri; sürdürülebilir, yenilenebilir ve uygun fiyatlı enerjileri, enerji verimli binaları ve inşaat yöntemlerini geliştirmeleri konusunda, sera gazı ve karbon siyahı salınımlarını azaltmada zaruri olan enerji tasarrufunu ve verimliliğini destekleme hususunda, sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıpları sağlanması, yeni düzgün iş imkânları yaratmaya yardımcı olunması, halk sağlığının iyileştirilmesi ve enerji arzı maliyetlerinin azaltılması konularında teşvik etmeye kararlıyız.

75. Doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına ve beton, metal, ahşap, mineral ve toprak gibi ham maddelerin ve yapı malzemelerinin kaynak verimliliğine odaklanacağız. Malzemelerin güvenli geri kazanımı ve geri dönüşümü için tesisler kurulmasını ve sürdürülebilir ve dirençli binalar yapılmasını teşvik edeceğiz. Yerel, toksik olmayan ve geri dönüştürülmüş malzemelerin ve kurşunsuz boyaların ve kaplamaların kullanılmasına öncelik vereceğiz.

76. Kentlerin ve insan yerleşimlerinin dayanıklılığının artırılmasını taahhüt ediyoruz. Bunu, kaliteli altyapı planlamasını ve mekânsal planlamayı geliştirerek; 2015-2030 Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi uyarınca bütünleşik, yaşa ve cinsiyete duyarlı politikaları ve planları ve ekosistem temelli yaklaşımları benimseyip uygulayarak, "slum"lar da dâhil olmak üzere formel ve enformel yerleşimlerin riskli alanlarında zayıf noktaları ve riskleri azaltacak ve hanelerin, toplulukların, kurumların ve hizmetlerin şoklar ve gizli baskılar da dâhil olmak üzere tehlikelerin etkilerine hazırlıklı olmasını, söz konusu tehlikelere müdahale etmesini, uyum sağlamasını ve bunlardan hızlı bir şekilde kurtulmasını sağlayacak bütüncül ve veri kaynaklı afet riskinin azaltılması ve idaresi stratejilerini yaygınlaştırarak yapacağız. "Slum"ların ve enformel yerleşimlerin ıslah edilmesi ve iyileştirilmesi de dâhil olmak üzere risk ve afet etkilerini azaltacak esnek ve kaynak-etkin altyapıların geliştirilmesini teşvik edeceğiz. Ayrıca, "slum"lar ve enformel yerleşimler de dâhil olmak üzere riskli tüm konutları afetlere karşı dayanıklı hale getirmek için yerel otoriteler ve paydaşlarla koordinasyon halinde alınacak güçlendirme tedbirlerini teşvik edeceğiz.

77. Tepkisel yaklaşımlardan ziyade -risklerin önlenmesi ve dirençlik sağlanması için halkın riskler konusunda bilinçlendirilmesi ve planlanan yatırımların teşvik edilmesi gibidaha proaktif, riske dayalı, tüm tehlikeleri kapsayan ve toplumun her kesimine hitap eden yaklaşımları destekleyeceğiz. Bir yandan da, doğal ve insan kaynaklı afetlerden ve çatışmalardan etkilenen bireylerin acil ihtiyaçlarına cevap verecek, zamanında ve etkin yerel müda-

halelerde bulunacağız. Bu, “daha iyisini inşa et” prensibinin hem dirençli yapılaşmayı sağlayan çevresel ve mekânsal önlemleri, geçmiş afetlerden alınan dersleri hem de öğrenilen yeni riskleri geleceğe dair planlama ile bütünleştirecek şekilde, afet sonrası toparlanma süreciyle entegrasyonu içermelidir.

78. İklim değişikliğine uyum ve bu değişikliğin neden olduğu zararların azaltılması da dâhil olmak üzere uluslararası, ulusal, ulus-altı ve yerel iklim eylemlerini ve kentlerin, insan yerleşimlerinin, buralarda yaşayan insanların ve yerel tüm paydaşların çabalarını önemli uygulayıcılar olarak destekleyeceğiz. Direnç inşasını ve ilgili tüm sektörlerin sera gazı salınımlarını azaltmaya kararlıyız. Bu tür önlemler Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında kabul edilen Paris Anlaşması’nın hedefleri ile uyumlu olmalıdır. Buna, küresel ortalama sıcaklık artışının sanayi öncesi düzeyin 2°C’nin üstüne tekabül eden bir seviyenin altında tutulması ve sıcaklık artışının sanayileşme öncesindeki düzeyin 1.5°C’nin üstüne tekabül eden bir seviyede sınırlandırılması çalışmalarının sürdürülmesi de dâhildir.

79. Ekosistemi temel alan adaptasyonun sağlanması da dâhil olmak üzere, kent sakinlerini esnekliği artıran uyum planları, politikaları, programları ve eylemleri konusunda bilgilendirmek için; hem orta ve uzun vadeli adaptasyon planlama sürecini hem de iklim kaynaklı savunmasızlığın ve etkilerin kent düzeyinde değerlendirilmesini desteklemeye kararlıyız.

Etkin Uygulama

80. Yeni Kentsel Gündem’le belirlenen dönüştürücü taahhütlerin yerine getirilebilmesi için politika çerçevelerinin ulusal, ulus-altı ve yerel düzeylerde etkinleştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçeveler, kentin mekânsal gelişimin katılımcı bir şekilde planlanmasıyla ve yönetilmesiyle ve etkili uygulama araçlarıyla bütünleşmiştir. En iyi uygulamaların, politikaların ve programların hükümetler arasında tüm kademelerde paylaşılması da dâhil olmak üzere uluslararası işbirliğiyle ve kapasite geliştirme çalışmalarıyla da tamamlanmıştır.

81. Birleşmiş Milletler sistemi ve çok taraflı çevre anlaşmalarının tarafları da dâhil olmak üzere uluslararası ve bölgesel örgütleri, kalkınma ortaklarını, uluslararası ve çok taraflı finansal kurumları, bölgesel kalkınma bankalarını, özel sektörü ve diğer paydaşları kentsel ve kırsal kalkınma stratejilerinin ve programlarının koordinasyonunu sürdürülebilir kenteleşmeye bütünleşik bir yaklaşım uygulayacak şekilde artırmaya ve Yeni Kentsel Gündemin uygulanmasını yaygınlaştırmaya davet ediyoruz.

82. Bu bağlamda, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’nin 88. paragrafında belirtildiği üzere, Birleşmiş Milletler sistemi genelinde koordinasyonun ve tutarlılığın sistem genelinde stratejik planlama, uygulama ve raporlama çerçevesinde, sürdürülebilir kentsel gelişim alanında geliştirilmesi gerektiğinin altını çiziyoruz.

83. Devletlerin, uluslararası hukuka ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasına uygun olmayan, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik ve sosyal kalkınmanın tam olarak gerçekleşmesini engelleyen, ekonomik, mali veya ticari tek taraflı her tür önlemi yürürlüğe koymaktan ve uygulamaktan kaçınmalarını şiddetle öneriyoruz.

Kentsel İdare Yapısının Oluşturulması: Destekleyici Bir Çerçevenin Tesisi

84. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı Yönetim Konseyi tarafından (UN-Habitat) 21/3 sayılı ve 20 Nisan 2007¹⁵ tarihli ve 22/8 sayılı ve 3 Nisan 2009¹⁶ tarihli kararlarla kabul edilen, Mahalli İdarelerin Yerinden Yönetilmesi ve Güçlendirilmesine İlişkin Uluslararası Kılavuz İlkelerde ve Herkes İçin Temel Hizmetlere Erişim Hakkındaki Uluslararası Kılavuz İlkelerde yer alan prensipleri ve stratejileri kabul ediyoruz.

85. Yeni Kentsel Gündem'in etkin bir şekilde uygulanmasını; şeffaf ve hesap verebilir finans mekanizmalarına uygun şekilde bağlı olmalarını sağlayan ulusal, ulus-altı ve yerel kurumsal ve düzenleyici çerçevelerle desteklenen bütünleşik kalkınma stratejileri ve planları kapsamında, sürdürülebilir kentsel ve bölgesel kalkınmaya yön verecek kapsayıcı, uygulanabilir ve katılımcı kentsel politikalara, uygun görüldüğü şekilde, dayanak noktası olarak alacağız.

86. Çok katlı istişare mekanizmalarından yararlanılması da dâhil olmak üzere ilgili yerlilikleri, araçları ve kaynakları her yönetim düzeyi için tanımlayarak ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimler arasında koordinasyonu güçlendirecek ve işbirliğini artıracacağız.

87. Kentleşmeye dair bütünleşik yaklaşımları güçlendirmek ve bunları dikkate alan bütünleşik kentsel ve bölgesel planlama stratejilerini uygulamak amacıyla –farklı siyasi düzeylerde ve ölçeklerde, idari sınırlar boyunca ve uygun işlevsel alanları da göz önüne alarak- kırsal kalkınma, arazi kullanımı, gıda güvenliği ve beslenme, doğal kaynakların yönetimi, kamu hizmetlerinin sağlanması, su ve sıhhi temizlik, sağlık, çevre, enerji, konut ve hareketlilik politikaları gibi sektörel politikaların hedefleri ve önlemleri arasında tutarlılığı sağlayacağız.

88. Hükümetlerin ulusal kentsel politikaları etkin bir şekilde uygulama becerilerini artırmak ve hükümetleri yetki ikamesi ilkesi temelinde uygun mali, politik ve idari özerkleştirme sağlayan politika belirleyiciler ve karar vericiler olarak güçlendirmek için eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması ilkelerini temel alan yasal ve politik çerçeveler kurmak üzere önlem alacağız.

89. Ülkelerin ulusal mevzuatların uygun olarak, ulus-altı ve yerel yönetimlerin karar verme sürecine katılmalarını sağlayarak ve onlara kentsel, bölgesel ve metropole özgü kritik sorunları çözmeleri için gerekli yetki ve kaynakları vererek, idari sınırların ötesinde ve işlevsel bölgeleri temel alarak ulus-altı ve yerel yönetimlerin etkili uygulama kapasitelerinin güçlendirilmesini teşvik edeceğiz. Uygulanabildiği durumlarda kapsayıcı, sürdürülebilir borç yönetimi gibi yasal çerçeveleri ve güvenilir finansman mekanizmalarını içeren metropol yönetişimini teşvik edeceğiz. Kadınların tüm alanlarda ve yerel yönetimler de dâhil olmak üzere, karar verme sürecinin her kademesinde liderliğe tam ve etkin katılmalarını ve eşit haklara sahip olmalarını destekleyecek önlemler alacağız.

90. Yerel yönetimleri kendi idari ve yönetim yapılarını yerel ihtiyaçlar ve ulusal mevzuat ve politikalar doğrultusunda belirlemeleri konusunda destekleyeceğiz. Düzenleyici uygun

15 Bkz. Genel Kurul Resmi Tutanakları, Altmış İkinci Oturum, Zeyilname No. 8 (A/62/8), Ek I.

16 A.g.e. Altmış Dördüncü Oturum, Zeyilname No. 8 (A/64/8), Ek I.

çerçeveleri destekleyecek ve yerel yönetimlerin temel hizmetleri ve altyapıyı geliştirme ve yönetme çabalarında topluluklarla, sivil toplumla ve özel sektörle ortaklık kurmalarına destek verecek ve bu sayede, kamu yararının korunmasını ve net hedeflerin, sorumlulukların ve hesap verme mekanizmalarının açıkça tanımlanmasını sağlayacağız.

91. Kentsel ve bölgesel politika ve planlama süreçlerinin kavramsallaştırmadan tasarıma, bütçelemeye, uygulamaya, değerlendirmeye ve gözden geçirmeye kadar her aşamasında herkese açık, geniş tabanlı ve iyi kaynaklı kalıcı işbirliği ve istişare platformları ve mekanizmaları da dâhil olmak üzere her seviyeden yönetim ve sivil toplum arasındaki yeni doğrudan ortaklık formlarına dayanan katılımcı, yaşa ve cinsiyete duyarlı yaklaşımları teşvik edeceğiz.

Kentsel Mekânsal Gelişimi Planlamak Ve Yönetmek

92. BM Habitat Yönetim Konseyi'nin 23 Nisan 2015 tarihli 25/6 sayılı kararı ile onaylanan Uluslararası Kentsel ve Bölgesel Planlama Kılavuz İlkelerinde yer alan kentsel ve bölgesel planlamaya yönelik ilke ve stratejileri kabul ediyoruz.¹⁷

93. Kısa vadeli ihtiyaçları rekabetçi ekonomi, yüksek yaşam kalitesi ve sürdürülebilir çevrenin uzun vadeli istenen sonuçlarıyla dengelemeyi hedefleyen bütünleşik planlar uygulayacağız. Zamanla değişen toplumsal ve ekonomik koşullara uyum sağlamak için planlarımıza esnekliği de dâhil etmeye çalışacağız. Teknolojideki yeniliklerden yararlanmaya ve daha iyi bir yaşam alanı yaratmaya çalışırken bu planları uygulayacağız ve sistematik olarak değerlendireceğiz.

94. Farklı ölçekli kentler ve yerleşimler arasındaki işbirliğini ve karşılıklı desteği teşvik edecek; küçük ve orta ölçekli kentlerin ve kasabaların gıda güvenliği ve beslenme sistemlerini geliştirmedeki rolünü güçlendirecek; sürdürülebilir, düşük maliyetli, uygun, dayanıklı ve güvenli konut, altyapı ve hizmetlere erişim sağlayacak; kentlerde ve kırsal alanlarda etkili ticaret bağlantılarını kolaylaştıracak ve küçük ölçekli çiftçilerin ve balıkçıların yerel, ulus-altı, ulusal, bölgesel ve küresel değer zincirlerine bağlanmasını sağlayacak bütünleşik, çok merkezli ve dengeli bölgesel kalkınma politikalarının ve planlarının uygulanmasını destekleyeceğiz. Ayrıca, sürdürülebilirliğe ve gıda güvenliğine katkıda bulunma seçeneği olarak yerel pazarların ve ticaretin etkin ve erişilebilir ağlarıyla, hem kent tarımını ve çiftçiliği hem de sorumlu, yerel ve sürdürülebilir tüketim, üretim ve toplumsal etkileşimleri destekleyeceğiz.

95. Sınır ötesi yerleşimler, her ölçekten kentsel alan, kent çevresindeki yerleşim yerleri ve kırsal çevre arasındaki sinerjiyi ve etkileşimi teşvik etmek amacıyla kent-bölge ve metropol planları da dâhil olmak üzere sürdürülebilir kent ve bölge planlamalarının yapılmasını destekliyoruz. Bölgelerin kent-kır sürekliliği boyunca adil bir şekilde büyümesini teşvik eden ve sürdürülebilir ekonomik üretkenliği harekete geçiren sürdürülebilir bölgesel altyapı projelerinin gelişmesini de destekleyeceğiz. Bu bağlamda, belediyelerin ve büyükşehirlerin idari görevlerinin yerine getirilmesi, kamu hizmetlerinin verilmesi ve hem yerel hem de bölgesel kalkınmanın desteklenmesi için işlevsel bölgeler ve kentsel alanlara dayalı

17 A.g.e. Yetmişinci Oturum, Zeyilname No. 8 (A/70/8), Ek.

kent-kır ortaklıklarını ve belediyeler arası işbirliği mekanizmalarını verimli araçlar olarak teşvik edeceğiz.

96. Slum ve enformel yerleşimlerin iyileştirilmesi de dâhil olmak üzere kent alanlarının yenilenmesine ve iyileştirilmesine öncelik vererek; yüksek kaliteli binalar ve kamusal alanlar sağlayarak; ilgili tüm paydaşları ve sakinleri kapsayan bütünsel ve katılımcı yaklaşımları teşvik ederek ve kültürel mirası korurken ve çarpık kentleşmeyi önlerken, mekânsal ve sosyo-ekonomik ayrımcılıktan ve soylulaştırmadan kaçınarak planlı kent genişlemesini ve boşlukların doldurulmasını teşvik edeceğiz.

97. Bütünsel kentsel ve bölgesel planlamayı teşvik edeceğiz. Buna, arazinin ve doğal kaynakların adil, verimli ve sürdürülebilir şekilde kullanımı ve kompaktlık, çok merkezlilik, uygun yoğunluk, bağlantılılık ve mekânın çoklu kullanımı ve yerleşim alanlarındaki karma toplumsal ve ekonomik kullanıma dayanan planlı kent genişlemesini de dâhildir. Amaç kentsel yayılmayı önlemek, hareketlilikle ilgili zorlukları, hareketlilik ihtiyacını ve kişi başına düşen hizmet sağlama maliyetini azaltmak, yoğunluğu kontrol altına almak ve ölçek ve yığılma ekonomilerinden uygun şekilde faydalanmaktır.

98. Kaliteli temel hizmetlere ve kamusal alanlara herkesin erişimini sağlayarak ve uygun fiyatlı konut seçenekleri sunarak toplumsal karmayı kolaylaştıran, güvenliği ve emniyeti artıran ve toplumsal ve nesiller arası etkileşimi sağlayan şehir planlama stratejilerinin uygulanmasını ve çeşitliliğe önem verilmesini destekleyeceğiz. Kentteki şiddetten etkilenen bölgelerde hizmet veren uzmanlara ve topluluklara uygun eğitim ve desteği sağlamak için adım atacağız.

99. Cinsel taciz ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet dâhil her türlü suç ve şiddetten azade, herkese açık ve insan ölçeğini dikkate alan güvenli, erişilebilir, yeşil ve kaliteli sokaklardan ve diğer kamusal alanlardan oluşan iyi tasarlanmış ağların yaratılmasını ve hem resmi hem de gayri resmi yerel pazarları destekleyerek zemin katların ticari amaçla mümkün olan en iyi şekilde kullanılmasını sağlayan önlemleri ve de insanları kamusal alanlara çeken ve sağlığı ve refahı artırmak için yürüyüşü ve bisiklet sürmeyi teşvik eden kar amacı gütmeyen topluluk girişimlerini destekleyeceğiz.

100. Afet riskini azaltma, iklim değişikliğine uyum sağlama ve iklim değişikliğini hafifletmeye dair meseleleri ve önlemleri yaşa ve cinsiyete duyarlı kentsel ve bölgesel kalkınma ve planlama süreçleriyle bütünleştireceğiz. Bu süreçlere; sera gazı salınımı, alanların, binaların, inşaatların, hizmetlerin ve altyapıların esneklik esaslı ve iklim etkin tasarımları ve de doğa temelli çözümler de dâhildir. Sektörler arasında işbirliğini ve koordinasyonu teşvik edeceğiz. Yerel yönetimlerin (mevcut ve gelecekteki kamu tesislerinin yeriyle ilgili risk değerlendirmeleri gibi) afet riskini azaltma ve müdahale planları geliştirme ve bu planları uygulama; acil durum ve tahliye prosedürü formülleştirme kapasitelerini artıracacağız.

101. Şehir planlaması ve tasarım kapasitesinin artırılması ve şehir plancılarına ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde eğitim verilmesi için çaba harcayacağız.

102. Teröre ve terörizme yol açan aşırı şiddet de dâhil olmak üzere suç ve şiddetin önlenmesi ve kent güvenliğinin sağlanması için geniş önlemler alacağız. Bu tür önlemler kent-

sel stratejiler ve girişimler geliştirilirken yerel toplulukları ve sivil toplum aktörlerini işin içine dâhil ederler. Bu strateji ve girişimlere; “slum”ları, enformel yerleşimleri ve de kamu güvenliği, suç ve şiddetin önlenmesiyle ilgili politikaların geliştirilmesinde etkili olan hassasiyeti ve kültürel faktörleri dikkate almak ve belli grupların doğaları gereği daha fazla güvenlik tehdidi oluşturduğu şeklinde damgalanmalarına engel olmak da dahildir.

103. Arazi kayıt ve yönetimine odaklanan ve şeffaf, sürdürülebilir arazi kullanımını, mülk kaydını ve sağlam mali sistemleri uygulamaya sokmaya yönelik güçlü, içerici yönetim çerçeveleri ve hesap verebilir kurumlar aracılığıyla yasal gerekliliklere uyum sağlanmasını teşvik edeceğiz. Yerel yönetimlere ve paydaşlara; kadastro hizmetleri, değerlendirme ve risk haritaları ve arazi, konut fiyat kayıtları gibi temel arazi envanteri bilgilerinin derlenmesinde ve kullanılmasında çeşitli mekanizmalarla destek olacağız. Arazi fiyatlarında meydana gelen değişiklikleri değerlendirmek için gerekli olan yüksek kaliteli, güncel ve güvenilir -cinsiyete, yaşa, ırka, etnik kökene, göçmen statüsüne, engellilik haline, coğrafi konuma ve ulusal bağlamla ilgili diğer özelliklere göre ayrılmış- verilerin elde edilmesi ancak bu verilerin ayrımcı arazi kullanım politikalarına yönelik kullanılmamalarının garanti edilmesi

104. İyi bir yaşam standardı sağlama hakkının bir bileşeni olan elverişli bir konuta sahip olma hakkının kademeli olarak elde edilmesini teşvik edeceğiz. Ulusal, ulus-altı ve yerel kalkınma stratejileri, arazi politikaları ve konut arzı arasında tutarlılık sağlamak için katılımcı planlamayı da işin içine dâhil ederek ve yetki ikamesi ilkesini uygulayarak konut politikalarını her seviyede geliştirecek ve uygulayacağız.

105. Sosyal içermeyi, ekonomik verimliliği ve çevre koruma prensiplerini temel alan konut politikalarını teşvik edeceğiz. Yeterli altyapıya sahip kentlerin merkezleri ve birleştirilmiş alanlardaki araziler de dâhil olmak üzere makul fiyatlı ve sürdürülebilir konutlar için kamu kaynaklarının verimli kullanımını destekleyecek ve sosyal içermeyi ve sosyal uyumu teşvik etmek için karma gelirli kalkınmayı teşvik edeceğiz.

106. Konut arzını (özellikle de düşük gelirli gruplar için) iyileştirmeyi, sosyo mekânsal ayrışmayı ve keyfi zorla tahliyeyi ve yerinden etme durumlarını önlemeyi ve onurlu ve yeterli / elverişli bir yeniden iskân sağlamak için ödenebilir, sürdürülebilir çeşitli konut seçeneklerine erişimi destekleyen politikaların, araçların, mekanizmaların ve finansman modellerinin geliştirilmesini teşvik edeceğiz. Bu seçeneklere hem insanların ve toplulukların değişen ihtiyaçlarını karşılayacak ortak konutlar, kamu arazi kooperatifleri ve diğer müşterek kullanım biçimleri gibi ortak çözümler hem de kira ve diğer kullanım hakkı seçenekleri dâhildir. Buna, özel önem verilmesi gereken slum ve enformel yerleşimlerin iyileştirilmesine dair programlar ve kademeli konut edinme ve ‘kendi konutunu kendin yap’ projeleri de dahildir.

107. Yerel bütünleşik konut yaklaşımlarını teşvik eden konut politikalarının geliştirilmesini eğitim, istihdam, konut ve sağlık arasındaki güçlü bağlantıları ele alarak ve dışlanmayı ve ayrımcılığı önleyerek destekleyeceğiz. Kapsayıcı ve sürdürülebilir ‘önce konut’ programları gibi özel politikalarla ve hedefe yönelik aktif içirme stratejileriyle, hem evsizlikle hem de evsizliği suç kabul eden anlayışla mücadele etmeye ve bu anlayışı ortadan kaldırmaya kararlıyız.

108. “Slum”lar ve enformel yerleşim alanlarının kentlerin toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik boyutlarıyla bütünleştirilmesi ve fiziksel ve çevresel iyileştirmelerin ötesine geçen stratejilerle “slum” ve enformel yerleşim alanlarının iyileştirilmesi ve mümkün olduğunca önlenmesi için finansal kaynakların ve insan kaynaklarının paylarının artırılmasını değerlendireceğiz. Bu stratejiler; sürdürülebilir, yeterli, güvenli ve uygun fiyatlı konuta, temel ve sosyal hizmetlere ve güvenli içerici, erişilebilir ve kaliteli kamusal alanlara erişimi kapsamlı ve hem çatışmaların önlenmesini ve arabuluculuk önlemlerinin alınmasını hem de konut güvencesini ve bunun düzenlenmesini teşvik etmelidir.

109. “Slum”lar ve enformel yerleşim alanlarında yaşayan insanların oranını azaltmaya yönelik kapsayıcı ve şeffaf izleme sistemlerini tanımlama ve güçlendirme çabalarını destekleyeceğiz “Slum” ve enformel yerleşim alanlarında yaşayan kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmek için önceki çalışmalarda kazanılan tecrübeleri dikkate alacağız.

110. Konut sektöründe; dayanıklı inşaata dair yasalar, standartlar, imar izinleri, arazi kullanım yönetmelikleri, kararnamelemleri ve düzenlemeleri de dâhil olmak üzere yeterli ve uygulanabilir yönetmeliklerin geliştirilmesini ve planlanmasını; spekülasyon, yerinden edilme, evsizlik ve keyfi zorla tahliye durumları ile mücadele edilmesini ve bunların önlenmesini ve sürdürülebilirliğin, kalitenin, makul fiyatların, sağlığını, emniyetin, erişilebilirliğin, enerjinin, kaynak verimliliğinin ve dayanıklılığın sağlanmasını teşvik edeceğiz. Belli toplumsal, ekonomik, çevresel ve kültürel boyutları dikkate alan; kaliteli, güncel, güvenilir; ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde parçalarına ayrılmış verilere dayanan konut arzı ve talebinin farklılaşmış analizlerini de teşvik edeceğiz.

111. Hangi toplumsal ve ekonomik kesim için yapıldıklarına bakmaksızın, kentsel sistemlerden kopuk ve kentin çevresinde izole edilmiş toplu konutları önlemek için; iyi konumlandırılmış ve iyi dağıtılmış konut projelerine öncelik veren, düşük gelir gruplarının konut ihtiyaçları için çözüm üreten, stratejinin merkezine barınmayı ve insanların ihtiyaçlarını kovan sürdürülebilir kentsel kalkınma programlarının uygulanmasını teşvik edeceğiz.

112. Yol güvenliğini artıracak ve sürdürülebilir hareketlilikle, ulaşım altyapısının planlanmasıyla ve tasarımıyla birleştirecek önlemler alacağız. Farkındalık yaratma girişimlerini ve Yol Güvenliği için On Yıllık Eylem Planı’nda belirtilen güvenli sistem yaklaşımını; çocukların, gençlerin, yaşlıların, engellilerin ve hassas grupların yanı sıra tüm kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına özel dikkat göstererek teşvik edeceğiz. Sağlıkla ilgili daha kapsamlı sonuçlar elde etmek, özellikle de yaralanmaları ve bulaşıcı olmayan hastalıkları önlemek amacıyla; yaya güvenliğini ve bisiklet hareketliliğini etkin şekilde koruyacak ve teşvik edecek politikaları ve önlemleri benimsemeye, uygulamaya ve hayata geçirmeye çalışacağız. Dünyada, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde orantısız şekilde yüksek ve giderek artan motosiklet kazalarındaki ölümler ve yaralanmalar göz önüne alındığında, motosiklet güvenliğiyle ilgili kapsamlı mevzuatlar ve politikalar geliştirmeye ve uygulamaya çalışacağız. Her çocuğun güvenli ve sağlıklı bir şekilde okula gidebilmesini bir öncelik olarak teşvik edeceğiz.

113. Herkesin, kentlerdeki ve yerleşim alanlarındaki toplumsal ve ekonomik faaliyetlere anlamlı katılımını sağlayan güvenli, yaşa ve cinsiyete duyarlı, ödenebilir, erişilebilir ve sür-

dürülebilir kentsel hareketliliğe, kara ve deniz ulaşım sistemlerine erişimini teşvik edeceğiz. Bunu da; ulaşım ve hareketlilik planlarını genel kentsel ulaşım planlarıyla ve bölgesel planlarla birleştirerek, geniş ulaşım ve hareketlilik seçeneklerini teşvik ederek ve özellikle de, aşağıda belirtilenleri destekleyerek yapacağız:

- (a) Hem yürüyüş ve bisiklet gibi motorsuz seçeneklerde hem de toplu ulaşım ile ilgili erişilebilir, güvenli, verimli, uygun fiyatlı ve sürdürülebilir altyapıda anlamlı bir artış sağlanması ve motorlu ulaşım karşısında bunlara daha fazla öncelik verilmesi;
- (b) Yerinden etmeleri, özellikle de yoksulların yerinden edilmesini en aza indiren ve uygun fiyatlı ve karma gelirli konutları, karma iş olanaklarını ve hizmetleri bir arada sunan adil “geçiş odaklı kalkınma”;
- (c) Özellikle gelişmekte olan küçük ada ülkeleri ve kıyı kentleri için su yolları, ulaşım ve hareketlilik planlaması da dâhil olmak üzere kentler, kent çevresindeki yerleşim yerleri ve kırsal alanlar arasındaki bağlantıyı güçlendirerek, seyahat ve ulaşım ihtiyaçlarının azalmasını sağlayacak daha iyi ve eşgüdümlü ulaşım ve arazi kullanımı planlaması;
- (d) Ürün ve hizmetlere etkin erişim imkânı sağlayan, ürün ve hizmetlerin kentin yaşanabilirliği ve çevre üzerindeki etkilerini en aza indiren ve sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeye yaptıkları katkıyı en üst düzeye çıkararak kentsel taşımacılık planlaması ve lojistik kavramları.

114. Çevre, ekonomi, sosyal uyum, yaşam kalitesi, erişilebilirlik, yol güvenliği, halk sağlığı ve iklim değişikliği eylemleri üzerindeki etkileri de dâhil olmak üzere kent ve metropol ulaşım planlarının faydalarını daha kapsamlı değerlendirmek için ulusal, ulus-altı ve yerel düzeylerde mekanizmalar ve ortak çerçeveler geliştirmeye yönelik önlemler alınacaktır.

115. Ortak hareketlilik hizmetlerine olanak sağlayan yeni teknolojiler de dâhil olmak üzere, ulaşım ve hareketlilik hizmetlerinin kentlerde ve metropollerde sürdürülebilir, açık ve şeffaf bir şekilde sağlanması ve düzenlenmesi için, sürdürülebilir ulusal kent ulaşımı ve hareketlilik politikaları temelinde, bu mekanizmaların ve çerçevelerin geliştirilmesini destekleyeceğiz. Yerel yönetimler ve hareketlilik hizmeti sağlayıcıları arasında, kamu çıkarını ve bireysel gizliliği daha fazla gözeterek ve karşılıklı yükümlülükleri tanımlayan veri yönetimi ile ilgili olanlar da dâhil olmak üzere açık, şeffaf ve sorumlu sözleşme ilişkilerinin geliştirilmesini destekleyeceğiz.

116. Ulaşım, kentsel ve bölgesel planlama departmanları arasında, sürdürülebilir kent ve metropol ulaşım ve hareketlilik planları da dâhil olmak üzere planlama ve politika çerçevelerinin karşılıklı olarak anlaşılmasında ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde daha iyi bir koordinasyon sağlanmasını destekleyeceğiz. Bu planları uygulayabilmeleri için gerekli bilgi birikimini sağlamaları ve kapasite geliştirmeleri konusunda ulus-altı ve yerel yönetimlere destek vereceğiz.

117. Finansman araçlarını geliştirmek ve genişletmek için ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimleri teşvik edeceğiz. Toplu hızlı-ulaşım sistemleri, entegre ulaşım sistemleri, hava sis-

temleri ve raylı sistemler ve güvenli, yeterli ve uygun yaya ve bisiklet altyapısı, ulaşım ve transit sistemlerindeki teknoloji tabanlı yenilikler gibi ulaşım ve hareketlilik altyapılarını ve sistemlerini iyileştirmelerini sağlayacağız. Verimliliği, bağlantılılığı, erişilebilirliği, sağlık ve yaşam kalitesini iyileştirirken sıkışıklığı ve kirliliğin azaltılmasını amaçlıyoruz.

118. Su, sıhhi temizlik, hijyen, kanalizasyon, katı atık yönetimi, kent drenajı, hava kirliliğinin azaltılması ve yağmur suyu yönetimi için koruyucu, erişilebilir ve sürdürülebilir altyapı ve hizmet sağlayan sistemlere yeterli yatırımların yapılmasını teşvik edeceğiz. Su kaynaklı felaketlerde güvenliği artırmayı, sağlığı iyileştirmeyi, güvenilir ve ekonomik içme suyuna herkesin evrensel ve adil şekilde erişimini sağlamayı ve yeterli ve adil hijyen ve sıhhi temizliğe herkesin erişimini sağlamayı ve açık alanda dışkılamaya son vermeyi amaçlıyoruz. Kadınların, kız çocuklarının ve hassas grupların ihtiyaçlarına ve güvenliklerine özellikle dikkat edeceğiz. Bu altyapının iklim koşullarına dayanıklı olduğundan ve konut ve hareketlilik de dâhil olmak üzere bütünsel kentsel ve bölgesel kalkınma planlarının bir parçasını oluşturduğundan ve yenilikçi, kaynak-etkin, erişilebilir, konuya özel ve kültürel açıdan hassas, sürdürülebilir çözümleri dikkate alarak katılımcı bir şekilde uygulandığından emin olmaya çalışacağız.

119. Şehir suyunu ve sıhhi temizlik hizmetlerini, sürdürülebilir su yönetim sistemlerini uygulama kapasitesiyle donatmaya çalışacağız. Buna, eşitsizliklerin kapasite gelişimiyle kademeli olarak ortadan kaldırılması ve hem güvenli ve uygun fiyatlı içme suyuna hem de yeterli ve eşit hijyen ve sıhhi temizliğe herkesin evrensel ve adil bir şekilde erişiminin sağlanması için kentsel altyapı hizmetlerinin sürdürülebilir şekilde devam ettirilmesi dâhildir.

120. Düşük maliyetli, güvenilir ve modern enerji hizmetlerine evrensel erişim sağlayacağız. Bunu da; enerji verimliliğini ve sürdürülebilir, yenilenebilir enerjiyi teşvik ederek; ulus-altı ve yerel yönetimlerin hem kamu binalarında, altyapılarda ve tesislerde hem de konutlarda, ticari ve endüstriyel binalarda, sanayi, ulaşım, atık ve sıhhi temizlik gibi nihai kullanım sektörlerinde enerji verimliliğini ve sürdürülebilir, yenilenebilir enerjiyi kullanmalarını teşvik ederek ve de yerel altyapı ve kuralların doğrudan kontrolünden fayda sağlarken ulus-altı ve yerel yönetimlerin uygulamaya yönelik çabalarını destekleyerek yapacağız. Ayrıca, enerji verimliliği sağlamak için, diğer yöntemlerin yanında, bina performans kurallarının ve standartlarının, yenilenebilir portföy hedeflerinin, enerji verimlilik etiketlemesinin, mevcut binaların donanımlarının ve enerji tedarik politikalarının iyileştirilmesinin benimsenmesini teşvik edeceğiz. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği arasındaki sinerjiyi geliştirmek için; akıllı şebeke, bölge enerji sistemleri ve toplum enerji planlarına da öncelik vereceğiz.

121. Sürdürülebilir atık yönetim sistemlerine evrensel erişimi desteklemek için, atık imhası konusunda yerinden karar alma mekanizmasını destekleyeceğiz. Atık üreticilerini ve imalatçıları kentsel atık yönetim sistemlerinin finansmanına dâhil eden, atık yığınlarının tehlikelerini ve sosyo-ekonomik etkilerini azaltan ve daha iyi ürün tasarımı sayesinde geri dönüşüm oranlarını artıran, kapsamlı üretici-sorumluluk programlarının teşvik edilmesini destekleyeceğiz.

122. Açlığı ve yetersiz beslenmeyi sona erdirmek için, kent sakinlerinin ve özellikle de kentli yoksulların gıda güvenliğiyle beslenme ihtiyaçlarının kentsel ve bölgesel planlamada bütünleştirilmesini teşvik edeceğiz. Gıda kayıplarını azaltmak, gıda atıklarını önlemek ve yeniden kullanmak amacıyla gıdaların tüketiciler için uygun ve düşük maliyetle üretimini, depolanmasını, taşınmasını ve pazarlanmasını kolaylaştırmak için kentlerde, kent çevresindeki yerleşim yerlerinde ve kırsal alanlarda sürdürülebilir gıda güvenliği ve tarım politikalarının koordinasyonunu teşvik edeceğiz. Ayrıca, gıda politikalarının enerji, su, sağlık, ulaşım ve atık politikalarıyla koordinasyonunu destekleyecek, tohumların genetik çeşitliliğini koruyacak, tehlikeli kimyasal kullanımını azaltacak ve kentsel alanlarda verimliliği en üst düzeye çıkaracak ve atıkları en aza indirecek başka politikalar uygulayacağız.

123. Kentsel planların ve stratejilerin öncelikli bileşeni olarak kültürü; nazım imar planları, imar yönetmelikleri, yapı yönetmelikleri, kıyı yönetimi politikaları ve de somut ve somut olmayan kültürel mirası ve peyzaj alanlarını koruyan stratejik kalkınma politikaları gibi planlama araçlarına dâhil edeceğiz ve onları kentsel gelişimin olası yıkıcı etkilerinden koruyacağız.

124. Sürdürülebilir kentsel gelişim için kültürel mirastan yararlanılmasını destekleyecek ve kültürel mirasın, katılımı ve sorumluluğu teşvik etmedeki rolünü kabul edeceğiz. Değer yaratma amacıyla ve saygılı bir restorasyon ve adaptasyonla, mimari anıtların ve alanların yenilikçi ve sürdürülebilir kullanımını teşvik edeceğiz. Yerel halkları ve yerel toplulukları -yeni teknolojileri ve teknikleri de kullanarak- somut ve somut olmayan kültürel mirasın tanıtılması ve yaygınlaştırılması ve geleneksel ifadelerin ve dillerin korunması sürecine dâhil edeceğiz.

Uygulama Araçları

125. Yeni Kentsel Gündem'in uygulanabilmesi için; özellikle yoksul ve en hassas gruplar için eşitlik, ayrımcılık yapılmaması, hesap verebilirlik, insan haklarına saygı ve dayanışma ilkeleri temelinde; tüm seviyelerde hükümetler, özel sektör, sivil toplum, Birleşmiş Milletler sistemi ve diğer aktörler arasında geliştirilmiş uluslararası işbirliği ve ortaklıkların yanı sıra; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin taahhüdünü göz önünde bulunduran ve küresel, bölgesel, ulusal, ulus-altı ve yerel düzeydeki mevcut tüm geleneksel ve yenilikçi kaynaklara girmesine olanak veren bir ortama; bilim, teknoloji ve yeniliğe ve karşılıklı olarak kararlaştırılmış şartlarda gelişmiş bilgi paylaşımına erişim de dâhil olmak üzere, çok çeşitli uygulama araçlarına ilaveten, finansal kaynakların kapasitelerinin geliştirilmesine ve hareketliliğinin sağlanmasına ihtiyaç duyulduğunun farkındayız.

126. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Addis Ababa Eylem Gündemi'nde yer alan uygulama araçlarına dair taahhütlerimizi teyit ediyoruz.

127. Üye ülkeler, yerel otoriteler, büyük gruplar ve ilgili diğer paydaşlarla yakın işbirliği içinde ve başka uzmanların seferber edilmesiyle, Yeni Kentsel Gündem'in ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin kentsel boyutunun uygulanmasına yönelik kanıt dayalı ve pratik kılavuzlar geliştirmeleri için BM-Habitat'ı, diğer Birleşmiş Milletler programlarını ve kurum-

larını ve ilgili diğer paydaşları teşvik edeceğiz. Habitat III Konferansı mirasını ve bölgesel ve tematik toplantılar dâhil hazırlık sürecinden öğrenilen dersleri eklemeler yaparak geliştireceğiz. Bu bağlamda, diğerlerinin yanı sıra, Dünya Kent Kampanyası'nın, Habitat III Genel Kurul Ortaklarının ve Küresel Arazi Aracı Ağı'nın değerli katkılarının farkındayız.

128. BM-Habitat'ı normatif bilgilerini artırmaya ve ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlere sürdürülebilir kentsel gelişmeyi tasarlamalarında, planlamalarında ve yönetmelerinde kapasite gelişimi ve araç sağlamaya devam etmesi için teşvik ediyoruz.

129. Geçerli kentsel politika ve stratejilerin yönlendirdiği sürdürülebilir kentsel gelişmenin, etkin bir çevrenin her düzeyde desteklediği bütünleşik finansman çerçevelerinden yararlanabileceğinin farkındayız. Tüm finansal uygulama araçlarının, tutarlı politika çerçevelerine ve mali yerel yönetim süreçlerine sağlam bir şekilde yerleştirilmesini ve her düzeyde kapasitelerin geliştirilmesini sağlamanın önemini kabul ediyoruz.

130. Her ülkenin kendi ekonomik ve toplumsal gelişiminden birinci derecede sorumlu olduğunu kabul ediyoruz. Sürdürülebilir kentsel kalkınmayı sağlamak için gerekli özel araçları ve mekanizmaları kullanarak yönetimin her kademesinde kentleşmenin finanse edilmesine ve finansal yönetim kapasitesinin artırılmasına yönelik, bağlama duyarlı yaklaşımları destekliyoruz.

131. Kamu yatırımlarının ve özel yatırımların, kolaylaştırıcı ve maksimum etkilerinin yanı sıra kentleşmenin avantajları sayesinde elde edilen iç kaynakları ve gelirleri seferber edeceğiz. Bununla, kentsel gelişimin ve ek kaynaklara açık erişimin mali koşullarını iyileştirmeyi amaçlıyoruz. Tüm ülkeler için, kamu politikalarının ve ulusal mülkiyet ilkesi ile desteklenen ulusal yerel kaynakların seferber edilmesinin ve etkin kullanımının, Yeni Kentsel Gündem'in uygulanması da dâhil olmak üzere, ortak sürdürülebilir kentsel kalkınma arayışımızın merkezinde olduğunu kabul ediyoruz.

132. Özel işletme faaliyetlerinin, yatırımlarının ve yeniliklerinin; verimliliğin, kapsayıcı büyümenin ve istihdam yaratmanın önemli itici güçlerinden olduğunu ve istikrarlı uluslararası bir finans sistemi ile birlikte, özellikle doğrudan yabancı yatırımlar olmak üzere, özel yatırımların kalkınma çabalarının temel unsurları olduğunu kabul ederek, işletmeleri yaratıcılıklarını ve yeniliklerini kentsel alanlarda karşılaşılan sürdürülebilir gelişme sorunlarını çözmeye kullanmaya davet ediyoruz.

133. Kadınların, kız çocuklarının, çocukların, gençlerin, yaşlıların, engellilerin, yerel halkların, yerel toplulukların ve yoksul ailelerin orantısız şekilde etkilenmemesini sağlayacağız. Aynı zamanda, ulus-altı ve yerel yönetimlerin potansiyel gelir tabanlarını; çok amaçlı kadastro hizmetleri, yerel vergiler, harçlar ve hizmet ücretleri gibi yollarla ve ulusal politikalar doğrultusunda kayıt altına almalarını ve genişletmelerini sağlayan uygun politikaları ve kapasiteleri destekleyeceğiz.

134. Ulusal hükümetlerden ulus-altı ve yerel yönetimlere -ikincinin ihtiyaçlarına, önceliklerine, işlevlerine, görevlerine ve performansına dayalı teşviklere göre- yapılan mali transferler için güçlü ve şeffaf sistemleri teşvik edeceğiz. Amaç yeterli, güncel ve öngörülebilir kaynaklar sağlamak ve gelirlerini artırıp harcamalarını yönetme becerilerini artırmaktır.

135. Bütünleşik ve dengeli bölgesel gelişmeyi teşvik etmenin yanı sıra; ulus-altı bölgelerde, kent merkezleri dâhilinde ve kentsel ve kırsal alanlar arasında eşitsizlikleri azaltmak için, mali kaynakların dikey ve yatay dağıtım modellerinin geliştirilmesini destekleyeceğiz. Bu bağlamda; eşitlik ve mekânsal bütünleşme yolunda ilerlemeyi değerlendirmede bir araç olarak, harcama ve kaynak tahsisi ile ilgili verilerin şeffaflığının artırılmasının önemini altını çiziyoruz.

136. Kentsel gelişim süreçlerinin, altyapı projelerinin ve kamu yatırımlarının sonucunda meydana gelen arsa ve emlak değeri artışını yakalayacak ve paylaşacak en iyi uygulamaları teşvik edeceğiz. Kazanca ilişkin mali politikalar gibi önlemler arazi ve gayrimenkul spekülasyonunun yanı sıra, bu değer artışından sadece özel olarak yararlanılmasını önlemek için alınabilir. Arazi piyasası düzenlemeleri de dâhil olmak üzere kentsel yönetim araçlarını ve mali sistemlerle kentsel planlama arasındaki bağlantıları güçlendireceğiz. Arazi temelli finansman yaratma çabalarının, sürdürülemez arazi kullanımı ve tüketimine yol açmamasını sağlamaya çalışacağız.

137. Ulus-altı ve yerel yönetimleri, şeffaf ve açıklanabilir harcama kontrol araçlarını kullanmaları konusunda ulusal politikalar doğrultusunda destekleyeceğiz. Bu araçlar, yasama denetimini ve halkın katılımını temel alır ve yerel yatırımların ve projelerin gerekliliğini ve etkisini değerlendirmeye yöneliktir. Bütünlük, hesap verebilirlik, etkin yönetim ve kamu mallarına ve arazilerine erişimi teşvik edecek yolsuzluk karşıtı önleyici önlemleri ve açık ve adil ihale süreçlerini, tedarik mekanizmalarını ve güvenilir bütçe uygulamalarını destekler.

138. Sürdürülebilir borç yönetimi temelinde, uygun gelir ve kapasitelerle desteklenen, sürdürülebilir ulusal ve belediye borçlanmasına yönelik, sağlam yasal ve düzenleyici çerçevelerin oluşturulmasını, hem yerel kredi değerliliği hem de gerektiğinde genişletilmiş sürdürülebilir belediye borç piyasalarıyla destekleyeceğiz. Kamu ve özel sektör finansmanı ile ulusal ve uluslararası finansmanı katalize edebilen bir havuzda toplayan finansman mekanizmaları da dâhil olmak üzere; bölgesel, ulusal, ulus-altı ve yerel kalkınma fonları veya kalkınma bankaları gibi, kentsel finansmana yönelik uygun mali araçların kurulmasını göz önünde bulunduracağız. Sermaye maliyetini azaltmak ve özel sektörü ve hane halklarını, risk devri mekanizmalarına erişim de dâhil olmak üzere, sürdürülebilir kentsel gelişme ve esneklik oluşturma çabalarına katılmaya teşvik etmek için, bir yandan kur riskini yönetirken, diğer yandan da Çok Taraflı Yatırım Garantisi Acentesi gibi risk azaltma mekanizmalarını teşvik etmeye çalışacağız.

139. Uygun ve ödenebilir/erişilebilir konut finansmanı ürünlerinin geliştirilmesini destekleyeceğiz. Çok taraflı çeşitli finansal kurumlarını, bölgesel kalkınma bankalarını ve kalkınma finans kurumlarını, işbirliği ajanslarını, özel sektörde kredi verenleri ve yatırımcıları, kooperatifleri, faizle borç verenleri (tefecileri) ve mikro finans bankalarını ödenebilir/erişilebilir ve kademeli konut üretiminin tüm biçimlerine katılarak yatırım yapmalarını teşvik edeceğiz.

140. Hesap verebilirliğin yanı sıra aktörlerle müdahaleler arasında eşgüdüm sağlayan, kamu hibelerinden diğer kamu kurumları ve özel sektör katkılarına kadar değişiklik gös-

teren çeşitli finansman kaynaklarına dayanan kentsel ve bölgesel ulaşım, altyapı ve hizmet fonlarının ulusal düzeyde kurulmasını da göz önüne alacağız.

141. Yeni Kentsel Gündem'in özellikle gelişmekte olan ülkelerde uygulanması için çok taraflı uluslararası finans kurumlarını, bölgesel kalkınma bankalarını, kalkınma finans kurumlarını ve işbirliği ajanslarını yenilikçi finansal mekanizmalar aracılığıyla sağlanacak destekler de dâhil olmak üzere programlara ve projelere mali destek sağlamaya davet ediyoruz.

142. Kararlaştırılmış prosedürler çerçevesinde, ulus-altı ve yerel yönetimlerin iklim değişikliği uyum ve azaltma planları, politikaları, programları ve eylemleri için kaynaklarını güvenceye almak üzere diğerlerinin yanı sıra Yeşil İklim Fonu, Küresel Çevre Fonu, Uyum Fonu ve İklim Yatırım Fonları gibi farklı çok taraflı fonlara erişimi destekliyoruz. İklim finansmanı altyapı çözümleri geliştirmek, mali ve borç sürdürülebilirliği yönetimini hükümetin her kademesinde sağlamak ve yürürlükteki herhangi bir ulusal çerçeve ile uyumlu katalizör niteliğindeki finansal araçları tanımlamaya yönelik uygun mekanizmalar oluşturmak için ulusal ve yerel finansal kurumlarla uygun şekilde işbirliği yapacağız.

143. Yerel nüfusun barınma ve ekonomik ihtiyaçlarını güvence altına almanın yanı sıra, kent ve metropollerin altyapısına, binalarına ve diğer kentsel varlıklara yapılan yatırımlar bakımından sigorta ve reasürans kurumlarıyla ve ilgili diğer aktörlerle işbirliği yapılması da dâhil olmak üzere kentlerde ve insan yerleşimlerinde iklim ve afet risklerine yönelik uygun çözümler bulacağız ve geliştireceğiz.

144. Sürdürülebilir kentsel ve bölgesel kalkınma için, kamu ve özel mevcut tüm kaynaklardan sağlanan ek kaynak hareketliliğini kolaylaştırmak üzere, resmi kalkınma yardımları da dâhil olmak üzere uluslararası kamu finansmanının kullanılmasını destekliyoruz. Ülkelerin, özellikle de kısıtlı yerel kaynaklara sahip en yoksul ve en savunmasız ülkelerin kamu kaynaklarını ülke içinde seferber etme çabalarının bir tamamlayıcısı olarak uluslararası kamu finansmanının önemli bir rol oynadığı dikkate alındığında, potansiyel yatırımcılar için risklerin hafifletilmesi de buna dâhil edilebilir.

145. Sürdürülebilir kentsel kalkınmaya katkı sağlamak için; kapasiteleri geliştirerek ve tüm kademelerde ve ilgili tüm aktörler tarafından kent çözümlerinin ve karşılıklı öğrenmenin paylaşılmasını teşvik ederek ulus-altı, yerinden yönetimli ve kentler arası işbirliğinin yanı sıra Kuzey-Güney, Güney-Güney ve üçlü bölgesel ve uluslararası işbirliği fırsatlarını artıracacağız.

146. Yönetimin tüm kademelerindeki paydaşların ve kurumların becerilerini dikkate alan, kamu politikalarını belirlemeye, uygulamaya, geliştirmeye, yönetmeye ve izlemeye yönelik bireysel, toplumsal ve kurumsal kapasiteleri birleştiren çok yönlü bir yaklaşım olarak kapasite geliştirmeyi teşvik edeceğiz.

147. Yerel yönetim kurumları da dâhil olmak üzere ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlerin, kentsel ve bölgesel gelişim ile ilgili karar verme sürecine etkin katılımlarını sağlayan örgütsel ve kurumsal yönetim süreçlerini şekillendirmede; hem kadınlar, kız çocukları, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, yerli halklar, yerel topluluklar ve hassas gruplar ile hem

de sivil toplum, akademi camiası ve araştırma kurumları ile birlikte çalışma kapasitelerini güçlendirmelerini teşvik edeceğiz.

148. Yerel yönetim kurumlarının hem kentsel politikalar ve kalkınma önceliklerine dair ulusal istişarelere katılmalarını hem de sivil toplum, özel sektör, meslek erbapları, akademi camiası ve araştırma kurumlarıyla birlikte ulus-altı ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmalarını ve mevcut ağlarını kabul ederek ve güçlendirerek, kapasite geliştirme destekleyicileri ve sağlayıcıları olarak destekleyeceğiz. Bu, uygulayıcıların ağlarının ve bilim politikası ara yüzü uygulamalarının kurulması da dâhil olmak üzere küresel, bölgesel, ulusal, ulus-altı ve yerel ölçekte belediyeler arası işbirliği gibi bire bir öğrenme, konu ile ilişkili ortaklıklar ve işbirliği eylemleri yoluyla yapılmalıdır.

149. Addis Ababa Eylem Gündemi kapsamında tesis edilen ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi kapsamında başlatılan Teknoloji Kolaylaştırma Mekanizması süreçleriyle tam uyum, koordinasyon ve sinerji içinde sürdürülebilir kentsel kalkınmadan fayda sağlayabilmek için, bilim ve teknoloji ve yenilik konularındaki işbirliğine ve bilgi alışverişine ihtiyaç olduğunu vurguluyoruz.

150. Sonuç temelli yaklaşımları desteklemek ve orta ve uzun vadeli idari ve teknik kapasite oluşturmak için yaşa ve cinsiyete duyarlı bütçelemeye ve muhasebe süreçleri ve kayıtlarının iyileştirilmesine ve dijital ortama aktarılmasına bilhassa önem vereceğiz. Tüm kademelerde kurumsal koordinasyona sıkı sıkıya bağlı; çevre duyarlılığı ve yolsuzlukla mücadele önlemleri, şeffaf ve bağımsız gözetim, muhasebe, tedarik, raporlama, denetleme ve izleme süreçlerini kapsayan finansal planlama ve yönetimde ve ulus-altı ve yerel performansı ve uyumu gözden geçirirken ulus-altı ve yerel yönetimlere yardımcı olacak kapasite geliştirme programlarını teşvik edeceğiz.

151. Arazi değer artışlarının belirlenmesi, dağıtılması ve artış miktarının saptanması dâhil, değer artışlarının hukuki ve ekonomik temellerine odaklanarak, işleyen gayrimenkul piyasasının yanı sıra arazi temelli yasal gelirin ve finansal araçların kullanımıyla ilgili politika yapıcılar ve yerel kamu görevlileri için kapasite geliştirme programlarını teşvik edeceğiz.

152. Hem açık ve şeffaf politikalar, mali ve idari çerçeveler ve prosedürler hem de çok paydaşlı ortaklıklar için planlama ilkeleri belirleyerek, çok paydaşlı ortaklıkların kentsel gelişme süreçlerinde sistematik kullanımını uygun şekilde teşvik edeceğiz.

153. Ulus-altı kurumlar, yerel yönetimler ve ilgili diğer paydaşlar arasında ortak üretim ağlarının desteklenmesi de dâhil olmak üzere en iyi uygulamaları ve yenilikçi çözümleri vurdulayan, Yeni Kentsel Gündemin uygulanmasını ve geliştirilmesini planlayan gönüllü ortak girişimlerin, ortaklıkların ve koalisyonların sağladığı önemli katkıları kabul etmekteyiz.

154. Hassas grupların, kadınların, kız çocuklarının, çocukların, gençlerin, yaşlıların, engellilerin, yerli halkların ve yerel toplulukların, yönetim süreçlerini şekillendirirken diyaloga girme ve insan haklarını ve ayrımcılıkla mücadeleyi destekleme becerilerini ve yeteneklerini güçlendirmek ve kentsel ve bölgesel kalkınma konularında karar verme süreçlerine etkin bir şekilde katılmalarını sağlamak için kapasite geliştirme girişimlerini teşvik edeceğiz.

155. Kapasite geliştirme programları da dâhil olmak üzere teknolojik yeniliklere erişim sağlayan vatandaş merkezli dijital yönetim araçlarının ve ulusal bilgi ve iletişim teknolojisi politikalarının ve e-yönetim stratejilerinin geliştirilmesini ve ayrıca kadınlar, kız çocukları, çocuklar, gençler, engelliler, yaşlılar ve hassas gruplar da dâhil olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin halka açık olmasını ve bu grupların sivil sorumluluklarını geliştirebilmelerini ve kullanabilmelerini, katılımlarını genişletebilmelerini, sorumlu yönetimi geliştirmelerini ve verimliliği artırabilmelerini teşvik edeceğiz. Coğrafi bilgi sistemleri dâhil dijital platformların ve araçların kullanımı, uzun vadeli bütünlüklü kentsel ve bölgesel planlama ve tasarım, arazi idaresi ve yönetimi ve kent ve metropol hizmetlerine erişimi iyileştirecek şekilde teşvik edilecektir.

156. Bilimi, araştırmayı ve inovasyonu destekleyeceğiz. Gelir, cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken, göçmen statüsü, engellilik, coğrafi konum ve ulusal, ulus-altı ve yerel bağlamlarda ilgili diğer özelliklere göre tasnif edilmiş, coğrafi tabanlı, toplum tarafından derlenmiş, yüksek kaliteli, güncel ve güvenilir verilerin toplanması, analizi, standardizasyonu ve dağıtımı; enformasyonun, bilginin ve uzmanlığın paylaşılmasına ve değiş-tokuşuna yönelik kentsel ve bölgesel planlamada ve politika belirlemede ve kurumsallaşmış mekanizmalarda toplumsal, teknolojik, dijital ve doğa temelli yenilik, güçlü bilim-politika ara yüzlerine odaklanması da buna dâhildir.

157. Sürdürülebilir kentsel kalkınma politikaları ve stratejilerinin uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi etkin bir şekilde izlemek ve karar verme ve uygun değerlendirmeler konusunda bilgilendirme yapmak için ulusal, ulus-altı ve yerel düzeydeki verileri ve istatistiksel kapasiteleri güçlendireceğiz. Yeni Kentsel Gündemin uygulanması, takibi ve gözden geçirilmesine yönelik veri toplama prosedürleri; öncelikle resmi ulusal, ulus-altı ve yerel veri kaynaklarına ve uygun olduğunda başka kaynaklara dayanmalı ve açık, şeffaf ve gizlilik haklarına ve tüm insan haklarına, yükümlülüklerine ve taahhütlerine saygı duyulması amacı ile tutarlı olmalıdır. Kentlerin ve yerleşim alanlarının, küresel insan temelli tanımı yönünde elde edilecek ilerleme bu çalışmayı destekleyebilir.

158. Nüfus sayımları, hane halkı anketleri, nüfus kayıtları, toplum temelli izleme süreçleri ve diğer ilgili kaynaklar da dâhil olmak üzere; gelir, cinsiyet, yaş, ırk, etnik köken, göçmenlik statüsü, engellilik, coğrafi konum ve ulusal, ulus-altı ve yerel bağlamlarla ilgili diğer özelliklere göre tasnif edilmiş; hem küresel olarak karşılaştırılabilir hem de yerel olarak elde edilmiş verileri kullanarak veri toplamada, haritalandırmada, analizinde ve dağıtımında ve kanıta dayalı yönetimi teşvik ederken, ortak bilgi tabanı inşa etmede; ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlerin rolünü ve gelişmiş kapasitelerini destekleyeceğiz.

159. Bilgi ve iletişim teknolojileri ve coğrafi bilgi yönetimiyle desteklenen e-yönetişim yaklaşımlarıyla, etkin kentsel planlamayı ve yönetimi, verimliliği ve şeffaflığı artırmak için, devlet dışı aktörler ve kişiler de dâhil olmak üzere, ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimler ve ilgili paydaşlar arasında bilgiyi aktarmaya ve paylaşmaya yönelik, mevcut teknolojik ve sosyal araçları kullanan, açık, kullanıcı dostu ve katılımcı veri platformlarının oluşturulmasını, teşvik edilmesini ve güçlendirilmesini teşvik edeceğiz.

İzleme ve Değerlendirme

160. İlerlemeyi izlemek, etki değerlendirmesi yapmak ve Yeni Kentsel Gündem'in etkili ve zamanında uygulanmasını garanti etmek ve hesap verebilir ve şeffaf olmasını kapsayıcı bir şekilde sağlamak amacıyla, Gündem'in ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde tutarlılığını sağlayan periyodik bir izleme ve gözden geçirme yürüteceğiz.

161. Yeni Kentsel Gündem'in gönüllü, ülke öncülüğünde, açık, kapsayıcı, çok düzeyli, katılımcı ve şeffaf takibini ve değerlendirilmesini teşvik ediyoruz. Bu süreç; ulusal, ulus-altı ve yerel yönetim düzeylerinin katkılarına dikkate almalı ve Birleşmiş Milletler sisteminin, bölgesel ve alt-bölgesel organizasyonların, büyük grupların ve ilgili paydaşların katkılarıyla desteklenmeli ve ilgili tüm paydaşlar arasında ortaklıklar kurulmasını ve güçlendirilmesini hedefleyen ve kentsel çözümlerin ve karşılıklı öğrenmenin teşvik edilmesini sağlayan sürekli bir süreç olmalıdır.

162. Yerel yönetimlerin Yeni Kentsel Gündem'in her düzeyde takibinde ve değerlendirilmesinde etkin ortaklar olarak önemini kabul ediyoruz ve ilgili kurumlar ve uygun platformlar da dâhil olmak üzere ulusal ve ulus-altı yönetimlerle birlikte, yerel düzeyde uygulanabilir takip ve değerlendirme mekanizmaları geliştirmelerini teşvik ediyoruz. Uygun durumlarda, bu doğrultuda katkıda bulunma kapasitelerini güçlendirmeyi dikkate alacağız.

163. Uygulamalarında koordinasyonun ve tutarlılığın sağlanması için Yeni Kentsel Gündem'in takibinin ve değerlendirilmesininin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin takibi ve değerlendirilmesiyle etkin bağlantıları olması gerektiğini vurguluyoruz.

164. Sürdürülebilir kentleşme ve diğer şeylerin yanı sıra; sürdürülebilir kalkınma, afet riskinin azaltılması ve iklim değişikliği arasındaki bağlantıları kabul ediyoruz. Diğer Birleşmiş Milletler sistemi oluşumlarıyla işbirliği içinde, sürdürülebilir kentleşme ve yerleşimler için bir odak noktası olarak, BM-Habitat'ın rolünü ve uzmanlığını yetkileri dâhilinde bir kez daha teyit ediyoruz.

165. Genel Kurul'u, ülkelerin ve ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşların sağladığı gönüllü girdilerle Yeni Kentsel Gündem'in uygulanmasına dair Genel Sekreterden rapor vermesini talep etmeye davet ediyoruz. İlk rapor Genel Kurul'un yetmiş ikinci oturumunda sunulacaktır.

166. Rapor Yeni Kentsel Gündem'in uygulanması ve sürdürülebilir kentleşme ve yerleşimlerle ilgili uluslararası ölçekte mutabık kalınmış amaç ve hedefler doğrultusunda elde edilen ilerlemenin nitel ve nicel bir analizini sunacaktır. Bu analiz; ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlerin, BM-Habitat'ın, Birleşmiş Milletler sistemindeki ilgili diğer oluşumların ve Yeni Kentsel Gündem'in ve BM-Habitat Yönetim Kurulu raporlarının uygulanmasını destekleyen ilgili paydaşların faaliyetlerine dayalı olacaktır. Rapor, mümkün olduğu ölçüde, çok taraflı örgüt ve süreçlerin, sivil toplumun, özel sektörün ve akademi camiasının girdilerini içermelidir. BM-Habitat tarafından resmi olarak toplanan Dünya Kentsel Forumu gibi mevcut platformlar ve süreçler üzerine inşa edilmelidir. Raporda tekrarlardan kaçınılmalı ve yerel, ulus-altı ve ulusal koşullar ve mevzuat, kapasiteler, ihtiyaçlar ve öncelikler ele alınmalıdır.

167. Raporun hazırlık süreci; Birleşmiş Milletler sistemi genelinde kapsayıcı bir koordinasyon sağlayan Birleşmiş Milletler sistemindeki, ilgili diğer oluşumlarla yakın işbirliği içindeki BM-Habitat tarafından koordine edilecektir. Rapor, Genel Kurul'a Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığıyla sunulacaktır.¹⁸ Rapor, ayrıca 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin takibi ve değerlendirilmesi ile tutarlı, koordinasyon ve işbirliği içinde, Genel Kurul himayesinde toplanan üst düzey siyasi foruma sürdürülebilir kalkınma hakkında bilgi verecektir.

168. Dünya Habitat Günü ve Dünya Kentleri Günü gibi mevcut girişimleri kullanarak, Yeni Kentsel Gündem'in uygulanmasına ilişkin ortaklıkları, savunuculuk ve bilinçlendirme faaliyetleri ile hareketlilik sağlama çabalarını güçlendirmeye devam edecek ve sivil toplumu, vatandaşları ve ilgili paydaşları harekete geçirecek ve desteklerini sağlayacak yeni girişimlerin tesis edilmesini dikkate alıp değerlendireceğiz. Dünya Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nde temsil edilen ulus-altı ve yerel yönetim kurumları ile Yeni Kentsel Gündem'in takibine ve değerlendirilmesine devam etmenin önemini altını çiziyoruz.

169. Genel Kurul'un hem 51/177 sayılı ve 16 Aralık 1996 tarihli, 56/206 sayılı ve 21 Aralık 2001 tarihli, 67/216, 68/239 ve 69/226 sayılı kararlarını hem de 31/109 sayılı ve 16 Aralık 1976 tarihli ve 32/162 sayılı ve 19 Aralık 1977 tarihli olanlar da dâhil olmak üzere ilgili diğer kararlarını bir kez daha teyit ediyoruz. BM-Habitat'ın Nairobi'deki merkezinin konumunun önemini yineliyoruz.

170. BM-Habitat'ın hem Birleşmiş Milletler sisteminde, sürdürülebilir kentleşme ve yerleşimlere dair bir odak noktası olarak üstlendiği rolün hem de Yeni Kentsel Gündem'in uygulanmasında, takibinde ve değerlendirilmesinde Birleşmiş Milletler sistemindeki diğer oluşumlarla işbirliği içinde üstlendiği rolün önemini altını çiziyoruz.

171. Yeni Kentsel Gündem'in ışığında ve BM-Habitat'ın etkinliğini artırmak amacıyla, Genel Sekreter'den, yetmiş birinci oturumda Genel Kurul'a, BM-Habitat'a ilişkin, kanıta dayalı ve bağımsız bir değerlendirme sunmasını rica ediyoruz. Değerlendirmenin sonucu; BM Habitat'ın etkinliğini, verimliliğini, hesap verebilirliğini ve gözetimini artırmaya dair öneriler içeren bir rapor olacaktır ve bu bağlamda, aşağıda ifade edilen unsurları analiz etmesi gerekmektedir:

- (a) BM-Habitat'ın normatif ve operasyonel yetkisi,
- (b) Yönetim Konseyi üyeliğinin evrenselleştirilmesi de dâhil olmak üzere BM Habitat'ın alternatifleri dikkate alan daha etkili, hesap verebilir ve şeffaf karar alan yönetim yapısı;
- (c) BM-Habitat'ın ortaklıkların tam potansiyelinden faydalanmak için ulusal, ulus-altı ve yerel yönetimlerle ve ilgili paydaşlarla yürüttüğü çalışmalar;
- (d) BM-Habitat'ın finansal kapasitesi.

¹⁸ Rapor, Habitat Gündemi'nin eşgüdümlü uygulanmasına ilişkin Genel Sekreterin Ekonomik ve Sosyal Konsey'e sunduğu raporun yerine hazırlanmıştır. Ayrıca, ilgili gündem maddesi kapsamındaki kararlar Genel Kurul tarafından Genel Sekreterden talep edilen raporun eki değil bir parçasıdır.

172. Yeni Kentsel Gündem'in etkin bir şekilde uygulanmasını ve BM-Habitat'ın bu doğrultuda konumlandırılmasını ele almak üzere, yetmiş birinci oturumda Genel Kurul Başkanı tarafından resmi olarak toplanacak iki günlük üst düzey Genel Kurul toplantısı yapmaya karar verdik. Toplantıda diğer konuların yanı sıra en iyi uygulamalar, başarı öyküleri ve raporda yer alan önlemler ele alınacaktır. Başkanın toplantı özeti, ilgili gündem maddesine ilişkin yıllık kararındaki bağımsız değerlendirmede yer alan öneriler ışığında atılacak adımın değerlendirilmesinde yetmiş ikinci oturumda İkinci Komiteye sunulacak bir girdi işlevi görecektir.

173. Genel Kurul'u, 2036 yılında düzenlenecek bir sonraki Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Konferansı'nı (Habitat IV), Yeni Kentsel Gündem'deki ilerlemeyi değerlendirmeye ve pekiştirmeye yönelik, yenilenmiş politik bir taahhüt kapsamında düzenlemeye davet ediyoruz.

174. Genel Sekreter'den, 2026 yılında sunulmak üzere paragraf 166 uyarınca hazırladığı dört yıllık raporunda, Yeni Kentsel Gündem'in kabulünden bu yana uygulanmasında kaydedilen ilerlemeleri ve karşılaşılan zorlukları değerlendirmesini ve bunların ele alınması yönünde atılacak adımları tespit etmesini talep ediyoruz.

